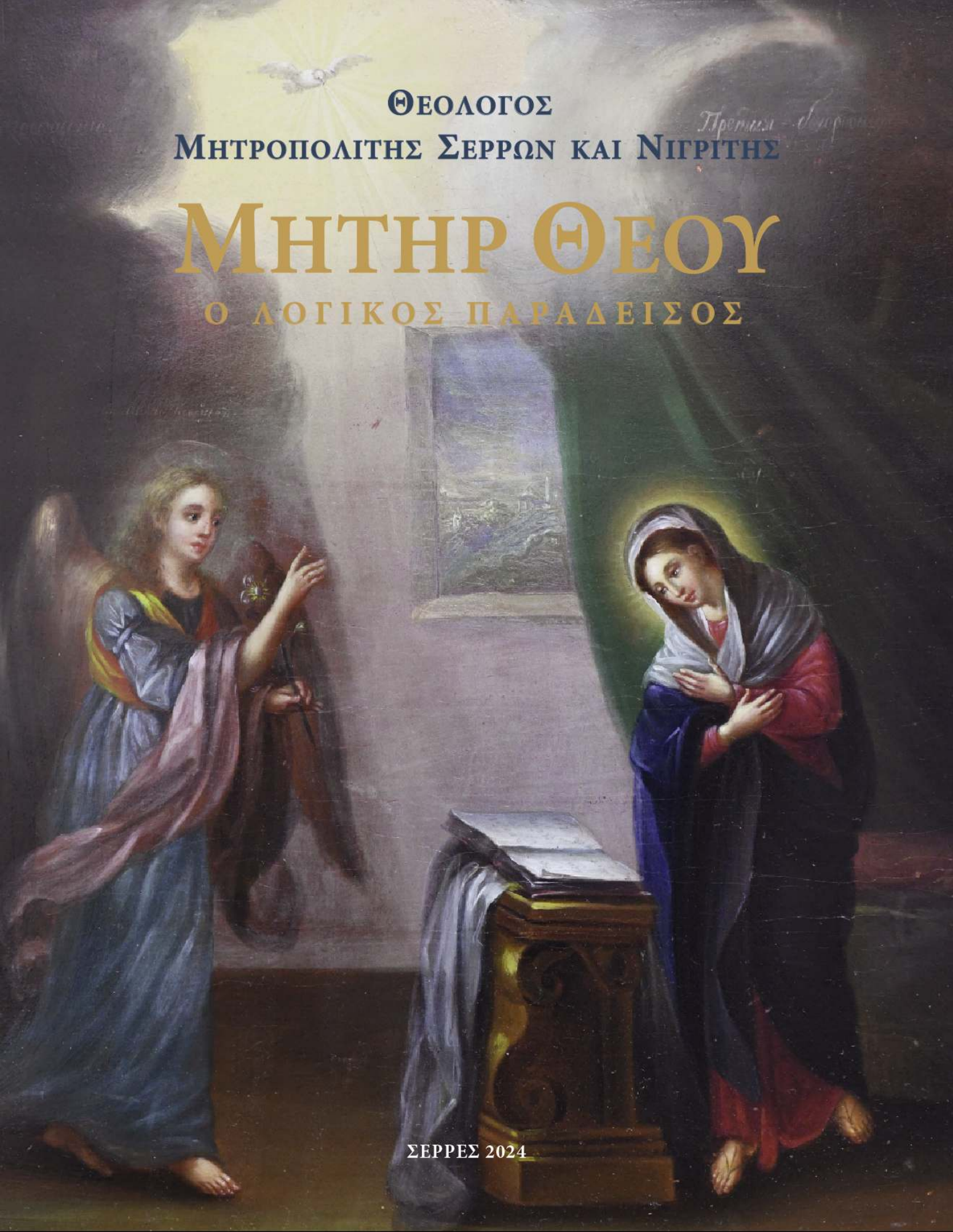

ΘΕΟΛΟΓΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ

Πρεσβ. Διονύσιος

ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ

Ο ΛΟΓΙΚΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ

ΣΕΡΡΕΣ 2024

ΘΕΟΛΟΓΟΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ

ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ

Ο ΛΟΓΙΚΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ

*«Σέ τήν φαινήν λαμπάδα, καί Μητέρα τοῦ Θεοῦ,
τήν ἀρίζηλον δόξαν καί ἀνωτέραν πάντων
τῶν ποιημάτων ἐν ὕμνοις μεγαλύνομεν.»*

(Ὁρθρος Κυριακῆς τοῦ Ἀντίπασχα)

Κείμενα:

- Θεολόγος, Μητροπολίτης Σερρών καί Νιγρίτης

Έπιμέλεια Έκδόσεως:

- Αρχιμ. Νικήτας Χαλέμης
- Δρ. Άλέξανδρος Άναγνωστόπουλος

Φιλολογική Έπιμέλεια:

- Ίερά Μονή Προφήτου Ήλιού Σερρών

Έκδοσις:

© Ίερά Μητρόπολις Σερρών καί Νιγρίτης, Κύπρου 10, 621 22 Σέρραι
Τηλ.: 23210 68100, fax: 23210 68119
E-mail: mitropoli@imsn.gr

Σελιδοποίηση - Έκτύπωση - Βιβλιοδεσία:

The Workshop

Άφοί Χαραλαμπίδη Ο.Ε.

Μεγ. Άλεξάνδρου 42, Τ.Κ. 621 00, Σέρρες

Τηλ. 23210 26106

www.theworkshop.gr

Ή παρούσα έκδοσις συγχρηματοτήθηκε από:

Τούς εύχαριστούμε θερμώς!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	
ΠΡΟΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	
Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	
Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΗΝ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄	
ΟΙ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄	
Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄	
Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄	
ΠΕΡΙΠΥΣΤΕΣ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ	91
Α) Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΠΟΝΟΛΥΤΡΕΑ, «ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ» ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ	92
Β) «ΡΟΔΟΝ ΤΟ ΑΜΑΡΑΝΤΟΝ»	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄	
ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΟΣ ΛΕΙΜΩΝΑΣ	105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	143

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Κόρος τῶν σῶν ἐφυμνίων, Παρθένε, τοῖς εὐαγέσι πιστοῖς ὄλως οὐ προσγίνεται· πόθω γάρ πόθον ἀεὶ θεῖον καί πνευματικόν προσλαμβάνοντες, ὡς μητέρα Θεοῦ μεγαλύνουσιν»¹.

«**Π**άλιν καί πολλάκις» στρέφουμε μέ βαθιά εὐγνωμοσύνη τόν λόγο εἰς τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο, ἡ Ὅποία ὑπάρχει τό ἀκροθίνιο ἀλλά καί ἡ φανέρωσις τῆς εὐγενείας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εἶναι Ἐκείνη πού προσεφέρθη στόν Δημιουργό καί Πλάστη Θεό ὡς κατοικητήριό Του, προκειμένου νά ἱερουργηθεῖ ἡ ἀνάπλαση τῆς καταφθαρσίσης ἀνθρωπίνης φύσεως. Αὐτό τό ὑπέρλογο μυστήριό τῆς ἀφράστου σαρκώσεως, στήν ἄσπιλο γαστέρα τῆς Ἀειπαρθένου, τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποιος γιά τήν σωτηρία μας εὐδόκησε νά προσλάβει τήν χοϊκή μας φύση, ἀποτελεῖ τό θεμέλιο τῆς σωτηριολογίας καί ἀνθρωπολογίας τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτό τό φιλανθρωπότατο μυστήριό μαγνητίζει πάντοτε τήν σκέψη, τόν νοῦ καί τήν καρδιά τῶν πιστῶν.

Ἐκφραση τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἀποτελεῖ ὁ ἀνά τούς αἰῶνες πλούσιος ἀμητός εὐλαβικῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς, ὁ ὁποῖος ἐκτείνεται σέ ὅλα τά εἶδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, ποιητικά καί πεζογραφικά, ὕμνους καί ὁμιλίες, πανηγυρικές, δογματικές, ἐγκωμιαστικές, καί δοξαστικές πρός τόν Πανάγαθο γιά τούς ἀενάους κρουνοῦς τῶν δωρεῶν πού ἐξεπήγασαν γιά τό ἀνθρώπινο γένος συλλήβδην, ἀλλά καί γιά ἕνα ἕκαστον πιστό, ἀπό τό μυστήριό τῆς θείας Οἰκονομίας, τό ὁποῖο ὑπούργησε ἐν σιγῇ καί

¹ Παρακλητική, Ὁρθρος Κυριακῆς, ἦχος γ', ᾠδή θ', τροπ. ς'.

ταπεινή ύπακοή ή άμωμος Κόρη τής Ναζαρέτ.

Άλλά και οί λοιπές καλές τέχνες εξέφρασαν μέ τόν ιδικό τους έκάστη τρόπο τά εύλαβή συναισθήματα του λαού του Θεού έναντι τής Μητρός του Θεού και κατά χάριν Μητρός τών ανθρώπων. Πολυάριθμες, σχεδόν άμέτρητες, ιερές εικόνες, φορητές και τοιχογραφίες, ιστορήθηκαν, οί όποιες άπεικονίζουν και παριστούν έποπτικώς και εικαστικώς πρό τών όφθαλμών μας τόσο τά γεγονότα του βίου τής Θεομήτορος, όσο και τήν ιδιάζουσα σχέση Της προς τόν Υίο και Θεό Της· ιεροί Ναοί και Μονές Τήν επέλεξαν ως προστάτιδά των, φέροντας μέ σεμνή έγκαύχηση τό σεπτό όνομά Της· ύμνοι και άσματα έγράφησαν για να ύμνήσουν μελωδικώς «τήν ώραίότητα τής παρθενίας της και τό υπέρλαμπρον τό τής άγνείας της».

Πρό πάντων όμως άνεξίτηλο παραμένει στην ψυχή κάθε πιστού άνθρώπου τό βίωμα ότι ή Κυρία Θεοτόκος είναι ή προστασία και σκέπη τών ανθρώπων σε κάθε ανάγκη και κίνδυνο, άτομικό ή συλλογικό. Διατηρούμε όλοι ασφαλώς στή μνήμη μας από τήν παιδική, και όχι μόνον, ηλικία μας, τήν ανάμνηση τής μητέρας μας, να δέεται προς τήν Μητέρα του Κόσμου για κάθε πρόβλημα χειμάζον τήν οικογένεια, τήν μικρή και τήν εύρύτερη, αυτήν του Γένους και τής Πατρίδος μας, αλλά και όλοκλήρου του κόσμου. Και τό βίωμα τουτο τής ανά πᾶσα στιγμή καταφυγής μας στην «Υπέρμαχον Στρατηγόν» του Γένους και Έθνους μας είναι βαθιά ριζωμένο στην έλληνική ψυχή.

Ειδικώτερον ή Ίερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης σεμνύνεται για πολλά Θεομητορικά της έκτυπώματα, τά όποια εκχέουν άφθονον χάριν εις όσους μέ πίστη προστρέχουν εις αυτά. Προεξάρχουσα εικόν τής Παναγιοσκεπάστου Ίεράς Μητροπόλεως μας τυγχάνει ή τής Πονολυτρίας Θεοτόκου, ή όποία, μετά από άκουσίαν άποδημίαν δεκαετιών έπανήλθε τό 2007 στην παλαιφατον καθέδρα της, τόν παλαιό Μητροπολιτικό Ναό τών Αγίων Θεοδώρων Σερρών. Άλλά και πολλά άλλα χαριτόβρυτα εικονίσματα τής Θεομήτορος περικοσμούν και περισκέπουν προστατευτικώς τήν άκριτική και ένδοξο περιοχή τών Σερρών, τά όποια παρέχουν δαψιλώς τήν ούρανόφοιτο εύλογία.

Κατά τούς χαλεπούς και δυσχειμέρους καιρούς κατά τούς όποιους ζούμε, περικυκλωμένοι από παντοειδή δεινά, πρωτίστως πνευματικής φύσεως, εύχόμεθα, ή Μητρόθεος Δέσποινα να τείνει εύήκοον ούς στίς δεήσεις μας και, δεχομένη τήν παρούσα έκδοση ως τεκμήριον υίοπρεπούς άγάπης και άπείρου εύγνωμοσύνης να μη παύσει να άντιδωρεΐται

δαψιλῶς στήν ἐλαχιστότητά μας, στόν λαό τῶν Σερρῶν, σέ ὅλην τήν Ὀρθόδοξο Ἐκκλησία καί τοῦ κόσμου τήν χάρη καί τό ἔλεος τοῦ ἐξ Αὐτῆς γεννηθέντος Κυρίου.

Εὐχέτης πρός Κύριον.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ο ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Θεοτόκος ή Βάτος. Μιχαήλ Δαμασκηνοῦ, (16ου αἰῶνος).
Συλλογή Ἁγίας Αἰκατερίνης Ἡρακλείου Κρήτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΠΡΟΤΥΠΩΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΠΡΟΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Στήν Ὑπεραγία Θεοτόκο ὁδηγοῦν ὅλα τὰ θαυμαστά γεγονότα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί Αὐτήν προεικονίζουν μυστικῶς ὅλοι οἱ τύποι καί οἱ συμβολισμοί τῆς.

Ἡ πρώτη νύξη σχετικῶς μέ τήν Θεοτόκο στήν Παλαιά Διαθήκη εἶναι ἡ ἀναφορά στόν παράδεισο, τόν ἔξοχο κῆπο τόν ὁποῖο δημιούργησε ὁ Θεός γιά τό πρωτόπλαστο ζεύγος. Ἡ μητροπάρθενος Δέσποινα ὑμνεῖται ἀπό τούς ἀγίους Πατέρες ὡς «ἔμψυχος παράδεισος»¹, διότι κοσμήθηκε ἀπό τήν τρυφερή Της ἡλικία «πάσαις καλῶν ιδέαις», μέ κάθε ἀρετή δηλαδή, καί ἀξιώθηκε νά βαστάσει στήν ἄχραντη κοιλία Της τό ἀληθινό «ξύλον τῆς ζωῆς»², τόν Ζωοδότη Κύριο. Χαρακτηρίζεται ἐπίσης ὡς «τοῦ νέου Ἀδάμ λογικός παράδεισος»³· λογικός, ὄχι μόνον ἐπειδή ὡς ἄνθρωπος μετέχει τοῦ λογικοῦ, ἀλλά καί ἐπειδή ὑπήρξε ὁ κατεξοχόν φορέας τοῦ Λόγου. Ἀναλογία ὑπάρχει καί μεταξύ τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδάμ καί τῆς κατ' ἄνθρωπον γεννήσεως τοῦ νέου Ἀδάμ, ὅπως ἀποκαλεῖται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐγένετο «πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν»⁴ καί ἀρχηγός τῆς «καινῆς κτίσεως»⁵: ἀπό τήν παρθένο γῆ πλάσθηκε κατά ἰδιάζοντα τρόπο ὁ Ἀδάμ (καί ἐν συνεχείᾳ ἡ Εὐα) καί

1 Γεν. 2, 7 κέξ.· Μαξίμου Ὁμολ., Ὁ βίος τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, μεταφρασθεῖς στήν γεωργιανήν γλῶσσα τόν 10ον αἰῶνα ἀπό τόν ἅγιον Εὐθύμιον τόν Ἰβηρίτην. Μετάφρασις στήν ἐλληνικὴν-ἐπιμέλεια Ἰ. Κελλίων Ἁγ. Νικολάου Μπουραζέρη, Ἅγιον Ὅρος 2010, σ. 23. Πρβλ. «ἔμψυχε Παράδεισε, τό ξύλον ἐν μέσῳ ἔχων ζωῆς, τόν Κύριον» Κανῶν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδή ε΄, τροπ. γ΄.

2 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Ἐγκώμιον δεύτερον εἰς τήν ἔνδοξον Κοίμησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας», *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 276.

3 Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Ἐγκώμιον δεύτερον εἰς τήν ἔνδοξον Κοίμησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας», *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 276.

4 *Κολ.* 1, 18.

5 Βλ. *Β΄ Κορ.* 5, 17 καί *Γαλ.* 6,15.

*Ἡ πλάσις τῆς Εὔας. Θεοδώρου Πουλᾶκη, (δεύτερο μισό 17ου αἰῶνος).
Συλλογή Δ. Κοντομηναῖ.*

ἀπό τὴν Παρθένο Μαρία σαρκώθηκε ἀφράστως ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ νέος Ἀδάμ⁶.

Ἡ πρώτη ὅμως σαφῆς Παλαιδιαθηκικὴ ἀναφορὰ στὴν Θεομήτορα εἶναι τὸ λεγόμενο Πρωτευαγγέλιο, ὅπου Αὐτὴ ἀναφέρεται ὡς «γυνή», τῆς ὁποίας τὸ σπέρμα θὰ συντρίψει τὴν κεφαλὴ τοῦ ὄφεως⁷. Καὶ πράγματι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ δεύτερο Πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, γενόμενος κατ' ἄνθρωπον Υἱὸς τῆς Παρθένου, συνέτριψε, μὲ τὸν ἐπὶ γῆς βίον Του καὶ κυρίως μὲ τὰ Ἄχραντα Πάθη, τὴν εἰς Ἄιδου κάθοδον καὶ τὴν ἔνδοξον Ἀνάστασή Του, τὴν κεφαλὴ τοῦ ἀρχεκάκου δράκοντος

⁶ Ἀντωνίου Παπαδοπούλου, *Ἁγιολογία. Θέματα Γενικά, Εἰδικὰ καὶ Ἑορτολογίου* I, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 93.

⁷ Γεν. 3,15. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, Δ 14 (87), ΕΠΕ 19, σ. 476, σημ.1.

Η Κλίμαξ του Ιακώβ. Θεοδώρου Πουλάκη, (δεύτερο μισό 17ου αιώνας). Συλλογή Δ. Κοντομηνᾶ.

(ὄφειες), τὴν ἁμαρτία, καὶ τὴν συνέπειαν αὐτῆς, τὸν θάνατο.

Ἡ κιβωτός τοῦ Νῶε, μέσα στὴν ὁποία διαφυλάχθηκε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὸν κατακλυσμό⁸, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας ὡς προτύπωση τῆς Θεοτόκου, στὴν Ὅποια ἐνοίκησε ὁ δεύτερος Νῶε, ὁ Χριστός, πού μέ τὴν πρόσληψη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἔσωσε ἀπὸ τὸν ὀλοκληρωτικό καταποντισμό στὴν ἁμαρτία⁹. Εἶναι

⁸ Γεν. 6,14-8,18.

⁹ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 156· Μ. Φωτίου, Ὁμιλία Ζ', «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Ὁμιλία Β'» ε', *ΕΠΕ* 139, σ. 228. Πρβλ. «ἡ κατακλυσμοῦ τῆς ἁμαρτίας σώσασα κόσμον», Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδή ε', τροπ. α'.

μάλιστα χαρακτηριστικό ότι οί άγιοι Πατέρες ταυτίζουν μέ τήν κιβωτό του Νώε καί τήν Έκκλησία, ή όποία μέ τήν χάρη τών άγιών μυστηρίων σώζει τόν λαό του Θεού από τήν άμαρτία.

Ή κλίμακα τήν όποία είδε στό ένύπνιό του ό Πατριάρχης Ίακώβ¹⁰, ή όποία έβάσταζε τόν Κύριο, στηριζόμενη στη γή καί μέ τό άνω άκρο της νά έγγίξει τόν ουρανό, ένώ άγιοι άγγελοι άνέβαιναν καί κατέβαιναν πάνω σ' αὐτήν, προεικόνιζε σαφώς τήν «θυγατέρα του Άδάμ», ή Όποία, διά του θείου τόκου Της, συνήψε τόν ουρανό μέ τή γή καί ένώ προήλθε από τό χοϊκό ανθρώπινο γένος, αξιώθηκε νά ένωθει τόσο τέλεια μέ τόν Θεό, ώστε νά Τόν βαστάσει «άκόπως»¹¹ στην κοιλία Της καί νά άνέλθει έως τών ουρανών.

Ή καιομένη καί μή καταφλεγόμενη βάτος τήν όποία είδε ό θεόπτης Μωυσής¹² προεδήλωσε έναργώς τήν υπέρλογη κυοφορία τής Άειπαρθένου Μαρίας, ή Όποία δέχθηκε «άπυρπολήτως» στά άχραντα σπλάγχνα Της τό πῦρ τής Θεότητας¹³.

Ός γή τής Έπαγγελίας ή «γή ρέουσα γάλα καί μέλι»¹⁴ χαρακτηρίζεται ή Θεοτόκος έξαιτίας του πλούτου τών χαρισμάτων Της, τά όποία διανέμει άφθόνως σέ όσους τήν επικαλούνται, καθόσον Αὐτή είναι «ό διαμοιραστής εις όλους, καί άγγέλους καί ανθρώπους, όλων τών από Θεού διδομένων εις τήν κτίσιν υπερφυσικών έλλάμψεων καί θείων καί πνευματικών χαρισμάτων», όπως έπισημαίνει ό άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης συνοψίζοντας τήν διδασκαλία τών πρό αὐτου άγιών Πατέρων¹⁵.

Άλλά καί ή φωτεινή νεφέλη καί ό στῦλος πυρός, πού όδηγοῦσαν¹⁶ καί

10 Γεν. 28, 12-13. Βλ. καί Ίωάννου Δαμασκηνου, «Λόγος εις τόν Εὐαγγελισμόν τής Ύπεραγίας Δεσποίνης ήμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 156.

11 Κανών του Άκαθίστου, ψδὴ δ', τροπ. γ'.

12 Έξ. 3, 2-5.

13 Ίωάννου Δαμασκηνου, «Λόγος εις τόν Εὐαγγελισμόν τής Ύπεραγίας Δεσποίνης ήμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 156· Γρηγορίου Παλαμά, Λόγος ΝΓ', «Εις τήν πρόσ τά Άγια τών Άγιών Εϊσοδον καί τόν έν αὐτοῖς θεοειδή βίον τής πανυπεράγνου Δεσποίνης ήμῶν Θεοτόκου καί Άειπαρθένου Μαρίας» 36, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 308· Μ. Φωτίου, Όμιλία Ε', «Εις τόν Εὐαγγελισμόν τής Ύπεραγίας Θεοτόκου» ε', *Ε.Π.Ε.* 139, σ. 170.

14 Έξ. 3, 8 καί 17 καί άλλοῦ, στά βιβλία κυρίως τής Έξόδου, τών Αριθμῶν καί του Δευτερονομίου καί μεμονωμένα στον Ίησου του Ναυή, τήν *Σοφία Σειράχ* καί τόν *Προφήτη Ίεζεκιήλ*. Άντ. Παπαδοπούλου, ό.π.. Βλ. καί 11ο οίκο του Άκαθίστου.

15 *Άόρατος Πόλεμος*, Κεφ. ΜΘ', έκδ. «Φῶς», Άθήνα 1991, σ. 176.

16 Έξ. 13, 21-22. Βλ. Άντωνίου Παπαδοπούλου, *Άγιολογία. Θέματα Γενικά, Εϊδικά καί Έορτολογίου* I, έκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 93.

σκέπαζαν προστατευτικά¹⁷ τούς Ἰσραηλίτες κατά τήν πορεία τους ἀπό τήν Αἴγυπτο πρὸς τήν γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, τήν Δέσποινα τοῦ κόσμου προεδήλωναν, ἡ Ὅποια ὑμνεῖται ὡς «νεφέλη ὀλόφωτος, ἡ τούς πιστοὺς ἀπαύστως ἐπισκιάζουσα»¹⁸ καί ὡς στύλος πύρινος, «εἰσάγουσα εἰς τὴν ἄνω ζωὴν τὸ ἀνθρώπινον»¹⁹, καθότι ὁδηγεῖ ἀλλὰ καὶ σκέπει τὸν νέο Ἰσραὴλ κατά τήν πορεία του πρὸς τὴν οὐράνιο βασιλεία.

Ἡ θαυματουργικὴ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀπὸ τούς Ἑβραίους, ἡ ὁποία τούς διέσωσε ἀπὸ τὴν μανία τοῦ Φαραώ καὶ τῶν Αἰγυπτίων, πού ἐνῶ τούς κατεδίωκαν καταποντίσθηκαν, προδιέγραψε παραστατικῶς τὸν ἄφθορο τόκο τῆς Ἄειπαρθένου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ σώζεται ἀπὸ τὸν δυνάστη διάβολο καὶ τὰ ὄργανά του²⁰.

Ἡ Θεοτόκος εἶναι περαιτέρω ἡ ὄντως χρυσὴ στάμνος τοῦ μάννα²¹, καθότι ἐβάστασε τὸν ἀληθῆ Ἄρτον²², τὸν «ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντα»²³ καὶ «ζωὴν διδόντα τῷ κόσμῳ»²⁴. Ὁ χρυσὸς ὡς ὑλικὸ κατασκευῆς τῆς στάμνου ὑποδηλώνει τὴν ἀπαστρέπτουσα καθαρότητα τοῦ παρθενικοῦ κάλλους καὶ γενικότερα τῆς ἀρετῆς τῆς Παναγίας Παρθένου²⁵. Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι δυνατὸς ὁ παραλληλισμὸς τῆς Θεομήτορος πρὸς τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἰς τὸ διηνεκές διατηρεῖ ἐντὸς τῆς τὸν οὐράνιο Ἄρτο, τὸ Δεσποτικὸ Σῶμα καὶ Αἷμα, μέ τὸ Ὅποιο τρέφει τούς χριστιανούς.

Ἡ πέτρα ἡ ὁποία ἀνέβλυσε ὕδωρ, ὥστε νά σβεσθεῖ ἡ δίψα τῶν Ἑβραίων κατά τὴν περιπλάνησή τους σέ ἐρήμους καὶ ἀνύδρους τόπους καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τούς προσέφερε τὴν σωτηρία ἀπὸ τὸν διὰ δίψης θάνα-

17 Ἐξ. 14, 19.

18 Βλ. Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδὴ ς', τροπ. δ'.

19 Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδὴ θ', τροπ. β'.

20 Ἐξ. 14, 9-31. Βλ. Ἄντ. Παπαδοπούλου, *Ἀγιολογία. Θέματα Γενικά, Εἰδικά καὶ Ἐορτολογίου* I, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 93. Πρβλ. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Θεοτοκάριον*, Πέμπτη τοῦ πλ.α' ἤχου, προσόμοιο γ'.

21 Ἐξ. 16, (14-15 καὶ) 33. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 158 καὶ τοῦ ἰδίου «Λόγος Β' εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου» 4, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 262 Ἰρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἄειπαρθένου Μαρίας» 43, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 316.

22 Βλ. Ἰω. 6, 31-35 καὶ 48-58.

23 Πρβλ. Ἰω. 6, 51.

24 Πρβλ. Ἰω. 6, 33.

25 Ἰρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἄειπαρθένου Μαρίας» 44, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 316.

το²⁶ παρεικάζεται ώσαύτως πρὸς τὸ σεπτὸ πρόσωπο τῆς Μητροπαρθένου, ἡ Ὅποια εἰς τὸν ἔρημο θείας χάριτος κόσμο ἀνέβλυσε τὸ «ὔδωρ τὸ ζῶν»²⁷ καὶ ἐγένετο «πέτρα ἢ ποτίσασα τοὺς διψῶντας τὴν ζῶν»²⁸.

Παρομοίως, ἡ κιβωτός πού περιεῖχε τίς πλάκες τῆς Διαθήκης²⁹, προεδήλωνε τὴν Θεόνυμφο Κόρη, ἡ Ὅποια ἔμελλε νὰ βαστάσει στὴν ἄμωμο γαστέρα Της τὸν Χορηγὸ τοῦ νόμου καὶ προαιώνιο Λόγο τοῦ Πατρός. Τὸ γεγονός δέ ὅτι ἡ κιβωτός εἶχε χρυσωθεί «χρυσίῳ καθαρῶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν»³⁰ δηλώνει τὴν ἐπισκίαση τῆς Θεοτόκου ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα³¹. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς θεωρεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ παλαιοδιαθηκική κιβωτός ἐπισκιάζοταν ἀπὸ ἀγγέλους ὡς προαναγγελία τῆς ἀγγελικῆς διακονίας πού θὰ δεχόταν ἡ θεόπαις Παρθένος στὰ ἅγια τῶν ἁγίων³².

Γενικῶς, ἡ Θεοτόκος προεικονίζεται σχεδόν σέ ὅλα τὰ λατρευτικὰ σκευὴ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ὅπως τὸ ἱλαστήριον, δηλαδή τὸ χρυσὸ κάλυμμα τῆς κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης³³, πού ἦταν ὁ τόπος τοῦ ἐξιλασμοῦ καὶ ἐθεωρεῖτο ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ³⁴. Ἡ ἀναλογία του πρὸς τὴν Θεόνυμφο Δέσποινα, στὴν Ὅποια ἐσκήνωσε ὁ Κύριος εἶναι προφανής.

Τύπος τῆς Θεογεννητρίας ὑπῆρξε καὶ ἡ χρυσὴ τράπεζα τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως³⁵, διότι Αὐτὴ ἐβάστασε καὶ προσέφερε στὸν κόσμο τὸν ἀληθινὸ Ἄρτο, τὸν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ Χριστό, πού προσεφέρθη θυσία

26 Ἐξ. 17, 6 καὶ Ἀριθ. 20, 8 καὶ 11.

27 Ἰω. 4, 10-11.

28 11ος οἶκος τοῦ Ἀκαθίστου.

29 Ἐξ. 25, 9 κέξ. καὶ 38, 1 κέξ. ἴβρβλ. καὶ Ψαλμ. 131, 8 «κιβωτός τοῦ ἁγιασμάτος σου». Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, Δ 14 (87), *Ε.Π.Ε.* 19, σ. 476, σημ.1 τοῦ ἰδίου, «Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 158.

30 Ἐξ. 38, 1.

31 Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Ὁ βίος τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας*, μεταφρασθεὶς στὴν γεωργιανὴν γλῶσσα τὸν 10ον αἰῶνα ἀπὸ τὸν ἅγιον Εὐθύμιον τὸν Ἰβηρίτην. Μετάφρασις στὴν ἑλληνικὴν-ἐπιμέλεια Ἰ.Κελλίων Ἀγ. Νικολάου Μπουραζέρη, Ἅγιον Ὄρος 2010, σ. 40.

32 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τὴν πρὸς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων Εἴσοδον καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας» 44, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 316.

33 Ἐξ. 25, 16-20 καὶ 38, 5-8. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 158.

34 Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο'.* Κείμενον-Ἑρμηνευτικὴ παράφρασις-Σχόλια, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1986, σ. 151.

35 Ἐξ. 25, 22-29 καὶ 38, 9 κέξ. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος Α' εἰς τὴν Κοιμησιν τῆς Θεοτόκου» 8, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 256.

γιά τήν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή τήν ἀπαλλαγή τους ἀπό τήν ἁμαρτία καί τόν καρπό της, τό θάνατο. Γιά τό λόγο αὐτό ἀποκαλεῖται «ἄρτος τῆς ζωῆς» καί ἡ Παναγία Μητέρα Του «ἔμψυχος τράπεζα», κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τήν ἄψυχο τράπεζα τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ὅπως σημειώνει ὁ ἱερός ὑμνογράφος³⁶.

Ὅμοίως ἡ χρυσοῦς λυχνία³⁷ τῶν Ἑβραίων, ἡ ὁποία φώτιζε πρὸς τήν μία πρόσοψη, πρὸς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὑποδήλωνε τήν Παρθένο Δέσποινα, ἡ ὅποια εἶχε τήν ὑπαρξή Της μονίμως προσανατολισμένη πρὸς τόν Θεό. Μέ τόν συμβολικό ἀριθμό τῶν ἑπτὰ βραχιόνων της ἐκφράζεται ἡ πληρότητα τοῦ φωτός καί ἐπομένως τῆς ἀγιότητος καί καθαρότητος της, καθὼς καί τῆς Θεομήτορος ἀντιστοίχως³⁸.

Ὡσαύτως ἡ σκηνή τοῦ μαρτυρίου προετύπωνε τήν Θεοτόκο³⁹, χάριν τῆς ὁποίας καί δημιουργήθηκε ἡ νομική σκηνή, ἐπειδή σ' Αὐτήν κατεξοχήν καί κυρίως κατεσκηνώσε ὁ Θεός. Ἡ ἔμψυχος σκηνή τῆς Θεότητος κοσμήθηκε ὄχι ἀπό μέταλλα καί βαρύτιμα ὑφάσματα, ἀλλὰ ἀπό τίς θεοπρεπεῖς λαμπρότητες τῆς νοεράς καθαρότητος, τῆς θεαρέστου παρθενίας καί τῆς θεοειδοῦς σκέψεως καί ὄλων τῶν ἀρετῶν, γενομένη ἀληθινός τόπος τοῦ Θεοῦ⁴⁰.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἀποκαλεῖ τήν Θεομήτορα, μεταξύ ἄλλων, «χρυσοῦν, διάλιθον καί χρυσοῦφαντον λογεῖον»⁴¹, παρομοιάζοντάς Την μέ τό πολυτιμότερο ἄμφιο τῆς νομικῆς ἀρχιερωσύνης, τό λογεῖον τῶν κρίσεων, μέσω τοῦ ὁποίου ὁ Θεός ἐξέφραζε τήν βούλησή Του, δίδοντας στόν λαό Του λύσεις στίς δυσκολίες⁴². Ἡ ἀναλογία πρὸς

36 «Χαῖρε ἔμψυχε τράπεζα, ἄρτον ζωῆς χωρήσασα»: Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδή γ', τροπ. α'.

37 Ἐξ. 25, 30-38 καί 38, 13-17. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος Α' εἰς τήν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου» 8, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 256. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τήν πρὸς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων Εἴσοδον καί τόν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 37, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 308.

38 Ἀρχιμ. Ἰωήλ Παννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο'.* Κείμενον-Ἑρμηνευτικὴ παράφρασις-Σχόλια, τ. Β', Θεσσαλονίκη⁴1986, σ. 157.

39 Ἐξ. 26 καί 37. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 158.

40 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τήν πρὸς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων Εἴσοδον καί τόν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 19-20, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 284.

41 Ἐξ. 28, 15-26 καί 36, 15-29. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 158.

42 Ἀρχιμ. Ἰωήλ Παννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο'.* Κείμενον-Ἑρμηνευτικὴ παράφρασις-Σχόλια, τ. Β', Θεσσαλονίκη⁴1986, σ. 177.

τό σεπτό πρόσωπο τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἡ Ὅποια μέ τόν θεοκόσμητο πλοῦτο τῆς θεοφιλοῦς ψυχῆς Της ὑπηρετήσε ἄριστα τήν προαιώνιο βουλή τοῦ Ὑψίστου γιά τήν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προφανής.

Ἡ Θεόνυμφος Κόρη χαρακτηρίζεται ἐπίσης ὡς «ράβδος Ἀαρών», διότι ἡ χωρίς ἰκμάδα ράβδος πού βλάστησε, ἄνθισε καί παρήγαγε καρπό⁴³ προεδήλωνε τήν ἄσπορο γέννηση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπό τήν Παρθένο⁴⁴.

Περαιτέρω, ὁ πόκος τοῦ ἐρίου, δηλαδή τό ἀκατέργαστο μαλλί, στό ὁποῖο καί μόνο, σύμφωνα μέ τό πρῶτο αἴτημα τοῦ Γεδεών, κατήλθε ἡ οὐράνιος δρόσος⁴⁵ ἀπετέλεσε προεικόνιση τῆς ἀθορύβου καί μυστηριώδους συλλήψεως τῆς Ἀειπαρθένου, στήν Ὅποια καί μόνη κατήλθε ὡς δρόσος καί ἐσαρκώθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός⁴⁶. Μάλιστα ὁ ἱερός καί Μέγας Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος σημειώνει ὅτι τά θαύματα τῆς καιομένης βάτου, τοῦ ἐνδρόσου πόκου καί τῆς βλαστησάσης ράβδου θά ἦσαν κενά νοήματος ἐάν δέν ἦσαν προτυπώσεις τῆς Θεοτόκου καί τοῦ ἀφράστου τόκου Της⁴⁷.

Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐνδρόσου πόκου ἐπαναλαμβάνεται καί στό βιβλίο τῶν Ψαλμῶν: «καταβήσεται ὡς ὑετός ἐπί πόκον καί ὡσεὶ σταγῶν ἡ στάζουσα ἐπί τῆς γῆς»⁴⁸· εὐρίσκεται στόν ἑβδομηκοστό πρῶτο ψαλμό, ὁ ὁποῖος ἀνήκει στήν κατηγορία τῶν μεσσιανικῶν ψαλμῶν καί παρουσιάζει τήν τελεία δικαιοσύνη τοῦ Μεσσίου, καθώς καί τήν αἰωνιότητα, μακαριότητα, παγκοσμιότητα καί λαμπρότητα τοῦ βασιλείου του⁴⁹. Στό δεύτερο μέρος τοῦ στίχου, πού ἐπεκτείνει καί ἐμπλουτίζει τό πρῶτο, οἱ ἐρμηνευτές ὑπογραμμίζουν, παραλλήλως πρός τήν μυστικότητα τῆς θείας συλλήψεως, τήν εὐεργεσία τῆς ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στή γῆ, ἡ

43 Ἀριθ. 17, 23. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 158.

44 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τήν πρός τά Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τόν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 43, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 316.

45 Κριτ. 6, 37-38. Πρβλ. «χαῖρε ὁ πόκος ὁ ἐνδρόσος, ὃν Γεδεών... προεθεάσατο» Κανῶν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδή ς', τροπ. β'.

46 Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατά τούς Ο'.* Κείμενον-Ἑρμηνευτική παράφρασις-Σχόλια, τ. Ζ', Θεσσαλονίκη⁴1986, σ. 49.

47 Μ. Φωτίου, Ὁμιλία Ε', «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου» ε', *Ε.Π.Ε.* 139, σ. 170.

48 Ψαλμ. 71, 6. Βλ. Μ. Φωτίου, Ὁμιλία Ε', «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου» ε', *Ε.Π.Ε.* 139, σ. 170.

49 Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατά τούς Ο'.* Κείμενον-Ἑρμηνευτική παράφρασις-Σχόλια, τ. ΚΔ', Θεσσαλονίκη⁴1986, σ. 331-336.

όποια Τόν ανέμενε, όπως τό διψασμένο χῶμα τή βροχή⁵⁰.

Στήν κατηγορία τῶν μεσσιανικῶν ψαλμῶν συγκαταλέγεται καί ὁ τεσσαρακοστός τέταρτος, ὁ ὁποῖος, μετά τήν ἀναφορά στόν Κύριο, ὡς νυμφίο, στρέφεται πρὸς τήν νύμφη, ἡ ὁποία ἀπό κάποιους ἀγίους Πατέρες ταυτίζεται μέ τήν Θεοτόκο, ἐνῶ ἀπό ἄλλους μέ τήν Ἐκκλησία. Ἀλλά καί στήν δεύτερη περίπτωση, ὅπως παρατηρήθηκε, ἐπειδή ἡ κορυφή τῶν πιστῶν εἶναι ἡ Θεοτόκος, τό ἐγκώμιο στήν Ἐκκλησία ὡς σύνολο ἀρμόζει ὅπως ἰδιαιτέρως καί στήν Θεοτόκο⁵¹.

«Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου»⁵². Ἡ στάση ἐκ δεξιῶν μαρτυρεῖται ἀπό ὅλους ὡς τιμητική⁵³. Ἀκόμη καί ὁ Κύριος, ἀναφερόμενος στήν μέλλουσα Κρίση, ἐκ δεξιῶν Του τάττει τούς δικαίους πού θά ἀξιωθοῦν τῆς αἰωνίου μακαριότητος⁵⁴. Ἀπό τήν διαφορά τῆς στάσεως τῆς βασιλίσσης-Θεοτόκου πρὸς τά Σεραφεῖμ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τεκμαίρεται καί τήν διαφορά τῆς θέσεώς των: τό ἀνώτατο ἀγγελικό τάγμα περιστοιχίζει τόν Παντοκράτορα, δίπλα του ὅμως παρίσταται μόνον ἡ Θεομήτωρ, καί μάλιστα ἐκ δεξιῶν, ὅπως ὁ Κύριος μετά τήν ἔνδοξο Ἀνάληψή Του ἐκάθισεν «ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης»⁵⁵.

Ἡ Θεοτόκος (καί ἡ Ἐκκλησία) παρουσιάζεται «ἐν ἱματισμῷ διαχρῶσφ περιβεβλημένη πεποικιλμένη»⁵⁶, φέροντας τόν πολύτιμο κόσμο τῶν ἀρετῶν καί τῆς θείας χάριτος⁵⁷.

Τόν ἐπόμενο στίχο, «ἄκουσον, θύγατερ, καί ἴδε καί κλῖνον τό οὖς σου καί ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καί τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καί ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεύς τοῦ κάλλους σου»⁵⁸, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόν

50 Ἀρχιμ. Ἰωήλ Παννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατά τούς Ο΄*. Κείμενον-Ἑρμηνευτική παράφρασις-Σχόλια, τ. ΚΔ΄, Θεσσαλονίκη ⁴1986, σ. 332-333.

51 Ἀρχιμ. Ἰωήλ Παννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατά τούς Ο΄*. Κείμενον-Ἑρμηνευτική παράφρασις-Σχόλια, τ. ΚΔ΄, Θεσσαλονίκη ⁴1986, σ. 221.

52 *Ψαλμ.* 44, 10.

53 Βλ. καί τόν πρῶτο στίχο τοῦ ἐπίσης μεσσιακοῦ Ψαλμοῦ 109: «*Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἄν θῶ τούς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου*».

54 *Ματθ.* 25, 33-34.

55 *Ἐβρ.* 1, 3 καί 8, 1. Βλ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Λόγος ΝΓ΄*, «Εἰς τήν πρὸς τά Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἰσοδον καί τόν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 34, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 304.

56 *Ψαλμ.* 44, 10.

57 Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ-Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Ἑρμηνεία εἰς τούς ΠΝ΄ Ψαλμούς τοῦ Προφητάνακτος Δαβίδ*, τ. Α΄, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη, χ.χρ., σ. 642.

58 *Ψαλμ.* 44, 11.

Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου (19ου αἰῶνος). Εἰκονοφυλάκιο Ἐπισκοπεῖου Σερρῶν.

θέτει στά χείλη τοῦ ἀρχιερέως Ζαχαρίου, ὁ ὁποῖος φέρεται νά ὑποδέχθηκε τήν θεόπαιδα Μαριάμ μέ αὐτούς τούς λόγους κατά τήν εἴσοδο Της στόν ναό⁵⁹, ἐνώ ὁ Μέγας Φώτιος τούς θεωρεῖ ὡς προαναγγελία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καί τούς ἐκλαμβάνει ὡς προτροπή τοῦ Προφητάνακτος Δαβίδ πρὸς τήν ἀπόγονό του νά ὑπακούσει στήν χαρμόσυνη ἀγγελία τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ⁶⁰.

Ὁ στίχος «πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν»⁶¹ περιγράφει τήν ὑπερχειλίζουσα λάμψη τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τῆς Παρθένου, ἡ ὁποία δέν μένει περιορισμένη ἐντός Της, ἀλλά ἐκχέεται πρὸς τήν ὄψη Της, ὅπως τό φῶς⁶². Ἡ φράση «ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβλημένη πεποικιλμένη»⁶³ δηλώνει καί πάλι τά βαρύτιμα χαρίσματα τῶν ἀρετῶν, τά ὁποῖα, ἐνώ εἶναι χωριστά καί εὐδιάκριτα, συνδέονται μεταξύ τους, ὅπως τά κρόσσια ἐνός ἐνδύματος⁶⁴.

«Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς, αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονται σοι· ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καί ἀγαλλιάσει, ἀχθήσονται εἰς ναόν βασιλέως»⁶⁵. Καί αὐτός ὁ στίχος ἀναφέρεται, κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, στά ἱερά Εἰσόδια τῆς Θεομήτορος, ὅταν ἡ μικρή Μαριάμ, λόγω τῆς προθυμίας Της, προσπέρασε τίς συνοδοῦς Της παρθένας καί προηγήθηκε αὐτῶν κατά τήν εἴσοδο στόν ναό⁶⁶.

Τό τέλος τοῦ ψαλμοῦ, «μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καί γενεᾷ· διὰ τοῦτο λαοί ἐξομολογήσονται σοι εἰς τόν αἰῶνα καί εἰς τόν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος», δηλώνει τήν αἰώνια δόξα τῆς Μητροπαρθένου,

59 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τήν πρὸς τά Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τόν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 25, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 290-292.

60 Μ. Φωτίου, Ὁμιλία Ζ', «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Ὁμιλία Β'» ε', *Ε.Π.Ε.* 139, σ. 216-218.

61 *Ψαλμ.* 44, 14.

62 Βλ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τήν πρὸς τά Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τόν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 16-17, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 280-282.

63 *Ψαλμ.* 44, 14.

64 Εὐθύμιος Ζιγαβηνός-Νικόδημος Ἀγιορείτης, *Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ΠΝ' Ψαλμούς τοῦ Προφητάνακτος Δαβίδ*, τ. Α', ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη, χ.χρ., σ. 647.

65 *Ψαλμ.* 44, 15-16.

66 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τήν πρὸς τά Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τόν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 24, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 290.

από τήν ὁποία ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς συνάγει τήν ἀκατάπαυστη εὐεργετική πρὸς ὅλη τήν κτίση, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, δράση Της⁶⁷.

Ἡ ἄφραστος ἐνοίκηση τοῦ Θεοῦ Λόγου στά σπλάγχνα τῆς Παρθένου Μαρίας, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς ἄκρον προσήλωση τοῦ νοός καὶ συνόλης τῆς ὑπάρξεώς Της στὸν Θεό καὶ τό θέλημά Του καθ' ὅλην τήν πορεία τοῦ βίου Της, πού Τήν κατέστησαν κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ, εἶναι πραγματικότης ἡ ὁποία πολλαχῶς ἐκφράζεται ἀπὸ τὸν βασιλέα Δαβίδ σέ διάφορα σημεῖα τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου. Ἐπί παραδείγματι, ἡ Δέσποινα τοῦ κόσμου χαρακτηρίζεται προφητικῶς ὡς «ὄρος τοῦ Θεοῦ, ὄρος πῖον, ὄρος τετυρωμένον, ὄρος πῖον... τό ὄρος ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεός κατοικεῖν ἐν αὐτῷ»⁶⁸. Ἡ Θεοτόκος πράγματι, ἀναφέροντας τήν ὑπαρξή Της στὸν Θεό, κατέστη ὄρος καὶ μάλιστα εὐφορο, ἀπὸ τό ὁποῖο ἐπήγασε ἄφθονη εὐλογία γιά τό ἀνθρώπινο γένος (ὅπως ὁ τυρός προέρχεται ἀπὸ τήν πῆξη τοῦ γάλακτος καὶ δηλώνει τήν ἀφθονία του), διότι ἔφερε στὸν κόσμο τήν πηγὴ τῶν εὐλογιῶν, τὸν σαρκωθέντα Υἱό καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ⁶⁹. Ἐπιπλέον ἡ Μητροπάρθενος περιγράφεται ὡς «ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον», τό ὁποῖον ὀδηγοῦν χιλιάδες ἀγίων ἀγγέλων⁷⁰ καὶ ὡς πόλις τοῦ Θεοῦ γιά τήν ὁποία πλέχθησαν ἐγκώμια: «δεδοξασμένα ἐλαλήθη περί σου, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»⁷¹. Ἄλλη προεικόνιση τῆς Θεομήτορος εἶναι ἡ Σιών, τήν ὁποία ὁ Κύριος ἐξέλεξε ὡς κατοικία Του⁷².

Στήν Θεοτόκο ἀναφέρονται, κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο, Ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης, τὸν Παλαμᾶ καὶ οἱ ψαλμικοὶ στίχοι: «δικαιοσύνη καὶ κρίμα ἐτοιμασία τοῦ θρόνου σου»⁷³, «δικαιοσύνη καὶ κρίμα κατόρθωσις τοῦ θρόνου αὐτοῦ»⁷⁴. Διότι Αὐτὴ διετέλεσε ἔμψυχος θρόνος τοῦ Θεοῦ

67 *Ψαλμ.* 44, 18. Βλ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Λόγος ΝΓ'*, «Εἰς τήν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων Εἴσοδον καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἄειπαρθένου Μαρίας» 35, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 306.

68 *Ψαλμ.* 67, 16-17. Βλ. Μαξίμου Ὁμολ., *Ὁ βίος τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἄειπαρθένου Μαρίας*, μεταφρασθεὶς στήν γεωργιανὴν γλῶσσα τὸν 10ον αἰῶνα ἀπὸ τὸν ἅγιον Εὐθύμιον τὸν Ἰβηρίτην. Μετάφρασις στήν ἑλληνικὴν-ἐπιμέλεια Ἰ. Κελλίου Ἀγ. Νικολάου Μπουραζέρη, Ἅγιον Ὄρος 2010, σ. 39.

69 Ἀρχιμ. Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο'*. Κείμενον-Ἑρμηνευτικὴ παράφρασις-Σχόλια, τ. ΚΔ', Θεσσαλονίκη 1986, σ. 311.

70 *Ψαλμ.* 67, 18. Βλ. Μαξίμου Ὁμολ., ὁ.π..

71 *Ψαλμ.* 86, 3. Βλ. Μαξίμου Ὁμολ., ὁ.π..

72 *Ψαλμ.* 131, 13: «ὅτι ἐξελέξατο Κύριος τήν Σιών, ἡρετίσατο αὐτήν εἰς κατοικίαν ἐαυτῷ». Βλ. Μαξίμου Ὁμολ., ὁ.π..

73 *Ψαλμ.* 88, 15.

74 *Ψαλμ.* 96, 2.

καί μέ αὐτόν τό θρόνο κατορθώθηκε καί ἀναφάνηκε ἡ μεγάλη κρίση καί ἀπόρρητη δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ⁷⁵.

Προφητικές ἀναφορές στό πάνσεπτο πρόσωπο τῆς Θεονύμφου Μαρίας εὐρίσκονται καί εἰς τό ποιητικό βιβλίο Ἄσμα Ἄισμάτων, ὅπου Αὐτή προδηλώνεται ἀπό τήν βασιλική κλίνη, ἡ ὁποία περιστοιχίζεται ἀπό ἐξήκοντα ἰσχυρούς καί ἐμπειροπόλεμους μαχητές, τοὺς ἀγιογραφικούς λόγους πού ὁμιλοῦν περὶ Αὐτῆς⁷⁶.

Τό ἀμφιλαφές κάλλος τῆς Ἀειπαρθένου καί ἡ ἄμεμπτος ἀρετή Της, συμφώνως πρὸς τοὺς ἀγίους Πατέρες, ἐξυμνεῖται καί μέ τοὺς λόγους τοῦ Ἄσματος: «ὄλη καλή εἶ, πλησίον μου, καί μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί»⁷⁷. Εἰδικώτερον ἡ αἰγλήεσσα καί διηνεκῆς παρθενία Της χαρακτηρίζεται ὡς «κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη»⁷⁸, ἐνῶ ὁ θεῖος καρπός τῆς κοιλίας Της παρομοιάζεται μέ σίτο καί ἡ γαστήρ Της μέ θημωνία, περιστοιχισμένη καί κατὰ κάποιον τρόπο φρουρουμένη ἀπό τά συμβολικά τῆς παρθενίας ἄνθη, τὰ κρίνα⁷⁹.

Ὁ προφήτης Ἡσαΐας Τὴν εἶδε ὡς «θρόνον ὑψηλόν καί ἐπηρμένον»⁸⁰ χαρακτηρίζοντας τό ὕψος τῆς ἀρετῆς Της καί τὴν ὑπεροχὴ Της ἀκόμα καί ἀπό τά ἀνώτερα ἀγγελικά τάγματα⁸¹, ἀλλὰ καί ἀναφερόμενος στό

75 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 26, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 292.

76 Ἄσμα 3, 7: «ἰδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σαλωμών, ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραήλ». Βλ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Ὁ βίος τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, μεταφρασθεὶς στὴν γεωργιανὴν γλῶσσα τὸν 10ον αἰῶνα ἀπὸ τὸν ἅγιον Εὐθύμιον τὸν Ἰβηρίτην. Μετάφρασις στὴν ἐλληνικὴν-ἐπιμέλεια Ἰ. Κελλίων Ἀγ. Νικολάου Μπουραζέρη, Ἅγιον Ὄρος 2010, σ. 40.

77 Ἄσμα 4, 7. Πρβλ. καί τὸν πρῶτο στίχο τοῦ κεφαλαίου: «Ἰδοὺ εἶ καλή, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἶ καλή». Βλ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 34, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 304.

78 Ἄσμα 4, 12. Βλ. Ἐπιφανίου Κύπρου, «Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον», PG. 43, 492C.

79 Ἄσμα 7, 3: «Κοιλία σου θημωνία σίτου πεφραγμένη ἐν κρίνοις». Βλ. Ἐπιφανίου Κύπρου, «Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον», PG. 43, 492D.

80 Ἦσ. 6,1. Βλ. Νικολάου Καβάσιλα, «Λόγος εἰς τὴν πανένδοξον Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν καί παναχράντου Θεοτόκου», *Ἡ Θεομήτωρ*, ἐπιμ. Παν. Νέλλα, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 31989, σ. 204.

81 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 35, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 306.

γεγονός ότι ἐβάστασε στήν ἀγκάλη Της τόν Παντοκράτορα Κύριο. Περαιτέρω, στό ὄραμα κατά τό ὁποῖο ὁ Προφήτης αὐτός δέχθηκε τήν προφητική κλήση, ἡ Θεοτόκος προεικονίζεται ἀπό τήν λαβίδα μέ τήν ὁποία τό Σεραφεῖμ ἔλαβε ἀπό τό θυσιαστήριο τόν ἄνθρακα μέ τόν ὁποῖο ἄγγισε τά χεῖλη τοῦ Προφήτου προσφέροντάς του τήν κάθαρση ἀπό τίς ἁμαρτίες, ὑποδηλώνοντας ὅτι μόνο μέσω Αὐτῆς, ὄχι μόνο οἱ ἄνθρωποι, ἀλλά καί οἱ ἄγγελοι ἔρχονται σέ κοινωνία μέ τόν Θεό καί λαμβάνουν τήν χάρη Του⁸².

Σαφῆς προαναγγελία τῆς παρθενικῆς συλλήψεως καί κατά σάρκα γεννήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου περιέχεται στό ἔβδομο κεφάλαιο τοῦ προφητικοῦ βιβλίου τοῦ Ἡσαΐου: «ἰδού ἡ παρθένος ἐν γαστρί ἔξει καί τέξεται υἱόν καί καλέσεις τό ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ»⁸³. Ἡ φράση ἐπαναλαμβάνεται σχεδόν αὐτούσια στό κατά Ματθαῖον ἱερό Εὐαγγέλιο, ὅπου προστίθεται ἡ πληροφορία: «ὁ ἔστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»⁸⁴.

Ὡς «τόμος καινός»⁸⁵ χαρακτηρίζεται ἀπό τόν Προφήτη Ἡσαΐα ἡ Θεοτόκος, ὡς φέρουσα παρθενικῶς στόν κόσμο τόν ἀρχηγόν τῆς «καινῆς κτίσεως». Ὁ ἴδιος Προφήτης μέ τούς λόγους «ἐξελεύσεται ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί καί ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναβήσεται»⁸⁶ προλέγει τήν γέννηση πρῶτον τῆς Ἀειπαρθένου Μητρός, ἡ Ὅποια ταυτίζεται πρὸς τήν ράβδον, καί δεύτερον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος συμβολίζεται ἀπό τό ἄνθος. Λέγεται δέ ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία κατάγεται ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, τοῦ πατρός τοῦ βασιλέως Δαβίδ, διότι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ πρῦτανος τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἐφ' ὅσον κατά τούς ἱερούς Εὐαγγελιστές ὁ Ἰωσήφ ὁ μνήστωρ καταγόταν ἀπό τό γένος τοῦ Δαβίδ, κατ' ἀνάγκη καί ἡ Θεομήτωρ καταγόταν ἀπό τήν ἴδια φυλή, καθότι ὁ ἐβραϊκός νόμος δέν ἐπέτρεπε τήν μνηστεία μέ πρόσωπο ἀπό ἄλλη φυλή καί δέν εἶναι πιθανόν ὁ δίκαιος

82 Ἡσ. 6, 6. Βλ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τήν πρὸς τά Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τόν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας» 36, *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 308.

83 Ἡσ. 7, 14. Βλ. Μ. Φωτίου, Ὁμιλία Ε', «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου» δ', *Ε.Π.Ε.* 139, σ. 164.

84 *Ματθ.* 1, 23.

85 Ἡσ. 8, 1. «Χαῖρε, ὁ τόμος ἐν ᾧ δακτύλω ἐγγέγραπται Πατρός ὁ Λόγος, Ἀγνή» Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδὴ ζ', τροπ. γ'.

86 Ἡσ. 11, 1. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὄρθοδόξου πίστεως, Δ 14 (87), *Ε.Π.Ε.* 19, σ. 476.

κατά τήν μαρτυρία τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων Ἰωσήφ νά ἔπραξε κάτι ἀντίθετο πρὸς τόν νόμο⁸⁷.

Μία περαιτέρω προφητεία τοῦ Ἡσαΐου ἀναφορικῶς πρὸς τήν Θεοτόκο εὐρίσκεται στό δέκατο ἔνατο κεφάλαιο τοῦ ὁμωνύμου Παλαιδιαθητικοῦ βιβλίου, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι «Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης καί ἤξει εἰς Αἴγυπτον»⁸⁸, προδηλώνοντας τήν φυγή τοῦ Θείου Βρέφους μέ τήν Μητέρα Του στήν Αἴγυπτο.

Ὁ Προφήτης Ἰεζεκιήλ εἶδε τήν Παρθενομήτορα ὡς πυρίμορφον ὄχημα, ὑποβασταζόμενο ὑπό τῶν τετραμόρφων Χερουβείμ⁸⁹, ὑποδεικνύοντας τήν λαμπρότητα Της, ἀλλά καί ὡς πύλη: «Καί ἐπέστρεψέ με κατά τήν ὁδόν τῆς πύλης τῶν ἁγίων τῆς ἐξωτέρας τῆς βλεπούσης κατά ἀνατολάς καί αὕτη ἦν κεκλεισμένη. καί εἶπε Κύριος πρὸς με· ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, οὐκ ἀνοιχθήσεται, καί οὐδεὶς οὐ μή διέλθῃ δι' αὐτῆς, ὅτι Κύριος ὁ Θεός Ἰσραὴλ εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς καί ἔσται κεκλεισμένη»⁹⁰. Πρόκειται γιά εὐδιάκριτο ἀναφορά εἰς τήν ἀειπαρθενία τῆς Θεοτόκου⁹¹. Αὕτη εἶναι ἡ ἔμψυχος θύρα, διά τῆς ὁποίας ὁ Ὑψιστος Θεός σωματικῶς εἰσῆλθε στόν κόσμο. Θά μπορούσε μάλιστα νά παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ θέση τῆς πύλης, ἡ ὁποία βλέπει κατά ἀνατολάς, ἐκεῖ ὅπου εἶχε ἐντοπισθεῖ ὁ παράδεισος, ὑπαινίσσεται τόν προσανατολισμό τῆς ὑπάρξεως τῆς θεοπαιδος Μαρίας πρὸς τόν οὐρανό, ὅπως ἐπίσης καί ἡ μεταξύ τῶν ἁγίων καί τοῦ ναοῦ θέση τῆς πύλης θά μπορούσε νά θεωρηθεῖ ὡς προτύπωση τῆς πρεσβευτικῆς λειτουργίας τῆς Θεομήτορος.

Ὁ Προφήτης Δανιὴλ προεθεάσατο τόν παρθενικό τόκο τῆς Μητρανάνδρου Κόρης μέ τήν εἰκόνα τοῦ λίθου ὁ ὁποῖος ἀποσπάσθηκε ἀπό ὄρος «ἄνευ χειρῶν»⁹². Γιά τό λόγο αὐτό ἀλλαχοῦ ἡ Παρθένος χαρακτη-

87 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, Δ 14 (87), *Ε.Π.Ε.* 19, σ. 476-478.

88 *Ἠσ.* 19, 1. Βλ. Ἐπιφανίου Κύπρου, «Ἐγκώμιον εἰς τήν ἁγίαν Θεοτόκον», *PG.* 43, 492C.

89 *Ἰεζ.* 1, 4κξ. Πρβλ. «*Πυρίμορφον ὄχημα τοῦ Λόγου χαῖρε, Δέσποινα...*» Κανῶν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδή ε', τροπ. γ' καί ἀνωτέρω, «*ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον*» *Ψαλμ.* 67, 18.

90 *Ἰεζ.* 44,1-2. Βλ. καί Ἐπιφανίου Κύπρου, «Ἐγκώμιον εἰς τήν ἁγίαν Θεοτόκον», *PG.* 43, 492C· Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, Δ 14 (87), *Ε.Π.Ε.* 19, σ. 477, σημ.1.

91 Ἀρχιμ. Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατά τούς Ο'.* Κείμενον-Ἑρμηνευτική παράφρασις-Σχόλια, τ. Κ', Θεσσαλονίκη 1986, σ. 356-357.

92 *Δαν.* 2, 34 καί 45. Βλ. Μ. Φωτίου, Ὁμιλία Θ', «Εἰς τό Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας

ρίζεται ως «ὄρος ἀλάξεντον», παρεικάζεται δέ πρὸς ὄρος καὶ σέ ἄλλα σημεῖα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς προελέχθη. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός εἰκονίζεται ὡς λίθος «διά τό ἐδραῖον». Οἱ ἅγιοι Πατέρες μάλιστα ὑπογραμμίζουν ὅτι τό ρῆμα «ἐπάταξε» ἀντί τοῦ «ἐρρίφη» ἐμφαίνει τό ἐκούσιον τῆς ἐνεργείας⁹³ μέ τήν ὁποία ὁ Κύριος συνέτριψε τά εἴδωλα καί τήν δαιμονική ἐξουσία⁹⁴.

Οἱ ἐν Βαβυλῶνι τρεῖς παῖδες, οἱ ὁποῖοι ἐβλήθησαν ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρός καί διέμειναν ἀβλαβεῖς⁹⁵ ἀποτελοῦν μίαν ἐπιπλέον προεικόνιση τῆς ἀφθόρου κυήσεως καί τοῦ συνακολουθίου ἀφθόρου τόκου τῆς Παναγίας Παρθένου.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι οἱ συμβολικές προαναγγελίες περί τοῦ σεπτοῦ προσώπου τῆς Παρθενομήτορος προσέφεραν δαψιλῆ ἔμπνευση τόσο στόν πνευματοκίνητο κάλαμο τῶν ἱερῶν ὑμνογράφων τῆς Ἐκκλησίας μας⁹⁶, ὅσο καί στόν χρωστήρα τῶν ἁγιογράφων τῆς καί τήν ἐπλούτισαν μέ πληθώρα θεοτερπῶν ὕμνων καί ἁγίων εἰκόνων πού κατέστησαν προσιτή τήν σχετική μέ τήν Ἀειπάρθενο ὀρθόδοξο διδασκαλία στό σύνολο τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» ι', *E.P.E.* 139, σ. 270.

93 Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατά τούς Ο'.* Κείμενον-Ἑρμηνευτική παράφρασις-Σχόλια, τ. ΚΑ', Θεσσαλονίκη 41986, σ. 41.

94 Μ. Φωτίου, Ὁμιλία Θ', «Εἰς τό Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» ι', *E.P.E.* 139, σ. 270.

95 Δαν. 3, 19 κέξ. Πρβλ. Κανῶν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδή η', εἰρμός καί τροπ. α'.

96 Κάποιες ἐκφράσεις τους μάλιστα μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς ἐπεξεργασία καί ἐπέκταση παλαιοδιαθηκῶν ἐκφράσεων, ὅπως ἐπί παραδείγματι ὁ χαρακτηρισμός τῆς Θεομήτορος ὡς «ἀμολύντου παστάδος τοῦ Λόγου» (Κανῶν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδή ζ', τροπ. α') καί ὡς «νυμφῶνος ὀλοφώτου» (Κανῶν τοῦ Ἀκαθίστου, ᾠδή ε', τροπ. β') ἐπεκτείνει καί ἐμπλουτίζει τήν προεικόνισή Της ἀπό τήν κλίνη τοῦ βασιλέως Σολομώντος.

*Ἡ Παναγία θρηνωδοῦσα (τέλος 14ου αἰῶνος).
Ἰερά Μονή Μεταμορφώσεως Μεγάλου Μετεώρου.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, «τό κάλλος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως»⁹⁷, «ἐφ’ ᾧ ὁ δημιουργήσας εὐφράνθη Θεός»⁹⁸, ἀποτελεῖ τό «γῆς θειότατον βλάστημα»⁹⁹ καί τό ἱερώτατο ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους κατοικήτήριο τοῦ Παναγίου Πνεύματος, καθώς συνιστᾶ κατά τήν πατερική διδασκαλία «μεθόριον κτιστῆς καί ἀκτίστου φύσεως»¹⁰⁰.

Ἡ θεόπαις Μαριάμ, τό μέγα τοῦτο «μυστήριον», μακαρίζεται ἀξιοχρέως ἀπό τούς θεοφόρους Πατέρες μας ὡς ἡ ἀληθής καί μόνη Θεοτόκος. Στήν πάναγνη κοιλία Της, ἡ ἀνθρώπινη φύση, μέσα ἀπό τήν ὑποστατική ἔνωσή της μέ τήν θεότητα τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἔλαβε «θέωσιν καί λόγωσιν καί ὑπερύψωσιν»¹⁰¹, ἔγινε «ὁμόθεος τῇ θείᾳ φύσει»¹⁰². Διά τοῦτο «ἡ δόξα καί ἡ τιμή τῆς Θεοτόκου ἔσωθεν, ὁ τῆς κοιλίας καρπός, ὁ Χριστός»¹⁰³.

Ἐκείνη, μέ τήν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τόν πανθαύμαστο πλοῦτο τῶν ἁγίων ἀρετῶν Της, τίς ὁποῖες ἐλευθέρως καί φιλοπόνως καλλιέργησε καί πολλαπλασίασε, ἰδιαίτέρως μάλιστα μέ τήν θερμουργό πίστη Της, τήν ἁγία καί τελεία ὑπακοή Της στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, τήν κατ’ ἄμφω ὑπέρλαμπρη ἀγνότητά Της, τήν ὑποποιό Της ταπείνωση, τήν πύρινη προσευχή Της, «τόν Θεόν ἐποίησεν Υἱόν ἀνθρώπου, υἱός δέ Θεοῦ τούς ἀνθρώπους ἀπειργάσατο»¹⁰⁴. Πρώτη ἐκείνη ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους ἔφθασε στήν κατά χάριν θέωση, καθώς ἐκυοφόρησε τόν αὐτουργό τῆς σωτηρίας μας, Ἰησοῦν Χριστόν. Οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας τονίζουν πώς ἡ θεία μητρότητα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτό-

97 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Α΄ 7.

98 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Α΄ 9.

99 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Ὁμιλία Γ΄ εἰς τήν Κοίμησιν», 5, 8, Ε.Π.Ε. 110, σ. 330.

100 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ὁμιλία ΛΖ΄ («Εἰς τήν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας»), PG 151, 472B.

101 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Δ΄ 18 (91), Ε.Π.Ε. 19, σ. 510.

102 Π. Νέλλα, Ἡ Θεομήτωρ, σ. 194, (Ν. Καβάσιλα, «Εἰς τήν Κοίμησιν» 7).

103 Π. Νέλλα, Ἡ Θεομήτωρ, 4, σ. 56.

104 Γρηγορίου Παλαμᾶ Ὁμιλία ΛΖ΄ («Εἰς τήν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας»), PG 151, 465A.

κου έκπηγάζει από τήν φιλόφρονη κένωση τοῦ Θεοῦ Λόγου¹⁰⁵. Γενόμενος ὁ Θεός Λόγος ἄνθρωπος, «οὐ τοῖς κατά φύσιν τῆς σαρκὸς νόμοις τήν δικαιοσύνην ἐμέτρησε»¹⁰⁶. Δηλαδή ἡ ἀγιότητα τῆς Παναγίας ἐντάσσεται ὀργανικά καί ἀναπόσπαστα στό μυστήριο τῆς Θείας Οἰκονομίας, καθὼς καθεαυτὴ δέν θά Τῆς ἔδιδε τήν δυνατότητα νά καταστεῖ Θεοτόκος¹⁰⁷.

Ὡς «σκεῦος θείας ἐκλογῆς καί ἐλέους»¹⁰⁸, ἡ Θεοτόκος Μαρία ἀνεδείχθη ἀνωτέρα πάσης ὀρατῆς καί ἀοράτου κτίσεως, τιμιωτέρα τῶν Χερουβείμ καί ἐνδοξοτέρα ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφεείμ, καθὼς ὑπῆρέτησε τό ἔργο τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καί ἀνεδείχθη διάκονος ἀκαταλήπτων καί ἀπορρήτων μυστηρίων.

Στὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἀγίας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, ὅπως αὐτὴ διαμορφώθηκε καί διατυπώθηκε ὑπὸ τῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τῶν ἱερῶν συγγραμμάτων τῶν πνευματοκινήτων Πατέρων τῆς, ἡ Παρθένος Μαρία χαρακτηρίζεται ὡς «ἡ θυγάτηρ Ἀδάμ»¹⁰⁹, ἀλλὰ καί ἡ «ἀδελφὴ ἡμῶν ἡ Μαρία, ἐπεὶ καί πάντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ ἐσμεν»¹¹⁰. Εἰδικώτερον, γιὰ τό ἱερώτατον τῆς Θεοτόκου μυστήριον, τό ὁποῖον συνδέεται στενότερα, ἀκατάλυτα, ἀσάλευτα, γενεσιουργικῶς μέ τό μέγα μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἐδογματίσαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀκόμη χριστιανικούς αἰῶνες, ἀλλὰ καί ἀργότερον. Πάνυ δικαίως λοιπὸν ὀνομάζεται ἡ Μαρία Θεοτόκος καί Κυριοτόκος, γιατί τό προσωνύμιο αὐτὸ φανερώνει, ἐρμηνεύει καί ἐπιβεβαιώνει τό μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως θαῦμα. «Τὸ παιδίον Θεός καί πῶς οὐ Θεοτόκος ἡ τίκτουσα;»¹¹¹. Ἐκεῖνος πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὴν εἶναι ὁ ἀληθὴς Θεάνθρωπος, ὁ τέλειος Θεός, ὁ μονογενὴς κατά φύσιν Υἱός

105 Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Πρὸς Θαλάσσιον περὶ ἀποριῶν, Ἐρώτησις Μ', στίχ. 114-117, Ε.Π.Ε. Φιλοκαλία 14Β, σ. 258. Βλ. καί Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ὁμιλία ΝΓ' («Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καί τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς Πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας») 7, Ε.Π.Ε. 79, σ. 270.

106 Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Πρὸς Θαλάσσιον περὶ ἀποριῶν, Ἐρώτησις ΝΓ', Σχόλιον 9, Ε.Π.Ε. Φιλοκαλία 14Β, σ. 418.

107 Ἀμαλίας Σπουρλάκου-Εὐτυχιάδου, Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικῆς ἀγιότητος, Ἀθῆναι 1990, σ. 320.

108 πρβλ. Ρωμ. 9, 23 (σκεὺ ἐλέους).

109 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, Λόγος Γ'», 4, 41-42, Ε.Π.Ε. 110, σ. 328.

110 Μ. Ἀθανασίου, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου, ΡG 26, 1061Β.

111 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου», 4, 25, Ε.Π.Ε. 110, σ. 188.

καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, καί ὁ τέλειος ἄνθρωπος, ἐνωμένος στό ἓνα καί μοναδικό θεανδρικό πρόσωπο τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἀσυγχύτως, ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως. «Εἰ γάρ Θεοτόκος ἢ γεννήσασα, πάντως Θεός ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθεῖς, πάντως δέ καί ἄνθρωπος»¹¹². Αὐτήν τήν ἀρχαιοτάτη παράδοση τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας ἐκφράζει τό χρυσό στόμα τῆς Θεολογίας, ὁ ἱερός Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, λέγων: «Εἴ τις οὐ Θεοτόκον τήν ἁγίαν Μαρίαν ὑπολαμβάνει, χωρίς ἐστι τῆς θεότητος»¹¹³. Στήν διατύπωση τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος περί τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως τό πάνσεπτο πρόσωπο τῆς ἁγίας Παρθένου κατέχει μίαν ἰδιαιτέραν καί μοναδικήν θέσιν μέ σαφεῖς χριστολογικές καί σωτηριολογικές διαστάσεις, σέ τέτοιο μάλιστα βαθμό, ὥστε ὁ ὅρος Θεοτόκος νά εἶναι χριστολογικός καί σωτηριολογικός. Αὐτό ὀλοφάνερα διαφαίνεται στούς δογματικούς ὅρους καί διατυπώσεις καί τῶν ἑπτὰ Μεγάλων καί Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὡς Συνοδική διαγνώμη ὁ ὅρος «Θεοτόκος» συναντᾶται τό πρῶτον στήν Σύνοδο τῆς Ἀντιοχείας, τό 324 μ.Χ., ἡ ὁποία συγκλήθηκε γιά νά ἀσχοληθεῖ μέ τίς κακοδοξίες τοῦ Ἀρείου, ὑπό τήν Προεδρία τοῦ Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Εὐσταθίου, τοῦ ὁποίου οἱ θέσεις, ὅπως διευτυπώθησαν στήν λεγομένη Ἐπιστολήν Ἐγκύκλιον, ἀπηχοῦν τήν γνώμη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου στήν Β΄ ἐπιστολή του, γραμμένη τό 322-324 μ.Χ., πιθανῶς ὑπό τήν θεολογική ἐπιτροπή τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου.

Στό Σύμβολον τῆς πίστεως τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία συγκλήθηκε μέ τήν συμμετοχή 318 θεοφόρων Πατέρων στήν Νίκαια τῆς Βιθυνίας (325 μ.Χ.), περιλαμβάνεται καί ἡ κάτωθι θεμελιώδης ἀναφορά: «Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καί διὰ τήν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καί σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί Μαρίας τῆς Παρθένου καί ἐνανθρωπήσαντα».

Ἀκολούθως, στήν Β΄ Οἰκουμενική Σύνοδο, μέ τοὺς 150 Πατέρες στήν Κωνσταντινούπολη (381 μ.Χ.), ἡ ὁποία καί συνεπλήρωσε τά ὑπόλοιπα 5 ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ὑπάρχει σαφέστατη καταδίκη τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀπολλιναρίου Λαοδικείας, ἡ ὁποία ἐπληττε τήν πληρότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως στό πρόσωπο τοῦ Κυρίου μας.

Ἡ Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος ἐπίσης, πού συγκλήθηκε ἀπό τόν αὐτο-

112 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, Γ΄ 12 (56), *Ε.Π.Ε.* 19, σ. 334.

113 Γρηγορίου Θεολόγου, *Ἐπιστολή ΡΑ΄ (Πρὸς Κληδόνιον)*, 29-30, *Ε.Π.Ε.* 84, σ. 178.

κράτορα Θεοδόσιο τόν Β΄ στην Έφεσο τό έτος 431, είχε ως βασικό έργο τήν ἀναίρεση καί καταδίκη τῶν αἰρετικῶν ἀποκλίσεων τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νεστορίου, διά τῶν ὁποίων διακυβεύετο ἡ ἀκεραιότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ καί ἄρα αὐτή καθ' ἑαυτήν ἡ πραγματικότητα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ 200 συνολικῶς θεοφόροι Πατέρες τῆς Συνόδου ὄχι μόνο καταδίκασαν τόν αἰρετικό Πατριάρχη Νεστόριο, ἀλλά καί ἐπικύρωσαν καί ἐπιβεβαίωσαν τήν περί Θεοτόκου διδασκαλία τοῦ ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, συμφώνως πρὸς τόν ὅποιον ἡ Παναγία μητέρα τοῦ Κυρίου εἶναι καί Χριστοτόκος, ἀκριβῶς ἐπειδή εἶναι Θεοτόκος. Συμφώνως πρὸς τόν ἱερό Πατέρα ὁ χαρακτηρισμός «Θεοτόκος» γιά τήν Παρθένο Μαρία θεωρεῖται κατά πάντα παραδοσιακός καί ἀποτελεῖ τόν πυρήνα τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας. Ἡ ἐπικύρωση τῆς περί τῆς Παρθένου Μαρίας ὡς Θεοτόκου διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἦταν συνάμα καί ἐπιβεβαίωση τῆς ἀμετακίνητης πίστεως της γιά τήν Ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ συμβολή τοῦ ἀγίου Κυρίλλου, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ὑπῆρξε καθοριστική στήν ἀνάδειξη καί καθιέρωση τοῦ ὄρου «Θεοτόκος» γιά τήν Παρθένο Μαρία, ὁ ὁποῖος καθίσταται δογματικός ὀρισμός τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Στήν ἀποκαλούμενη Ἐκθεση Πίστεως τῶν διαλλαγῶν, πού ἔγινε οὐσιαστικά ὁ ἐπίσημος δογματικός ὄρος τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, διακηρύχθηκε πανεπισήμως ὡς Θεοτόκος ἡ Παρθένος Μαρία, ἐντός τῆς ὁποίας σαρκώθηκε «ἀσυγχύτως» ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ὅπως δηλώνεται ρητῶς στό ἐν λόγω δογματικό κείμενο, «κατά ταύτην τῆς ἀσυγχύτου ἐνώσεως ἔννοιαν, ὁμολογοῦμεν τήν ἁγίαν Παρθένον Θεοτόκον, διά τό τόν Θεόν Λόγον σαρκωθῆναι καί ἐνανθρωπήσαι καί ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνώσαι ἑαυτῶ τόν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν»¹¹⁴.

Δύο δεκαετίες ἀργότερον, προκειμένου νά καταδικασθεῖ γιά μία ἀκόμη φορά ὁ Νεστοριανισμός ἀλλά καί νά ἀντιμετωπισθεῖ ἡ νέα ἐπικίνδυνη χριστολογική αἵρεση τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, συγκλήθηκε ἡ Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος στή Χαλκηδόνα τό έτος 451, στήν ὁποία συμμετεῖχαν 630 θεοφόροι Πατέρες. Ἡ θεοκίνητος Σύνοδος κατεδίκασε τούς Νεστοριανούς, πού θεωροῦσαν τόν Κύριον ψιλόν ἄνθρωπο, ἀπέρριπταν τόν ὄρο «Θεοτόκος» καί διαιροῦσαν τό ἕνα πρόσωπο τοῦ Κυρίου σέ δύο.

Στόν «Ὅρο Πίστεως» τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας διαβάζουμε χα-

114 PG 77, 172D.

ρακτηριστικῶς: «Ἐπόμενοι τοίνυν τοῖς ἀγίοις Πατράσιν, ἕνα καὶ τόν αὐτόν ὁμολογεῖν Υἱόν τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκομεν, τέλειον τόν αὐτόν ἐν θεότητι καὶ τέλειον τόν αὐτόν ἐν ἀνθρωπότητι, Θεόν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τόν αὐτόν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατά τήν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τόν αὐτόν κατά τήν ἀνθρωπότητα, κατά πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρίς ἀμαρτίας· πρό αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατά τήν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δέ τῶν ἡμερῶν τόν αὐτόν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τήν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου τῆς Θεοτόκου κατά τήν ἀνθρωπότητα, ἕνα καὶ τόν αὐτόν Χριστόν, Υἱόν, Κύριον Μονογενῆ, ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τήν ἔνωσιν, σωζομένης δέ μᾶλλον τῆς ιδιότητος ἐκατέρας φύσεως καὶ εἰς ἕν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τόν αὐτόν υἱόν Μονογενῆ, Θεόν Λόγον, Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτός ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐξεπαίδευσε καὶ τό τῶν Πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε Σύμβολον»¹¹⁵.

Ἀκολούθως, τό ἔτος 553 συγκλήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανό ἢ Ε' Οἰκουμενική Σύνοδος μέ 165 συμμετέχοντες Πατέρες. Στό δογματικό της ὄρο ἡ Σύνοδος, μεταξύ ἄλλων, καταδικάζει τίς νεστοριανικές αἰρετικές ἀπόψεις, ἐπαναλαμβάνει ὅσα ἡ ἐκκλησιαστική συνείδηση ἀποδέχεται γιά τίς «δύο γεννήσεις» τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ἀναθεματίζει ὅλους ὅσους δέν ὁμολογοῦν κυρίως καί κατ' ἀλήθειαν Θεοτόκο τήν Παρθένο Μαρία.

«Εἴ τις καταχρηστικῶς, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς Θεοτόκον λέγει τήν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν, ἢ κατά ἀναφοράν, ὡς ἀνθρώπου ψιλοῦ γεννηθέντος, ἀλλ' οὐχί τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκωθέντος ἐξ αὐτῆς, ἀναφερομένης δέ κατ' ἐκείνους τῆς τοῦ ἀνθρώπου γεννήσεως ἐπί τόν Θεόν Λόγον, ὡς συνόντα τῷ ἀνθρώπῳ γενομένῳ· καί συκοφαντεῖ τήν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, ὡς κατά ταύτην τήν ἀσεβῆ ἐπινοηθεῖσαν παρὰ Θεοδώρου ἔννοιαν Θεοτόκον τήν Παρθένον εἰποῦσαν· ἢ εἴ τις ἀνθρωποτόκον αὐτήν καλεῖ ἢ χριστοτόκον ὡς τοῦ Χριστοῦ μή ὄντος Θεοῦ, ἀλλά μή κυρίως καί κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκον αὐτήν ὁμολογεῖ, διὰ τό τόν πρό αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα Θεόν Λόγον ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι, οὕτω τε εὐσεβῶς καί τήν ἁγίαν ἐν

¹¹⁵ Ἰωάννη Καρμίρη, *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας* (ΔΣΜ), τόμ. Α', σ. 165.

Χαλκηδόνι Σύνοδον Θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογήσαι, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω»¹¹⁶.

Στὴν Στ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στὴν ὁποία συμμετεῖχαν 150 Πατέρες, κατὰ τὰ ἔτη 680-681, μὲ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, πού ἀνακεφαλαιώνει ὄλο τό Τριαδολογικὸ καὶ Χριστολογικὸ δόγμα, τονίζεται ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία εἶναι «Θεοτόκος» καὶ «Ἄειπάρθενος», «πρὸ τόκου καὶ ἐν τόκῳ καὶ μετὰ τόκον»¹¹⁷. Στὰ δύο αὐτὰ ὀνόματα «Θεοτόκος» καὶ «Ἄειπάρθενος» μπορεῖ νὰ συνοψισθεῖ ὅλη ἡ δογματικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν Παρθένο Μαρία.

Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, πού συγκλήθηκε μὲ τὴν συμμετοχὴ 211 θεοφόρων Πατέρων κατὰ τὰ ἔτη 691-692 στὴν Κωνσταντινούπολη, μὲ σκοπὸ νὰ συμπληρώσει τὸ κανονικὸ ἔργο τῶν δύο προηγηθεισῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν κατάπαυση ὀρισμένων καινοτομιῶν, πού ἀναφέρονταν σὲ ἔθιμα τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὰ «ἐπιλόχεια» τῆς Θεοτόκου. Μὲ τὸν 79ο κανόνα τῆς ὄχι μόνο καταπόλεμησε καὶ καταδίκασε τὰ λεγόμενα «ἐπιλόχεια» ἔθιμα, ἀλλὰ καὶ ὑπογράμμισε τὸν ἀλόχευτο χαρακτήρα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο, σημειώνοντας χαρακτηριστικὰ «ἀλόχευτον τὸν ἐκ τῆς Παρθένου θεῖον τόκον ὁμολογοῦντες»¹¹⁸.

Ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συγκλήθηκε στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας τὸ ἔτος 787 μὲ τὴν συμμετοχὴ 367 Πατέρων ἐξ αἰτίας τῆς Εἰκονομαχικῆς ἔριδος. Ὁ δογματικὸς ἀμητός αὐτῆς τῆς Συνόδου ἐκφράζεται στὸν «Ὅρο» τῆς πίστεως, ὅπου ἀνακεφαλαιώνεται ὀλόκληρη ἡ μακραίων ὀρθόδοξη πίστη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ μακραίων ὀρθόδοξος καὶ πατερικὴ διδασκαλία ὅτι ἡ ἁγία Μητέρα τοῦ Κυρίου εἶναι Ἄειπάρθενος καὶ ἀληθῶς Θεοτόκος. «Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ τὴν δέσποιναν ἡμῶν τὴν ἁγίαν Μαρίαν κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον, ὡς τεκοῦσαν σαρκί τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος Χριστόν τὸν Θεόν ἡμῶν... σὺν τούτοις δὲ καὶ τὰς δύο φύσεις ὁμολογοῦμεν τοῦ σαρκωθέντος δι' ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀχράντου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τέλειον αὐτόν Θεόν καὶ τέλειον ἄνθρωπον γινώσκοντες»¹¹⁹.

116 Ἰωάννη Καρμίρη, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας* (ΔΣΜ), τόμ. Α', σ. 175.

117 Ὁμολογία Ὁρθοδόξου πίστεως ἐν ἐρωταποκρίσει λθ'.

118 οθ', ΣΤ' Οἰκουμ. Συνόδου, Πηδάλιον, ἐκδόσεις «Ἀστήρ», Ἀθῆναι 1982, σ. 289.

119 «Ἐκθεσις Πίστεως τῶν διαλλαγῶν» ἢ ὀρθότερον κατὰ τὸν μεγάλο Πατρολόγο

Ἡ Ὁρθόδοξος θεολογία, ἔχουσα ὡς θεμελιώδη πυρήνα τήν Χριστολογία, συμπεριλαμβάνει ἀσφαλῶς καί τήν ἀνθρωπολογία καί τήν περί Θεοτόκου διδασκαλία. Ἡ ὀρθόδοξη ἀλήθεια γιά τή Μητέρα τοῦ Χριστοῦ ὡς Θεοτόκο δέν μπορεῖ παρά νά ἐπιστηρίζεται σέ χριστολογική βάση. Ἡ Κυρία Θεοτόκος διηκόνησε καί ὑπούργησε τό μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας γιά τήν σωτηρία τοῦ κόσμου διά τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου καί τῆς θεώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπειδή μάλιστα ὁ Χριστός εἶναι ὁ «πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς»¹²⁰, ἡ Παναγία Μητέρα Του εἶναι κατά χάριν Μητέρα ὅλων μας καί ἐμεῖς κατά χάριν τέκνα Της. Τό ὑπερευλογημένο πρόσωπο καί ἡ ἀποστολή τῆς Παρθένου Μαρίας μένουσιν μετέωρα καί ἀκατανόητα, ἐάν δέν συνδεθοῦν μέ τό μυστήριο τῆς Θείας Οἰκονομίας, τήν χριστολογία καί τήν σωτηριολογία. Τό ὄνομα «Θεοτόκος» «ἅπαν τό μυστήριον τῆς οἰκονομίας συνίστησι»¹²¹.

Ἡ Θεοτόκος εἶναι πάντοτε ἀχώριστη ἀπό τόν Υἱό Της, καθώς «οὐδέν γάρ μέσον Μητρός καί Υἱοῦ»¹²². Ἡ Θεοτόκος δέν ἐνεργεῖ καί δέν τιμᾶται αὐτονομημένα καί ἀνεξάρτητα ἀπό τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ καί ἰδικό Της, ἀλλά καί ὅλου τοῦ κόσμου Σωτήρα Χριστό. Γι' αὐτό καί ὁ ὅρος «Θεοτόκος» στήν πραγματικότητα εἶναι χριστολογικός καί σωτηριολογικός ὅρος. Ἡ Θεολογία καί ἡ Χριστολογία εἶναι ἡ καρδιά, ἡ οὐσία καί τό περιεχόμενο ὁλοκλήρου τῆς ὀρθοδόξου δογματικῆς παραδόσεως καί ζωῆς.

Ἡ Παναγία ὑπῆρξε σέ ὅλη τήν ἐπίγειο ζωή Της Παρθένος, «νῶ καί ψυχῇ καί σώματι ἀειπαρθενεύουσα»¹²³. Τό ἀειπαρθενον τῆς ἀγίας Θεοτόκου εἶναι πράγματι μυστήριο μέγα καί ἀνερμήνευτο πού φωτίζεται μόνο σέ ἀναφορά μέ τό μέγα μυστήριο τοῦ Χριστοῦ καί τῆς ἐν χρόνῳ σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου. Αὐτός, ὁ Δεσπότης καί Κύριος τοῦ παντός, πραγματοποίησε τό θαῦμα καθώς σφράγισε «τῷ τόκῳ τήν παρθενίαν τῆς τεκούσης αὐτόν»¹²⁴. Αὐτό ὁμολογεῖ ἡ θεοπρεπεστάτη κιβωτός τῆς σωτηρίας ἀγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας στό Σύμβολο τῆς Πίστεως, δογματίζουσα ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός σαρκώθηκε «ἐκ Πνεύματος ἀγί-

---

καθηγητή Στ. Παπαδόπουλο, *Ἐκθεσις πίστεως περί τῆς ἐνανθρωπήσεως* PG 77, 172CD-173A.

120 Ρωμ. 8, 29.

121 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, Γ 12 (56), Ε.Π.Ε. 19, σ. 334.

122 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ὁμιλία εἰς τήν Κοίμησιν Γ'* » 5, 30-31, Ε.Π.Ε. 110, σ. 330.

123 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, Α' 5.

124 Γρηγορίου Ἀντιοχείας, *Εἰς τό «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα»*, §ε', PG 88, 1876C.

ου και Μαρίας τῆς Παρθένου». Αὐτή τῆ δογματικὴ ἀλήθεια ὁμολογοῦμε και στὴν ὑμνογραφία τῆς Ἐκκλησίας ψάλλοντες τό: «Τὴν ὠραιότητα τῆς παρθενίας σου και τό ὑπέρλαμπρον τό τῆς ἀγνείας σου ὁ Γαβριὴλ καταπλαγεῖς, ἐβόα σοι, Θεοτόκε. Ποῖόν σοι ἐγκώμιον προσαγάγω ἐπάξιον; τί δέ ὀνομάσω σε; ἀπορῶ και ἐξίσταμαι· διό, ὡς προσετάγην, βοῶ σοι· χαῖρε, ἡ Κεχαριτωμένη»¹²⁵. Ὁ δογματικὸς ὅρος «ἀειπάρθενος» συναντᾶται στοὺς Κανόνες 2ο και 6ο, οἱ ὁποῖοι φέρονται ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Ε' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (553 μ.Χ.).

Μία βαθειά, μυστικὴ και αἰώνιος ἀκατάλυτος κοινωνία ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν Κυρία Θεοτόκο και τὸν ἐξ Αὐτῆς γεννηθέντα Θεάνθρωπον. Ἡ παναγία Σάρκα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀληθῶς και πραγματικῶς ἡ ἀμόλυντος σάρκα τῆς εὐλογημένης Μητέρας Του και ἡ σάρκα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, πού προσφέρθηκε ἐκουσίως και ἀβιάστως στὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἔγινε τό θεωμένο Σῶμα και Αἷμα τοῦ Κυρίου μας πού μεταλαμβάνουμε ἀπὸ τὸν ψυχοτρόφο θεῖο κρατήρα σέ κάθε Θ. Λειτουργία. Μάλιστα, εἶναι δυνατόν ἡ Παναγία νά παραλληλισθεῖ πρὸς τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ὡς μητέρα τῶν χριστιανῶν εἶναι ἁγία και παρθένος. Βλέπουμε στὴν Ἐκκλησία νά ἐνεργεῖται τό ἴδιο μυστήριον τῆς σωτηρίας πού προσφέρει ὁ Θεός στὸν ἄνθρωπο, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη μέ τὴν σάρκωση τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν Παναγία¹²⁶. Εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικὸ ὅτι κατὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ 44ου Ψαλμοῦ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες ταυτίζουν τὴν βασίλισσα γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος μέ τὴν Ἐκκλησία¹²⁷ και ἄλλοι μέ τὴν Μητροπάρθενο Δέσποινα¹²⁸.

Ἡ ἁγία Παρθένος, ὡς ἄνθρωπος, ἐπλήρωσε και ἐκείνη βεβαίως τό κοινόν τοῦ βίου χρέος στὸν θάνατον, ὁ ὁποῖος, ἀδύναμος πλέον ἀπὸ τὴν καταλυτικὴ και συντριπτικὴ κατ' αὐτοῦ νίκη τοῦ Υἱοῦ Τῆς, ὡς εὐπειθῆς δούλος, μέ φόβο και τρόμο πλησίασε τό θεοχώρητο, καθαρῶτατο και

125 Θεοτοκίον τοῦ γ' ἤχου. Βλ. και Ἀμαλίας Σπουρλάκου-Εὐτυχιάδου, ὄ.π., σσ. 36-52. Χρυσοστόμου Ἀ. Σταμούλη, Θεοτόκος και ὀρθόδοξο δόγμα. Σπουδὴ στή διδασκαλία τοῦ Ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 96-114. Ἰωάννου Ὁρ. Καλογήρου, Μαρία ἡ ἀειπάρθενος Θεοτόκος κατὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, Θεσσαλονίκη 1957.

126 Ἀμαλίας Σπουρλάκου-Εὐτυχιάδου, Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικῆς ἀγιότητος, Ἀθῆναι 1990, σ. 59.

127 Μ. Βασίλειος και Εὐθύμιος Ζιγαβηνός-Νικόδημος Ἁγιορείτης, Ἐρμηνεία εἰς τοὺς ΠΝ' Ψαλμούς τοῦ Προφητάνακτος Δαβίδ, τ. Α', ἐκδ. «Ὄρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη, χ.χρ., σ. 641-651.

128 Μ. Ἀθανάσιος και Γρηγόριος Παλαμαῖς, Λόγος ΝΓ', «Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον και τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου και Ἁειπαρθένου Μαρίας» 16-34, Ε.Π.Ε. 79, σ. 284-307.

όλολαμπρο, περισσότερο και από τις ήλιακές ακτίνες, εκείνο σώμα, τό εργαστήριον τῆς ἀναστάσεως και ἀνακαινίσεως τοῦ κόσμου. Ὁ μακάριος ἐκεῖνος τάφος ἀπέκρυψε πρὸς καιρόν τά φωτειδῆ χαρακτηριστικά Της, ἀλλ' Ἐκείνη ἀκτινοβολεῖ αἰωνίως μέ μυστική και ἀγέραστη δόξα στόν οὐρανό και στήν γῆ. Μετέστη πρὸς τήν ζωὴ ἡ Παναγία Μητέρα μας, ἡ ἀληθῶς μητέρα τῆς ζωῆς, δέν ἔπαυσε ὁμως νά φυλάττει φιλόστοργα τήν κληρονομίαν Της.

Ἡ μακαρία κοίμησις Της εἶναι φυσική μέν, ταυτοχρόνως ὁμως ἔνδοξη και ζωηφόρος. Φυσική, διότι ἡ πανάμωμος κόρη τῆς Ναζαρέτ ὡς ἄνθρωπος, «ὡς θυγάτηρ τοῦ πάλαι Ἀδάμ, τάς πατρικάς εὐθύνας ὑπέρχεται»¹²⁹ «και φυσικῶς ἡ πανίερος και μακαρία αὐτῆς ψυχή τοῦ πανολβίου και ἀκηράτου αὐτῆς χωρίζεται σώματος και τό σώμα τῆ νομίμω ταφῆ παραδίδοται»¹³⁰. «Ἐδει γάρ τό ἐκ γῆς συντεθέν παλινοστήσαι πρὸς γῆν»¹³¹. Ὁ θάνατός Της, σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό, ἐπιβεβαιώνει τήν ἀνθρώπινη ὑπόσταση τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου και ἀποτρέπει τόν κίνδυνο τῆς θεοποιήσεως Της¹³².

Βεβαίως, χάρις στήν «ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα»¹³³ τοῦ Υἱοῦ Της, ὁ Ὅποιος διά τοῦ θανάτου Του συνέτριψε τόν θάνατο και «τά πάντα ποιεῖ καινά»¹³⁴ και λόγω τῆς ἐξόχου ἀγιότητός Της¹³⁵, ὁ θάνατος τῆς Κυρίας Θεοτόκου δέν λογίζεται πλέον ὡς τιμωρία και καταδίκη. Ὡς ἡ Μητέρα τῆς Αὐτοζωῆς, διά τοῦ θανάτου μεταβαίνει μετά δόξης πολλῆς σέ οὐράνια και ἀθάνατη ζωὴ, ἀποθέτοντας τήν φθαρτότητα τοῦ χοϊκοῦ

129 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Ὁμιλία εἰς τήν Κοίμησιν Β'», 2, 52-53, Ε.Π.Ε. 110, σ. 278.

130 Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Ὁμιλία εἰς τήν Κοίμησιν Α'», 10, 21-22, Ε.Π.Ε. 110, σ. 260.

131 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Ὁμιλία εἰς τήν Κοίμησιν Γ'», 3, 20, Ε.Π.Ε. 110, σ. 324.

132 «Ὁμιλία εἰς τήν Κοίμησιν Β'», 15, 33-37, Ε.Π.Ε. 110, σ. 304: «Θεοῦ Μητέρα τήν Παρθένον ταύτην γινώσκοντες, τήν ταύτης πανηγυρίζομεν κοίμησιν, οὐ Θεόν ταύτην φημίζοντες (ἄπαγε, τῆς Ἑλληνικῆς τερθρείας τά τοιαῦτα μυθεύματα ἔπει και θάνατον αὐτῆς καταγγέλλομεν) ἀλλά σαρκωθέντος Θεοῦ Μητέρα γινώσκοντες». Βλ. και Ἀμαλίας Σπουρλάκου-Εὐτυχιάδου, Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικῆς ἀγιότητος, Ἀθήναι 1990, σ. 73.

133 Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, «Περὶ θεῶν ὀνομάτων», PG 3, 681D.

134 Ἀποκάλυψις Ἰωάννου 21,1-5.

135 «Ἡ Παρθένος ἡ ἄχραντος και γήνιοις μή προσομιλήσασα πάθεισιν,... ἀλλ' ἔμψυχος ὄντως οὐρανός χρηματίσασα, ταῖς οὐρανίαις σκιναῖς ἐνοικίζεται». Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Ὁμιλία Β' εἰς τήν Κοίμησιν», 2, 32-35, Ε.Π.Ε. 110, σ. 276-278. Βλ. και Ἀμαλίας Σπουρλάκου-Εὐτυχιάδου, Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικῆς ἀγιότητος, Ἀθήναι 1990, σ. 86-88.

σκήνους Της καί ένδύομενη δόξα καί αίγλη θεϊκή καί αιώνιο. «Ό γάρ έκ ταύτης τής Άειπαρθένου σάρκα ένδυσάμενος έμψυχον καί έννουν έκ Πνεύματος Άγίου Χριστός ό Θεός, προσκαλεσάμενος αὐτήν, ένένδυσεν άφθαρσίαν σύσσωμον καί ύπερενδόξως έδόξασε τοῦ γενέσθαι κληρονόμον, ώς παναγίαν Μητέρα Αὐτοῦ»¹³⁶.

Ἡ Θεοτόκος Μαρία εἶναι ό πρώτος άνθρωπος πού ένώθηκε μέ τόν Κύριον καί ώς έκ τούτου ήταν πρόπον, εκείνο τό πανάχραντο σῶμα πού έδωσε ύπόστασιν στήν ανθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου μας καί έγινε έμψυχος ναός τής Θεότητος καί Παράδεισος λογικός, νά μήν μείνει στήν φθορά τοῦ θανάτου. Διά τοῦτο καί μετά τήν πανένδοξη καί άθάνατη Κοίμησή Της, πού εἶναι προάγγελος τής κοινής άναστάσεως καί τοῦ δοξασμοῦ τῶν δικαίων, μετέστη πρώτη εκείνη ώς πρωτογέννημα τής «καινῆς έν Χριστῷ κτίσεως»¹³⁷ καί μετά δόξης πολλῆς στά έπουράνια «Άγια τῶν άγίων»¹³⁸.

Αὐτή μόνη, εύρισκόμενη ανάμεσα στό Θεό καί σέ όλόκληρο τό ανθρώπινο γένος, τόν μέν Θεόν κατέστησε υἱόν τοῦ ανθρώπου, τούς δέ ανθρώπους, μέ τήν δύναμη τοῦ θείου Τόκου Της, αναδεικνύει υἱούς τοῦ Θεοῦ. Ἐχουσα πλέον ή ήλιόμορφος Κόρη καί Θεοτόκος Μαρία τόν οὐρανό ώς κατάλληλο κατοικητήριό Της, στό όποιο μετατέθηκε διά τής Κοιμήσεώς Της, στέκεται στά δεξιά τοῦ Παμβασιλέως Χριστοῦ μέ διάχρυσο ίματισμό στολισμένη, τίς θεοειδεῖς δηλαδή άρετές Της, όπως λέγει καί ό ιερός ψαλμωδός, καί πρεσβεύει άκαταπαύστως γιά τό ανθρώπινο γένος.

Τό τιμητικό μεγαλεῖο τής Παναγίας μας στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία μας δέν έχει τέλος, καθώς «ή εις αὐτήν τιμή, εις τόν έξ αὐτῆς σαρκωθέντα Υἱόν ανάγεται»¹³⁹. Τό παραδοξότατο καί υπέρξενο μυστήριο τής άγιωτάτης Παρθένου συγκεφαλαιώνεται και αναφέρεται τελικῶς σέ αὐτό τό θεióτατον μυστήριο τοῦ Χριστοῦ «τό πάντων καινῶν καινότατον μυστήριο, τό μόνον καινόν υπό τόν ήλιον»¹⁴⁰.

136 Μοδέστου, Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων, «Εγκώμιον εις τήν Κοίμησιν τής Ὑπεραγίας Δεσποίνης ήμῶν Θεοτόκου καί Άειπαρθένου Μαρίας», PG 86B, 3289C.

137 Β' Κορ. 5, 17.

138 Ἐβρ. 9, 3 Ἰηγορίου Θεολόγου, «Λόγος ΜΕ'», 4,11, Ε.Π.Ε. 27, σ. 160.

139 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις άκριβῆς τής όρθοδόξου πίστεως, Δ' 16 (89), Ε.Π.Ε. 19, σ. 498.

140 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις άκριβῆς τής όρθοδόξου πίστεως, Γ' 1 (45), Ε.Π.Ε. 19, σ. 282.

Ἡ Γέννησις (πρῶτο μισό 15ου αἰῶνος).
Βυζαντινὸ καὶ Χριστιανικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΣΤΗΝ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΗΝ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἡ θεραπεία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸν παράδεισο τῆς θεοκοινωνίας ἐξέπεσε, διὰ τῆς παρακοῆς του στήν θεία ἐντολή, στὸν ἄδη τῆς ἀπογυμνώσεως ἀπὸ τὴν θείαν χάριν, περιλαμβάνει δύο στάδια: τὸ πρῶτο εἶναι ἡ θεραπεία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν γένει, μέ τὴν πρόσληψή της ἀπὸ τὸ δεύτερο Πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν νίκη τοῦ Θεανθρώπου κατὰ «τοῦ κέντρου τοῦ θανάτου, τῆς ἀμαρτίας»¹⁴¹, καὶ τέλος τὴν συντριβὴ τοῦ θανάτου· τὸ δεύτερο στάδιο εἶναι ἡ, διὰ τῆς καλῆς χρήσεως τοῦ αὐτεξουσίου ἀπὸ ἓνα ἕκαστον ἄνθρωπον, οἰκείωση αὐτῆς τῆς σωτηρίας. Διότι ὁ Θεός, ὢν «ἀμεταμέλητος ἐν τοῖς χαρίσμασιν» Αὐτοῦ¹⁴², καὶ μετὰ τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀπέσυρε τὴν δωρεὰ τοῦ αὐτεξουσίου, μέ ἀποτέλεσμα ἡ προσφορά τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὸν Λυτρωτὴ Χριστὸ νὰ ἐνεργοποιεῖται σὲ κάθε ἄνθρωπο μόνον ἐφόσον ὁ ἴδιος τὸ ἐπιθυμεῖ καὶ συμπράττει πρὸς τοῦτο.

Ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, «τὸ πανάρρητον τῆς οἰκονομίας κειμήλιον»¹⁴³, ὄχι μόνον κατέχει ὑπεροχικὴ καὶ μοναδικὴ θέση στὸ λυτρωτικὸ καὶ σωτήριο γιὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ συνεχίζει νὰ διακονεῖ ἀνά τούς αἰῶνες τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας τῶν πιστῶν, συμμετέχουσα ἐνεργῶς τόσο στὸ «ἐξ ἀντικειμένου», ὅσο καὶ στὸ «ἐξ ὑποκειμένου» στάδιο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου¹⁴⁴.

Εἰδικώτερον, ἡ πάνσεπτος καὶ παναγία μορφή τῆς ταπεινῆς κόρης τῆς Ναζαρέτ, τῆς θεόπαιδος Μαρίας, κατὰ τούς θεοφόρους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, διεδραμάτισε ὅλως ἰδιαίτερον καὶ ἐξέχοντα ρόλο στὸ

141 Πρβλ. Α΄ Κορ. 15, 56.

142 Ἀκολουθία Μεγάλου Σχήματος, Μέγα Εὐχολόγιον, ἐκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 2021, σ. 326.

143 Ἐπιφανίου Κύπρου, «Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον», PG 43, 489A.

144 Ἀμαλίας Σπουρλάκου - Εὐτυχιάρχου, Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικῆς ἀγιότητος, Ἀθήναι 1990, σ. 59.

σχέδιο τῆς θείας Οἰκονομίας, στό ιερώτατο μυστήριο τῆς Σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀπό τόν Ὅποιο προήλθε ἡ λύτρωση καί ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καθὼς Αὐτή ἔγινε ἡ «αἰτία τῆς τῶν πάντων θεώσεως». Ἐκείνη ἀνεδείχθη ἡ κατ' ἑξοχὴν «εὐλογημένη», προκαλοῦσα τὸν θαυμασμό τοῦ οὐρανοῦ καί τοῦ ἐπιγείου κόσμου μέ «τὴν ὠραιότητα τῆς παρθενίας καί τὸ ὑπέρλαμπρον τῆς ἀγνείας Της», ἀκτινοβολοῦσα σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις Της τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς καί εὐωδιάζουσα ὡς «θυμίαμα εὐοσμον» τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ ἀγιότητα τῆς Παρθένου εἶναι πάντοτε ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη μέ τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Υἱοῦ Της. Ὡς Μητέρα Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου ἔπρεπε νὰ εἶναι ἄσπιλη καί ἄμωμη, τὸ δοχεῖο τὸ καθαρῶτατο καί ἀγιώτατο, στό ὁποῖο θά κατοικοῦσε ὁ μόνος Λυτρωτὴς καί Σωτῆρας τοῦ κόσμου, ὁ ὑπερούσιος Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποιος, εὐδοκία τοῦ Πατρὸς καί συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, βλέποντας τὴν ἐκπάγλου ὠραιότητος καθαρότητα τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματός Της, «ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ» καί Τὴν ἐδόξασε, ἐκλέγοντάς Την ὡς τὴν πλέον κατάλληλη μεταξύ ὅλων τῶν γυναικῶν τῆς κάθε ἐποχῆς καί ὡς κορυφαία ἐκπρόσωπο τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ προαιώνιο καί ἀνεξιχνίαστο σχέδιό Του γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ κόσμου· Τὴν προώρισε στή θεία καί ἄρρητη Μητρότητα, ἀξιῶνοντάς Την νὰ γίνῃ μητέρα Του καί ἔλαβε ἐκ τῶν τιμίων αἱμάτων Της τὴν ἀνθρώπινη φύση, «ἵνα θεώσῃ τὸ πρόσλημμα»¹⁴⁵. Ἐφ' ὅσον στήν τελεία ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ κυλᾷ τὸ αἷμα τῆς Παρθένου, ἐφ' ὅσον ἀπ' Αὐτὴν ἐλήφθη τὸ πάναγνο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ Σῶμα τὸ θεωμένο καί ἔνδοξο πού εἰσηλθε στό ὀλόφωτο κράτος τῆς δόξας τῆς Ἁγίας Τριάδος, δέν εἶναι παράδοξο, ἂν καί ἡ Μητέρα πού ἔδωσε στὸν Υἱόν Της αὐτὸ τὸ θεοδόξαστο Σῶμα, ἡ Μητέρα ἡ εὐκλεῆς καί πάνσεπτη, ὑψώθηκε «κατὰ χάριν» στήν ἄπειρη λαμπρότητα καί δόξα τοῦ Υἱοῦ Της.

Ἔτσι, ἡ Μητροπάρθενος Δέσποινα, μέ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πρώτη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἔφθασε στήν θέωση, καθὼς ἐκυφόρησε τὸν αὐτουργόν τῆς σωτηρίας μας, καί ἄνοιξε τὸν δρόμο σέ ὅλους μας νὰ ἐνδυθοῦμε τὴν πρώτη οὐράνια ὁμορφιά καί δόξα, Αὐτόν δηλαδὴ τὸν ἴδιο τὸν Κύριό μας καί Σωτῆρα μας Ἰησοῦν Χριστόν. Γι' αὐτὸ λίαν εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ θεῖος τῆς Θεσσαλονίκης διδάσκαλος καί Ποιμένας Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς: «τίς πλέον ἠγάπησε Θεόν τῆς ἡμῖν ὑμνουμέ-

145 Βλ. Συμεών Μεταφραστοῦ, «Εὐχή Α'», PG 114, 220B.

νης (τῆς Παναγίας), τίς δέ ὑπό Θεοῦ πλέον ἠγαπήθη ταύτης;»¹⁴⁶. Ἰδιαίτερας μνείας τυγχάνουν καί τά κάτωθι συγκλονιστικά πού σημείωσε μέ τήν θεοκίνητη γραφίδα του ὁ ἀείμνηστος θεολόγος Παναγιώτης Νέλλας περί τοῦ σεπτοῦ προσώπου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου: «Βρέθηκαν ἴσως μερικοί μεγάλοι ἄθεοι, πού ὑπεστήριξαν μέσα στούς αἰῶνες ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά γίνη Θεός. Κανείς ὅμως ποτέ, ἐκτός ἀπό τοὺς Ὁρθοδόξους Πατέρες, δέν τόλμησε νά ὑποστηρίξη ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά γεννήσῃ τό Θεό. Κι ὅμως αὐτό τό μεγάλο παράδοξο εὐδόκησε ὁ Θεός νά ἀποτελῇ τή μεγάλη ἀξία, ἀλλά καί τήν ὑψιστή «εὐγένεια» τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὁ Θεός ἀξίωσε τήν ἀνθρώπινη φύση νά γίνη «Θεοτόκος». Ἡ ἀξία τῆς Παρθένου βρίσκεται ἀκριβῶς στό ὅτι πραγματοποίησε αὐτόν τόν σκοπό. Καί τόν πραγματοποίησε λέγοντας «ιδού ἡ δούλη Κυρίου». Γιατί τό ἀληθινό μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται ἀκριβῶς στό νά πραγματοποιῆ τόν ὑψιστο προορισμό πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, καί νά ἔχη ταυτόχρονα τή συνείδηση ὅτι «δοῦλος ἀχρεῖός ἐστι» (πρβλ. Λουκ. 17, 10)»¹⁴⁷.

Ἡ ἐλεύθερη συμμετοχή καί συμβολή Της στό σχέδιο αὐτό τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἐκφράσθηκε διά τῆς ἀπολύτου καί τελείας ὑπακοῆς Της εἰς τόν λόγον τοῦ Ἀρχαγγέλου, ὁ ὁποῖος Τῆς ἀπεκάλυψε «βουλήν προαιώνιον». Ἡ Παναγία, ὡς ὁ λογικός Παράδεισος, ἔκανε τήν γῆ οὐρανό, καθὼς διά τοῦ θείου καί ὑπερφυοῦς Τόκου Της, τοῦ Κυρίου καί Σωτῆρος μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Θεός φανερώθηκε ὡς τέλειος ἄνθρωπος στόν κόσμον καί συναναστράφη μέ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ὀλόφωτη ὑπαρξή Της ἔγινε τό ἱερό ἐργαστήριον τῆς ἐνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μέ τόν Θεόν. Ἐκείνη, ἡ «δούλη καί μήτηρ τοῦ Δημιουργοῦ»¹⁴⁸, ἔγινε ὁ ἔμψυχος θρόνος τοῦ Θεοῦ καί τό πυρίμορφον ὄχημα μέ τό ὅποιον κατέβηκε στήν γῆ καί ἔγινε ἄνθρωπος ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον ἡ ταπεινή κόρη τῆς Ναζαρέτ, τό εὐωδέστατο καί καθαρῶτατο αὐτό ἄνθος τῆς ἀνθρωπότητος, κατέστησε γνωστή, στόν οὐρανό καί τήν γῆ, τήν ἄβυσσο τῆς θείας ἀγάπης¹⁴⁹.

146 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ὁμιλία 53, Εἰς τὰ Εἰδόδια, σ. 177 (ἔκδ. Οἰκονόμου).

147 Ἡ Θεομήτωρ. Τρεῖς Θεομητορικές Ὁμιλίες, Κείμενο-Μετάφραση-Εἰσαγωγή-Σχόλια Παναγιώτη Νέλλα, Ἀθήναι 1974, σσ. 152-153.

148 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Δ' 14 (87), Ε.Π.Ε. 19, σ. 484· πρβλ. καί Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐγκώμιον εἰς τήν ἀγίαν Θεοτόκον», ΡG. 43, 497D: «ὡς ἀξία δούλη καί μήτηρ τιμηθεῖσα παρά Θεῶ».

149 «τὴν ἄφατον τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ἐδημοσίευσεν ἄβυσσον». Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ὁμιλία Β' εἰς τὴν Κοίμησιν», 16, Ε.Π.Ε. 110, σ. 304.

Ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, «μόνον αὐτὴ στάθη-
κε ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ σ' ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ ἔκανε
τὸν Θεὸ Υἱὸ ἀνθρώπου καὶ τοὺς ἀνθρώπους υἱοὺς τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τὴν
γῆ τὴν ἔκαμε οὐρανὸ καὶ τὸ ἀνθρώπινο γένος τὸ ἐθέωσε»¹⁵⁰.

Δηλαδή, ἡ Μητρόθεος Κόρη ὄχι μόνον ἀνεδείχθη ἡ νοητὴ κλίμαξ, δι'
ἧς κατέβη ὁ Θεὸς στὴν γῆ, ἀλλὰ στὴν συνέχεια, σέ ὅλους τοὺς αἰῶνες
πού ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὴν θεία ἐνανθρώπηση μέχρι συντελείας τοῦ κό-
σμου, γίνεται καὶ ἡ νοητὴ γέφυρα πού μεταφέρει ἀπὸ τὴν γῆ στὸν οὐρα-
νὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους πού μέ πίστη καὶ ὑπομονὴ ἀγωνίζονται γιὰ
τὴν καλλιέργεια τῶν θεοειδῶν ἀρετῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐλκύεται ἡ πα-
ντοδύναμος, ἀγιαστικὴ καὶ θεοποιὸς χάρις τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους.
Ἡ ὑπερύμνητος Μαρία κατέστησε καὶ πάλιν τὸν ἄνθρωπο πολίτη τοῦ
Οὐρανοῦ, τῆς πρώτης δηλαδή πατρίδος του, συνόμιλο τῶν Ἀγγέλων
καὶ «οἰκεῖο τοῦ Θεοῦ»¹⁵¹.

Μάλιστα, χάριν τῆς ἱερᾶς διακονίας Της στό μυστήριον τῆς σωτηρίας
τοῦ ἀνθρώπου, πού συνετελέσθη μέ ὑπακοή, ταπεινοφροσύνη καὶ σι-
ωπή, ἡ Παναγία μας καλεῖται καὶ εἶναι πρέσβυς καὶ μεσίτρια ὅλων τῶν
ἀνθρώπων πρὸς τὸν Υἱὸν Της, τὸν κυρίως καὶ μόνον κατ' ἀπόλυτον
ἐννοίαν μεσίτην καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου Ἰησοῦν Χριστόν, καθότι συμ-
φώνως πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν μας, μόνον «Εἷς Θεός, εἷς καὶ
μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς»¹⁵².

Σύμφωνα μέ τοὺς ἁγίους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Θεομήτωρ εἶναι τὸ
σύνορον τῆς κτιστῆς καὶ ἀκτίστου φύσεως καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἔλθει
πρὸς τὸν Θεόν, παρά μόνον δι' αὐτῆς¹⁵³, διότι αὐτὴ δέχεται «τό... πλήρω-
μα τοῦ τὰ σύμπαντα πληροῦντος» καὶ τὸ καθιστᾶ χωρητικὸ σέ ὅλους,
κατανέμοντάς το ἀνάλογα μέ τὸ μέτρο καθαρότητος ἐνός ἐκάστου, μέ
ἀποτέλεσμα Αὐτὴ νὰ εἶναι «καὶ ταμεῖον καὶ πρύτανις τοῦ πλοῦτου τῆς
θεότητος» καὶ «δι' αὐτῆς μεθέξουσιν ὅσοι δὴ μεθέξουσι Θεοῦ»¹⁵⁴.

Ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος, Ἐπίσκοπος Κωνσταντίας Κύπρου, κατακλείει τὸ
ἐγκώμιό του πρὸς τὴν Παναγία μέ τοὺς ἐξῆς λόγους: «διὰ σοῦ ἡ οὐράνι-
ος εἰρήνη τῷ κόσμῳ ἐδωρήθη, διὰ σοῦ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐφω-

150 «Μόνη γάρ Θεοῦ καὶ παντός ἀνθρωπείου γένους στάσα μεταξύ, τὸν μὲν Θεὸν
ἐποίησεν υἱὸν ἀνθρώπου, υἱοὺς δὲ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπειργάσατο, τὴν γῆν
οὐρανῶσα καὶ τὸ γένος θεώσασα». «Ὁμιλία ΛΖ'» 7, Ε.Π.Ε. 76, σ. 446.

151 Πρβλ. Ἐφ. 2, 19.

152 Α' Τιμ. 2,5.

153 Γρηγορίου Παλαμᾶ, «Ὁμιλία ΛΖ'» 15, Ε.Π.Ε. 76, σ. 458.

154 Γρηγορίου Παλαμᾶ «Ὁμιλία ΛΖ'» 17 καὶ 18, Ε.Π.Ε. 76, σ. 460.

τίσθη, διά σοῦ ἄνθρωποι ἄγγελοι γεγόνασι, διά σοῦ φίλοι καί δοῦλοι καί τέκνα Θεοῦ ἄνθρωποι ἐκλήθησαν καί διά σοῦ σύνδουλοι ἀγγέλων καί συνόμιλοι ἄνθρωποι ἠξιώθησαν γενέσθαι· διά σοῦ γνώσις οὐράνιος, καί δοξολογία ἀπό γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναπέμπεται· διά σοῦ παρρησίαν ἄνθρωποι ἐν οὐρανῷ πρὸς τόν Ὑψιστον ἔχουσι... διά σοῦ τόν μονογενῆ Υἱόν τοῦ Θεοῦ ἐγνώκαμεν, ὃν ἔτεκες, παναγία Παρθένε, τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν...»¹⁵⁵.

Παρομοίως, ὁ ἅγιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανός, ἀναφερόμενος στήν ἁγίαν Θεοτόκον, λέγει: «Οὐδεὶς θεογνωσίας ἀναμεστος, εἰ μὴ διά σοῦ, Παναγία· οὐδεὶς ὁ σωζόμενος, εἰ μὴ διά σοῦ, Θεοτόκε· οὐδεὶς κινδύνων ἐλεύθερος, εἰ μὴ διά σοῦ, Παρθενομήτορ· οὐδεὶς ὁ λελυτρωμένος, εἰ μὴ διά σοῦ, Θεομήτορ· οὐδεὶς ὁ ἐλεύμενος δῶρον, εἰ μὴ διά σοῦ, Θεοχώρητε»¹⁵⁶.

Καί ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἐπισημαίνει: Ἡ Παναγία μας «μόνη, σταθεῖσα ἀναμέσον Θεοῦ καί ἀνθρώπων, τόν μὲν Θεόν υἱόν ἀνθρώπου ἐποίησε, τούς δέ ἀνθρώπους υἱούς Θεοῦ. Χωρίς τήν μεσιτείαν αὐτῆς κανένας, οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἄνθρωπος, δέν δύναται νά πλησιάσῃ εἰς τόν Θεόν, ἐπειδή καί αὐτή μόνη εὐρίσκεται μεθόριον ἀναμεταξὺ τῆς ἀκτίστου καί κτιστῆς φύσεως... καί ἔχει τὰ δευτερεῖα τῆς Ἁγίας Τριάδος ὡς οὐσα μήτηρ ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ. Καί αὐτή μόνη εἶναι, ὄχι μόνον ὁ θησαυροφύλαξ ὄλου τοῦ πλούτου τῆς Θεότητος, ἀλλά καί ὁ διαμοιραστής εἰς ὅλους, καί ἀγγέλους καί ἀνθρώπους, ὅλων τῶν ἀπό Θεοῦ διδομένων εἰς τήν κτίσιν ὑπερφυσικῶν ἐλλάμψεων καί θείων καί πνευματικῶν χαρισμάτων. Καί δέν εἶναι τινάς πού νά τήν ἐπεκαλέσθῃ μέ πίστιν καί νά μὴν τόν ὑπήκουσε μέ εὐσπλαχνίαν»¹⁵⁷. «Αὐτός ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ καί ἀγαπητός υἱός τῆς Παρθένου... ἔδωκε τῇ μητέρα Του διά μητέρα μας καί συνήγορον εἰς τό νά μᾶς βοηθῇ καί εἶναι ὕστερα ἀπό Αὐτόν μέσον τῆς σωτηρίας μας»¹⁵⁸.

Γιά τό λόγο αὐτό τό γλυκύτατο διά τούς Ἀγγέλους καί τούς ἀνθρώπους ἄκουσμα τοῦ θείου ὀνόματος Της κλείνει μέσα του μίαν ἀνυπέβλητον δύναμιν καί χάριν. Ἡ Παναγία μας «μιλάει» στίς ψυχές μας, περισσότερο ὅμως μέ τήν ιδιότητά Της ὡς μητέρας τοῦ Θεοῦ καί διά τοῦτο καί μητέρας ὅλων μας καί ὅλοι ἐμεῖς πού δεχόμεθα δι' Αὐτῆς στήν ζωή μας τούς

155 Ἐπιφανίου Κύπρου, «Ἐγκώμιον εἰς τήν ἁγίαν Θεοτόκον», PG 43, 501BC.

156 Εἰς τήν ἁγίαν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, Λόγος Β', PG 98, σ. 349BC.

157 Ἀόρατος Πόλεμος, Κεφ. ΜΘ', ἐκδ. «Φῶς», Ἀθήνα 1991, σ. 176.

158 Ἀόρατος Πόλεμος, Κεφ. Ν', ἐκδ. «Φῶς», Ἀθήνα 1991, σ. 178.

ευεργετικούς και ζωογόνους ποταμούς του θείου έλέους, μπορούμε, διότι Έκείνη μάς τό χάρισε, νά αποζητούμε τήν χάριν και τήν προστασίαν Της μέ τήν ανεπιτήδευτη απλότητα και τήν παρηρησία ενός παιδιού προς τήν μητέρα του. Είς Αύτήν μέ έλπίδες χρηστές προστρέχομεν διά νά εύρωμεν παρηγορίαν, στηριγμόν και άνακούφισιν από τούς πειρασμούς και τίς ταιλαιπωρίες τής παρούσης ζωής. Είς Αύτήν, τήν ποθεινοτάτην μητέρα μας, αναθέτομεν τήν πᾶσαν έλπίδα μας, τίς φιλόστοργες και δραστικώτατες πρεσβείες Της επικαλούμεθα προς τόν φιλόανθρωπον Θεόν, τόν Όποϊον καθημερινῶς «παροργίζομεν» μέ τά ποικίλα λάθη και τίς μικρές ή και μεγαλύτερες άστοχίες μας. Είς τήν φιλότεκνόν Της άγκάλην, ως είς αὐτήν τής φυσικῆς μας μητέρας, προστρέχομεν διά νά προστατευθῶμεν από τά πυρφόρα βέλη του πονηροῦ και τήν άναίτιον κακίαν τῶν σκοτεινῶν ανθρώπων πού άγωνίζονται λυσσωδῶς νά μεταβάλουν τήν ζωήν μας αλλά και τόν κόσμον μας είς κόλασιν.

Ἡ Παναγία Μητέρα του Θεοῦ, αλλά και ιδική μας κατά χάριν μητέρα και σκέπη και έγγυήτρια τής σωτηρίας μας, θά εἶναι πάντοτε τό φωτεινό εκείνο μετέωρο πού θά φωτίζει, θά παρηγορεῖ και θά θερμαίνει τίς ψυγεῖσες από τήν άμαρτία ψυχές μας και θά δείχνει τόν τρόπο και τόν δρόμο για τήν βασιλεία του Θεοῦ. Μέσα στην φιλόστοργη άγκαλιά Της, τήν πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν και νοητόν παράδεισον, ένώνονται ό οὐρανός μέ τήν γῆ και όλος ό κόσμος εύρίσκει καταφυγή, θαλπωρή και άγάπη. Αὐτή ή βαθεία και έπιστηρικτική πίστη μας, όπως τήν διδασκόμεθα και τήν ζοῦμε μέσα στην άγία όρθόδοξη Έκκλησία μας, μάς όδηγεῖ νά απευθυνόμεθα μέ βαθεία έμπιστοσύνη σ' Έκείνη, έμπιστευόμενοι τήν θεραπεία τῶν πληγωμένων ψυχῶν μας σε μητέρα φιλόστοργη και εύσυμπάθητη.

Στό μέγα μυστήριο τής άγίας Θεοτόκου έκπληρώνονται οι έλπίδες και οι νοσταλγίες όλοκλήρου τής ανθρωπότητας για σωτηρία και ζωή. Έκείνη, ως ή άληθής πνευματική μας μητέρα, κατά τήν φιλόανθρωπη δωρεά του ιδίου του Κυρίου μας από του ὕψους του Σταυρου Του, εἶναι τό πέλαγος τής άγάπης, τό ασφαλέςτατο καταφύγιο τῶν απελπισμένων, ή κραταιά προστασία και τό καύχημα τῶν πιστῶν, ή ανεξάντλητη βοήθεια τῶν άβοηθήτων, ή φιλόστοργη παρηγορία και ή έλπίδα τῶν άμαρτωλῶν, ή παράκλησις τῶν θλιβομένων, ή «έν πρεσβείαις» άκοίμητη φρουρός του κόσμου, ή άκένωτος πηγή του θείου έλέους, ό άστείρευτος ποταμός τῶν θαυμάτων, ή πολυτιμότατη ιατρός ψυχῶν και σωμάτων, τό άπροσμάχητον τεῖχος για τήν πολύπαθη πατρίδα μας, τό ακατάβλη-

το σκήπτρο τῶν ὀρθοδόξων, ἡ ἀνεξάντλητη πηγή ἐμπνεύσεως γιά τόν πνευματικό ἀγώνα μας, ἡ «ἐν πρεσβείαις ἀκοίμητος, καί προστασίαις ἀμετάθετος ἐλπίδα»¹⁵⁹ ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἀναφερόμενος στό πανθαύμαστο πρόσωπο τῆς ἀληθῶς Κεχαριτωμένης Μαρίας, τήν προσφωνεῖ ὡς: «πηγή τοῦ ἀληθινοῦ φωτός ἡ ἀέναος, ὁ ἀδάπανος τῆς αὐτοζωῆς θησαυρός, ἡ δασιλῆς τῆς εὐλογίας ἀνάβλυσις, ἡ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν αἰτία καί πρόξενος, εἰ καί πρός τι χρονικόν διάστημα καλύπτει σωματικῶς τῷ θανάτῳ, ἀλλά βρῦεις ἀφθόνως ἡμῖν φωτός ἀπειρεσίου καί ἀμβροσίας ζωῆς καί τῆς ὄντως μακαριότητος ἀνελλιπῆ καί καθαρὰ καί ἀδαπάνητα νάματα, ποταμούς χάριτος, ἰαμάτων πηγᾶς, εὐλογίαν ἀέναον».

Ἐπιπλέον, ἡ ἁγία μορφή τῆς Κυρίας Θεοτόκου συγκλονίζει, διδάσκει καί παρηγορεῖ ὅλους τούς πιστούς, καθὼς Ἐκείνη ἀνεδείχθη ὄχι μόνο τό ἀκένωτο ταμεῖο καί τό ἀσύλητο θησαυροφυλάκιο τῶν πνευματικῶν ἀρετῶν, ἀλλά καί τό αὐθεντικό καί ἀληθές πρότυπο τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Ὁ ὀλόφωτος ἐσωτερικός Της κόσμος ἦταν στολισμένος μέ τήν πληρότητα τῶν θείων χαρισμάτων καί ἀρετῶν καί ἡ ζωή Της ὑπῆρξε ὑποδειγματική σέ ὅλες τίς ἐκφράσεις Της, καθὼς ἀκτινοβολοῦσε ἠθική καθαρότητα καί κάλλος ἀγιότητος. Ἐχουσα ἡ ταπεινή κόρη τῆς Ναζαρέτ στήν καρδιά Της «ποταμόν πεπληρωμένον τήν χάριν τοῦ Πνεύματος», ἔγινε μέ τούς συνεχεῖς πνευματικούς ἀγῶνες Της ὑπόδειγμα τοῦ κατά Θεόν ἀγωνιζομένου καί πιστεύοντος ἀνθρώπου, ἀξεπέραστο παράδειγμα πνευματικῆς καί σωματικῆς ἀγνότητος, σεμνότητος, εἰλικρινοῦς ταπεινοφροσύνης καί ἀγάπης, ἀληθῶς ἡ ὄντως Κεχαριτωμένη.

Ἡ πανύμνητος Παρθένομήτωρ, γενομένη ἀκροθίνιον τῶν ἀρετῶν καί κορυφή τῆς ἀγιότητος¹⁶⁰, ὅπως ἄλλωστε δηλώνει καί ὁ λαοφιλέστατος χαρακτηρισμός Της ὡς «Παναγίας», συνιστᾷ τό κορυφαῖο πρότυπο τοῦ κατά χάριν καί προαίρεσιν θεουμένου ἀνθρώπου. Αὐτή ἐφάνέρωσε τήν ὑψιστή εὐγένεια, τό κάλλος, τήν εὐπρέπεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καί τόν τελικό προορισμό Της: Νά γίνει, μέ τήν χάριν τοῦ Κυρίου, θεοφόρος καί θεοτόκος! Αὐτή τήν κατά χάριν δυνατότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νά γεννᾷ τόν Θεόν φανερώνει μέσα ἀπό τήν ζωή Της ἡ Θεοτόκος στόν κόσμο, λογικό καί αἰσθητό.

159 *Κοντάκιον ἑορτῆς Κοιμ. Ὑπεραγίας Θεοτόκου.*

160 «Αὕτη... τό πάσης κτίσεως ἐγκαλλώπισμα. Αὕτη καταρχή καί πηγή καί ρίζα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Αὕτη παντός ἀγίου κορυφή καί τελείωσις». *Γρηγορίου Παλαμᾶ, «Ὀμιλία ΛΖ'» 18, Ε.Π.Ε. 76, σ. 460.*

Τέλος, ή διαχρονική συμβολή τής Ὑπεραγίας Θεοτόκου στήν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου θά ἦταν δυνατόν νά παραλληλισθεῖ μέ τό ἔργο τής Ἐκκλησίας στήν ζωή τῶν χριστιανῶν. Δέν εἶναι μάλιστα τυχαῖο τό γεγονός ὅτι ἀπό κάποιους ἀγίους Πατέρες τής Ἐκκλησίας¹⁶¹ ή Μητροπάρθενος Μαριάμ ἀποκαλεῖται «ἔμψυχος κιβωτός», παραλληλιζόμενη, καί ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, μέ τήν Ἐκκλησία, τήν κιβωτό ή ὁποία διαφυλάσσει, μέ τή χάρη τῶν ἀγίων μυστηρίων, τούς ἀνθρώπους πού εἰσέρχονται εἰς αὐτήν ἀπό τόν κατακλυσμό τής ἀμαρτίας. Γενικά, ή Θεοτόκος ἔχει χαρακτηριθεῖ ὡς ὁ τύπος τής Ἐκκλησίας, μέσα στήν ὁποία καί διά τής ὁποίας ὄχι μόνο πραγματοποιήθηκε ή ἐν χρόνῳ σάρκωση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ¹⁶², ἀλλά καί συνεχίζει νά πραγματοποιεῖται ή μυστική σάρκωσή Του, διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στίς καρδιές τῶν πιστῶν. Συνακολούθως, ή χαρισματική ἔνωση τής Παναγίας μέ τόν Θεό τήν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ γίνεται τό ἀληθές καί ἰδεῶδες μέτρο καί ὁ βαθμός κατά τόν ὁποῖο μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά ἐπιτύχει τήν ἔνωσή του μέ τήν Ἁγία Τριάδα¹⁶³.

161 Βλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τής Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» 2, *Ε.Π.Ε.* 110, σ. 156-157· Μ. Φωτίου, Ὁμιλία Ζ', «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τής Ὑπεραγίας Θεοτόκου Ὁμιλία Β'» ε', *Ε.Π.Ε.* 139, σ. 226-229.

162 «Ἐκκλησίας σάρκα ἀνέλαβεν ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός καί Λόγος». Ἰω. Χρυσοστόμου, «Ὁμιλία πρό τής ἐξορίας», *PG* 52, 429.

163 Ἀμαλίας Σπουρλάκου-Εὐτυχιάδου, Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικῆς ἀγιότητος, Ἀθῆναι 1990, σ. 59.

Ὁ Εὐαγγελισμός, Ἐμμανουήλ Τζάνε (1678).
Ἐπισκοπεῖο Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΟΙ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ '

ΟΙ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

Ἡ καθιέρωση τῆς λειτουργικῆς τιμῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στή λατρεία καί τήν ἐν γένει ζωή τῆς ἀγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας εἶναι συνυφασμένη στενά μέ τό δόγμα τῆς ἐνσάρκου θείας οἰκονομίας, στήν ὁποία τό ἱερώτατο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Παρθένου κατέχει ἐξαιρετική θέση. Κατά τούς ἀποστολικούς χρόνους καί ἀμέσως μετά τήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου¹⁶⁴ δημιουργοῦνται οἱ προϋποθέσεις γιά τήν σταδιακή καθιέρωση στήν χριστιανική λατρεία τῶν ἐορτῶν πρὸς τιμὴν τῆς ἀγίας Μαρίας τῆς Παρθένου. Κυρίως ὅμως μετά τήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο (431 μ.Χ.) ἀναπτύσσεται συστηματικῶς ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν Θεοτόκο¹⁶⁵.

Περίπου στό 400 μ.Χ., στίς ἀρχές δηλαδή τοῦ 5ου αἰῶνος, γίνεται γνωστή ἡ πρώτη ἐορτή πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου πού τελοῦνταν στό «Κάθισμα» στά Ἱεροσόλυμα¹⁶⁶. Ἡ τιμή καί τό σέβας πρὸς τήν πάναγνη Μητέρα τοῦ Θεοῦ κατά τούς ἐπόμενους χριστιανικούς αἰῶνες ἀρχίζει νά γνωρίζει ιδιαίτερη ἀνθήση καί νά ἐξαπλώνεται σέ ὁλόκληρο τόν ὑπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Ἀμέσως μετά τήν Τέταρτη Οἰκουμενική Σύνοδο (451 μ.Χ.) καί κυρίως ἀπό τόν 6ο αἰῶνα καί ἐν συνεχείᾳ παρατηρεῖται ἡ παγιοποίηση τῶν κυριοτέρων καί ἐπισημοτέρων θεομητορικῶν ἐορτῶν, θρησκευτικῶν λιτανειῶν καί τελετῶν πρὸς τιμὴν τῆς Θεόπαιδος. Ἡ μελέτη τῶν θεομητορικῶν ἐορτῶν, κατά τήν γνώμην τοῦ ἐγκρίτου λειτουργιολόγου καί Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεωργίου Φίλια, ἐνισχύει τήν προτροπή τοῦ πρεσβυτέρου Εὐβοίας Ἰωάννου (8ος αἰώνας) «δεῖ οὖν ἐν ταῖς θεαῖς καί μεγάλας ἐορταῖς καί τὰς τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν πανηγυρίζειν»¹⁶⁷.

164 Γεωργίου Βεργωτῆ, «Ἡ Θεομητορική λατρεία καί τὰ Ἀπόκρυφα», *ΓΠ* 80 (1997), σ. 198.

165 Γεωργίου Φίλια, *Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1993, σ. 19.

166 Γεωργίου Βεργωτῆ, «Ἡ Θεομητορική λατρεία καί τὰ Ἀπόκρυφα», *ΓΠ* 80 (1997), σ. 198.

167 Γεωργίου Φίλια, *Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1993, σ. 27-42.

Ἡ ἑορτή τῆς Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου.

Ἡ ἅγια ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μας ἔχει καθιερώσει ἡ Σύλληψη τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου¹⁶⁸ νά ἑορτάζεται τήν 9η Δεκεμβρίου, ἑορτή ἡ ὁποία μαρτυρεῖται ἀπό τά τέλη τοῦ 7ου καί ἀρχές τοῦ 8ου αἰ.¹⁶⁹ Ὁ καθορισμός τῆς ἡμέρας αὐτῆς ὡς ἡμέρας τελέσεως τῆς ἑορτῆς τῆς Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου τελεῖ ἀσφαλῶς σέ χρονική συνάρτηση μέ τήν κατά ἑννέα μήνες ἀργότερα ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, δηλαδή τήν 8η Σεπτεμβρίου. Οἱ γονεῖς τῆς Θεοτόκου ὀνομαζόταν Ἰωακείμ καί Ἄννα, σύμφωνα μέ τό Πρωτευαγγέλιο τοῦ Ἰακώβου¹⁷⁰. Πρόκειται γιά ἕνα ἀπόκρυφο κείμενο τῆς χριστιανικῆς γραμματείας, πού ἀποδίδεται ἀπό τήν παράδοση στόν ἅγιο Ἰάκωβο τόν Ἀδελφόθεο. Ἡ πατρότητα τοῦ κειμένου ὅμως ἰσχυρῶς ἀμφισβητεῖται, καθῶς αὐτό χρονολογεῖται στόν 2ο μ.Χ. αἰώνα. Σύμφωνα μέ τήν διήγηση τοῦ Πρωτευαγγελίου ἡ ἅγια Ἄννα δέχεται τήν ἐπίσκεψη τοῦ ἀγγέλου, ὁ ὁποῖος τῆς ἀποκαλύπτει ὅτι πρόκειται νά συλλάβει.

Ἡ ὑπαρξη ἐγκωμιαστικῶν λόγων πρὸς τιμὴν τῆς ὡς εἴρηται θεομητορικῆς ἑορτῆς ἀπό τόν 8ο αἰώνα καί ἐξῆς φανερώνει ὅτι ἡ ἑορτή εἶχε προσλάβει ἡμειπίσημο χαρακτήρα. Καθιερώνεται ὡς ἐπίσημη ὅμως κρατική ἑορτή τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀπό τόν αὐτοκράτορα Μανουήλ Κομνηνό κατά τόν 12ο αἰώνα¹⁷¹. Ἐγκωμιαστικούς λόγους καί ὁμιλίες γιά τήν Θεομητορική ἑορτή τῆς Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου συνέταξαν οἱ Γεώργιος Νικομηδεῖας¹⁷², Ἰωάννης Εὐβοίας¹⁷³ καί Ἰάκωβος Κοκκινοβαφίτης¹⁷⁴.

168 Γεωργίου Φίλια, Οἱ Θεομητορικές ἑορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1993 σ. 27-42. Παναγιώτη Ζησίδη, *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου στήν Ὁρθόδοξη Παράδοση*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 130 (διδασκαρική διατριβή). Δημητρίου Τσάμη, *Ἄγιολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 63-64. Κων/νου Καλοκύρη, *Ἡ Θεοτόκος εἰς τήν εἰκονογραφίαν Ἀνατολῆς καί Δύσεως*, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 87-90. Ἀγγελικῆ Τριβυζαδάκη, *Θεομητορική εἰκονογραφία, Ἡ Παιδική Ἡλικία*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 34-36.

169 Βλ. Γεωργίου Ν. Φίλια, Οἱ Θεομητορικές ἑορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2002, σ. 25-42.

170 Tischendorf, *Apocalypses Apocryphae Mosis, Esdrae, Pauli, Ioannis, item Mariae Dormitio, additis evangeliorum et actuum apocryphorum supplementis*, Lipsiae 1876, σ. 1-48. Ἰωάννου Ἀναστασίου, *Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἱστορία, ἡ Εἰκονογραφία καί ἡ Ὑμνογραφία τῆς ἑορτῆς*, ἐν Θεσσαλονίκη 1959, σ. 12-18.

171 Γεωργίου Φίλια, Οἱ Θεομητορικές ἑορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1993, σ. 28. Παναγιώτη Ζησίδη, *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου στήν Ὁρθόδοξη Παράδοση*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 63, Δημητρίου Τσάμη, *Ἄγιολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1999.

172 Γεωργίου Νικομηδεῖας, Λόγος Α': «Εἰς τόν χρηματισμόν τῆς συλλήψεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου», *PG* 100, στ. 1336-1399.

173 Ἰωάννου Μοναχοῦ καί Πρεσβυτέρου Εὐβοίας, «Λόγος εἰς τήν σύλληψιν τῆς ἁγίας Θεοτόκου», *PG* 96, στ. 1459-1500.

174 Ἰακώβου Μοναχοῦ Κοκκινοβαφίτου, Λόγος Α': «Εἰς τήν σύλληψιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκλεγείς ἀπό τῶν θείων Γραφῶν· καί περὶ τοῦ ἐν ἱστορίαις τῶν δώδεκα

Ἡ ἑορτή τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου.

Δεύτερη, κατά χρονολογική σειρά, θεομητορική ἑορτή εἶναι αὐτή τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου¹⁷⁵. Πληροφορίες γιά τό ἑορτολογικό περιεχόμενο τῆς ἑορτῆς παρέχει καί πάλι τό ἀπόκρυφο Πρωτευαγγέλιο τοῦ Ἰακώβου. Στήν γενεαλογία τοῦ Χριστοῦ, πού παραθέτουν οἱ εὐαγγελιστές Μᾶρκος¹⁷⁶ καί Λουκᾶς¹⁷⁷, ὁ Ἰωσήφ κατάγεται «ἐξ οἴκου Δαυΐδ». Δέν γνωρίζουμε ὅμως ἂν καί ἡ Παρθένος Μαρία ἦταν ἀπό τήν ἴδια φυλή. Ὁ εὐαγγελιστής Λουκᾶς¹⁷⁸ ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἐλισάβετ, μητέρα τοῦ Προδρόμου, καταγόταν ἀπό τή φυλή Λευΐ καί καθῶς ὀνομάζεται συγγενῆς τῆς Μαρίας, ὑποδηλώνεται ἐμμέσως ἡ λευϊτική καταγωγή της. Σύμφωνα μέ τήν ἐκκλησιαστική παράδοση ἡ ἑορτή τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου θεσπίστηκε στά Ἱεροσόλυμα τό πρῶτον κατά τόν 6ο αἰῶνα σέ ἕναν ναό ὁ ὁποῖος εὕρισκετο κοντά στήν οἰκία τῆς Παναγίας καί στήν προβατική κολυμβήθρα τῆς Βηθσεδᾶ¹⁷⁹. Κατά τόν 7ο αἰῶνα ἡ ἑορτή γνωρίζει ιδιαίτερη διάδοση καί ἀπό τά Ἱεροσόλυμα καθιερῶνεται ἡ τιμή της στήν Κωνσταντινούπολη, ἀπό τόν ἐξ Ἱεροσολύμων προερχόμενον ἅγιο Ἄνδρέα Κρήτης¹⁸⁰. Μέ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ Κομνηνοῦ τόν 12ο αἰῶνα ἡ ἑορτή καθιερῶνεται ὡς ἐπίσημη

φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ», PG 127, στ. 544-568.

175 Γεωργίου Φίλια, *Οἱ Θεομητορικές ἑορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1993, σ. 45-56. Παναγιώτη Ζησιδίδη, *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου στήν Ὀρθόδοξη Παράδοση*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 115-116. Δημητρίου Τσάμη, *Ἁγιολογία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 64. Κων/νου Καλοκύρη, *Ἡ Θεοτόκος εἰς τήν εἰκονογραφίαν Ἀνατολῆς καί Δύσεως*, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 90-93. Ἀγγελικῆ Τριβυζαδάκη, *Θεομητορική εἰκονογραφία, Ἡ Παιδική Ἡλικία*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 47-55.

176 Μρ. 1, 2-16.

177 Λκ. 3, 23-28.

178 Λκ. 1, 36.

179 Γεωργίου Φίλια, *Οἱ Θεομητορικές ἑορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1993, σ. 45. Ἰωάννου Ἀναστασίου, *Τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἱστορία, ἡ Εἰκονογραφία καί ἡ Ὑμνογραφία τῆς ἑορτῆς*, ἐν Θεσσαλονίκη 1959, σ. 44.

180 «Κατά Χριστόν μυστηρίου προοίμιον». «Ἀρχή μὲν ἡμῖν ἑορτῶν, ἡ παροῦσα πανηγυρις· πρώτη δέ, τῶν πρὸς τὸν νόμον καί τὰς σκιάς· καί μέντοι καί πρὸς τὴν χάριν καί τὴν ἀλήθειαν εἰσοδος». Ἄνδρέου Κρήτης, «*Εἰς τὴν Γενέθλιον ἡμέραν τῆς παναμώμου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας*», PG 97, στ. 860. Τό ἴδιο ἀναφέρεται καί στά τροπάρια τῆς ἑορτῆς: «*Ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἡμῶν σωτηρίας, λαοὶ σήμερον γέγονεν· ἰδοὺ γάρ ἡ προορισθεῖσα ἀπὸ γενεῶν ἀρχαίων, Μήτηρ καί Παρθένος, καί δοχεῖον Θεοῦ, ἐκ στεῖρας γεννηθῆναι προέρχεται*». Τροπάριο λιτῆς Ἡ' Σεπτεμβρίου.

ἀργία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους¹⁸¹.

Ἐγκωμιαστικοί λόγοι καί ὁμιλίες γιά τήν ἑορτή τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ἐγράφησαν ἀπό τούς Ἀνδρέα Κρήτης¹⁸², Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό¹⁸³, Φώτιο Κωνσταντινουπόλεως¹⁸⁴, Ἰάκωβο Κοκκινοβαφίτη¹⁸⁵, Νεόφυτο τόν Ἐγκλειστο¹⁸⁶, Νικόλαο Καβάσιλα¹⁸⁷, Ἰσίδωρο Θεσσαλονίκης¹⁸⁸ καί Νικήτα Παφλαγόνα¹⁸⁹. Πηγή ἐμπνεύσεώς τους ἀπέτελεσε κυρίως καί πάλιν τό ἀπόκρυφο κείμενο τοῦ Πρωτευαγγελίου τοῦ Ἰακώβου.

Ἡ ἑορτή τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.

Ἡ πολιά χριστιανική παράδοσή μας ἔχει καθιερώσει ἡ ἑορτή τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου¹⁹⁰ νά τιμᾶται πανεπισήμως καί λαμπρῶς τήν 21η Νοεμβρίου ἐκάστου ἔτους. Τό γεγονός τῆς Εἰσόδου τῆς Θεοτόκου στό ναό δέν μνημονεύεται ἀπό τούς Εὐαγγελιστές στίς ἱερές καταγραφές τους. Πληροφορίες ἀντλοῦμε κυρίως ἀπό τό Πρωτευαγγέλιο τοῦ Ἰακώβου¹⁹¹. Ἡ ἑορτή τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου καθιερώνεται νά τιμᾶται πρωτίστως στή Ἱεροσόλυμα, ἔπειτα ἀπό τόν ἐγκαινισμό ναοῦ ἐπ' ὄνό-

181 Μανουήλ Κομνηνοῦ, «Περὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ», *PG* 133, στ. 756. Ἀγγελικὴ Τριβυζαδάκη, *Θεομητορικὴ εἰκονογραφία, Ἡ Παιδικὴ Ἡλικία*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 38.

182 Ἀνδρέου Κρήτης, Λόγος Α': «Ἐγκώμιον εἰς τό Γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 97, στ. 805-881.

183 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τό γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἄειπαρθένου Μαρίας», *PG* 96, στ. 661-697.

184 *PG* 102, στ. 548-561.

185 Ἰακώβου Μοναχοῦ Κοκκινοβαφίτου, Λόγος Β': «Εἰς τήν γέννησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου», *PG* 127, στ. 568-600.

186 Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 16 (3), σ. 528-532.

187 Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 18 (2), σ. 465-484.

188 Ἰσίδωρου Θεσσαλονίκης, Λόγος Α': «Εἰς τήν γέννησιν τῆς πανυπεράγνου καί Θεομήτορος καί Δεσποίνης ἡμῶν ἀειπαρθένου Μαρίας», *PG* 139, στ. 12-40.

189 Νικήτα Παφλαγόνα, Λόγος Α': «Εἰς τό γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 105, στ. 16-28.

190 Γεωργίου Φίλια, Οἱ Θεομητορικὲς ἑορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1993, σ. 59-88. Ἰωάννου Ἀναστασίου, *Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἱστορία, ἡ Εἰκονογραφία καί ἡ Ὑμνογραφία τῆς ἑορτῆς*, ἐν Θεσσαλονίκη 1959, σ. 451-454. Κων/νου Καλοκύρη, *Ἡ Θεοτόκος εἰς τήν εἰκονογραφίαν Ἀνατολῆς καί Δύσεως*, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 100-108. Ἀγγελικὴ Τριβυζαδάκη, *Θεομητορικὴ εἰκονογραφία, Ἡ Παιδικὴ Ἡλικία*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 47-55.

191 Tischendorf, ὄ.π., σ. 14-15.

ματι τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Νέας ἢ τῆς Νέας Ἐκκλησίας¹⁹², στό ὄρος Μορία, δίπλα στόν Ἰουδαϊκό Ναό, ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανό στίς 20 ἢ 21 Νοεμβρίου τοῦ 543. Τόν 8ο αἰώνα ἡ ἐορτή διαδόθηκε στήν Κωνσταντινούπολη ἀπό τόν Ἅγιο Ἄνδρέα Κρήτης¹⁹³ καί προσέλαβε ἐπίσημο χαρακτήρα, καθώς τελοῦνταν στόν Ναό τῆς Παναγίας τῶν Χαλκοπρατειῶν, παρουσία τοῦ αὐτοκράτορος¹⁹⁴. Τό κεντρικό θέμα τῆς ἐορτῆς περιγράφεται ἀπό τό κοντάκιο τῆς ἡμέρας ὡς ἑξῆς: «Ὁ καθαρῶτατος ναός τοῦ Σωτῆρος, ἡ πολυτίμητος παστάς καί Παρθένος εἰσάγεται εἰς τόν οἶκον Κυρίου, τήν χάριν συνεισάγουσα, τήν ἐν Πνεύματι Θεῖω...¹⁹⁵».

Πρός τιμήν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου ἔχουν γραφεῖ πολλοί ἐγκωμιστικοί λόγοι καί ὁμιλίες ἀπό τούς ἐκκλησιαστικούς πατέρες, Γεώργιο Νικομηδεῖας¹⁹⁶, Γερμανό Α΄ Κωνσταντινουπόλεως¹⁹⁷, Ταράσιο Κωνσταντινουπόλεως¹⁹⁸, Λέοντα ΣΤ΄ τόν Σοφό¹⁹⁹, Ἰάκωβο Κοκκινοβαφίτη²⁰⁰, Νεόφυτο τόν Ἐγκλειστο²⁰¹, Θεοφύλακτο Βουλγαρίας²⁰², Γεώργιο Σχολάριο²⁰³ καί Ἰσιδωρο Θεσσαλονίκης²⁰⁴.

192 Γεωργίου Φίλια, Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1993, σ. 59. Ἰωάννου Ἀναστασίου, *Τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἱστορία, ἡ Εἰκονογραφία καί ἡ Ὑμνογραφία τῆς ἐορτῆς*, ἐν Θεσσαλονίκη 1959, σ. 452. Παναγιώτη Ζησιδίη, *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου στήν Ὀρθόδοξη Παράδοση*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 117.

193 Γεωργίου Φίλια, Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1993, σ. 61. Ἰωάννου Ἀναστασίου, *Τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἱστορία, ἡ Εἰκονογραφία καί ἡ Ὑμνογραφία τῆς ἐορτῆς*, ἐν Θεσσαλονίκη 1959, σ. 453.

194 Παναγιώτη Ζησιδίη, *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου στήν Ὀρθόδοξη Παράδοση*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 117.

195 Κοντάκιον ἐορτῆς τῶν Εἰσοδίων.

196 Γεωργίου Μοναχοῦ, Λόγος Ε΄: «Ἐγκώμιον εἰς τήν ἀπόδοσιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ ναῷ καί ἀφιέρωσιν τῷ Θεῷ κατά τήν ἱστορίαν», *PG* 100, στ. 1401-1456.

197 Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, «Εἰς τήν εἴσοδον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 98, στ. 292-319.

198 *PG* 98, στ. 1481-1500.

199 Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, Λόγος Β΄: «Εἰς τήν ἐκ στερωτικῶν λαγόνων προσαγομένην εἰς τά Ἅγια ἁγίαν γονήν, τήν ἀειπάρθενον τοῦ Θεοῦ Μητέρα», *PG* 107, στ. 12-21.

200 Ἰακώβου Μοναχοῦ Κοκκινοβαφίτου, Λόγος Γ΄, Ἐκλεγείς ἀπό τῶν θείων Γραφῶν εἰς τό «Ἐγένετο τριετής ἡ παῖς», *PG* 127, στ. 600-631.

201 Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 16 (3), σ. 533-538.

202 *PG* 126, στ. 129-144.

203 Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 19 (2), σ. 513-525.

204 Ἰσιδώρου Θεσσαλονίκης, Λόγος Β΄: «Εἰς τήν εἰς τά Ἅγια τῶν ἁγίων εἴσοδον τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας», *PG* 139, στ. 40-69.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου.

Ἡ Δεσποτοθεομητορική ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καθιερώθηκε ἀρχικῶς μέ ἐπίκεντρο τήν Ναζαρέτ, ὅπου ἡ Ἁγία Ἑλένη ἔκτισε ναό πρός τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἑορτὴ στά μέσα περίπου τοῦ 5ου αἰῶνος ἐορτάζεται τήν πρώτη ἢ τήν δεύτερη Κυριακὴ πρό τῶν Χριστουγέννων²⁰⁵. Ὁ εὐσεβῆς αὐτοκράτορας Ἰουστινιανός στά μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος μέ διάταγμά του ἀκολούθως ὄρισε, μέ βάση τόν ἐορτασμό τῶν Χριστουγέννων τήν 25η Δεκεμβρίου, ὁ Εὐαγγελισμός νά τιμᾶται τήν 25η Μαρτίου²⁰⁶. Τό γεγονός τῆς κλήσεως τῆς ταπεινῆς Κόρης τῆς Ναζαρέτ ὡς ἐκπροσώπου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους στό προαιώνιο ἔργο τῆς θείας οἰκονομίας καταγράφεται ἀπό τήν θεόπνευστη γραφίδα τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ²⁰⁷. Ὁ ἱερός Καβάσιλας, ἐξαίροντας τό σωτήριο αὐτό γεγονός, γράφει μέ δέος ὅτι ὁ θεῖος Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου γεμίζει μέ χαρά ὅλη τήν κτίση, «καί τῆς ἑορτῆς ἐκτός οὐδ' αὐτός ὁ τόν οὐρανόν ἔχων. Ἄλλ' ἔστιν ὡς ἀληθῶς πανήγυρις τά παρόντα»²⁰⁸.

Ἐγκωμιαστικούς λόγους καί ὁμιλίες γιά τόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου συνέθεσαν ὁ ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνός²⁰⁹, ὁ Γρηγόριος Νεοκαισαρείας²¹⁰, ὁ ἱερός Ἀνδρέας Κρήτης²¹¹, ὁ Γερμανός Α' Κωνσταντινουπόλεως²¹², ὁ Λέων ΣΤ' ὁ Σοφός²¹³, ὁ Θεόδοτος Ἀγκύρας²¹⁴, ὁ Βασίλειος

205 Παναγιώτη Ζησιδίη, *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου στήν Ὀρθόδοξη Παράδοση*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 118.

206 Ἰωάννου Ράμφου, *Ἁγιολογικά Μελετήματα, Η'*, Ἀθήναι 1987, σ. 19-24. Φίλιας, ὁ. π., σ. 95-115. Ἰωάννου Φουντούλη, «Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου, ἑορτὴ», *ΘΗΕ* 5 (1964), στ. 980-982. Κων/νου Καλοκύρη, *Ἡ Θεοτόκος εἰς τήν εἰκονογραφίαν Ἀνατολῆς καί Δύσεως*, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 115-120. Γεωργίου Φίλιας, *Οἱ Θεομητορικές ἑορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1993, σ. 59. Ἰωάννου Ἀναστασίου, *Τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἱστορία, ἡ Εἰκονογραφία καί ἡ Ὑμνογραφία τῆς ἑορτῆς*, ἐν Θεσσαλονίκη 1959.

207 Λκ. 1, 26-38.

208 Παναγιώτου Νέλλα, *Ἡ Θεομήτωρ* (τρεις θεομητορικές ὁμιλίες), Ἀθήναι 1968, σ. 118.

209 Ἰωάννου μοναχοῦ καί πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, «Λόγος εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου», *PG* 96, στ. 648-661.

210 *PG* 10, στ. 1472-1477.

211 Ἀνδρέου Κρήτης, Λόγος Ε': «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου», *PG* 97, στ. 881-913.

212 Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Λόγος Ε': «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 98, στ. 320-340.

213 Λέοντος Σοφοῦ, Λόγος Γ': «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν, ὅτε χαράν εὐαγγελίσθη Παρθένης, καί ἡ ἀρά κατελύθη», *PG* 107, στ. 21-28.

214 Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 16 (3), σ. 318-335.

Σελευκείας²¹⁵, ὁ Γερμανός Β' Κωνσταντινουπόλεως²¹⁶, ὁ θεόσοφος Γρηγόριος Παλαμᾶς²¹⁷, ὁ Ἀναστάσιος Ἀντιοχείας²¹⁸, ὁ οὐρανομύστης Νικόλαος Καβάσιλας²¹⁹, ὁ Ἀντίπατρος Βόστρων²²⁰, ὁ Ἀβράμιος Ἐφέσου²²¹, ὁ Μιχαήλ Ψελλός²²², ὁ Ἰωάννης Γεωμέτρης²²³, ὁ Ἰάκωβος Κοκκινοβαφίτης²²⁴ καί ὁ Ἰσίδωρος Θεσσαλονίκης²²⁵.

Ἡ ἑορτή τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Στὴν Ἐκκλησιαστικὴ παράδοση ἀπὸ τὸν 5ο κυρίως αἰῶνα ἀπαντῶνται δύο ἐκδοχὲς ἀναφορικῶς πρὸς τὸν τόπο ὅπου ἔλαβε χώρα ἡ πανένδοξος Κοίμησις τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Ἡ πρώτη καὶ ἐπικρατέστερη ἐξ αὐτῶν ἀναπτύχθηκε στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνῶ ἡ δευτέρα στὴν Ἐφεσο²²⁶. Ἡ προσεκτικὴ μελέτη τῶν δύο αὐτῶν παραδόσεων περὶ τοῦ τόπου ταφῆς τῆς Ἁγίας Παρθένου μᾶς δίδει ἀσφαλεῖς πληροφορίες γιὰ τὴν χρονολογικὴ καθιέρωση τῆς ἑορτῆς, καθόσον εἶναι εὐλογο οἱ τοποθεσίαι αὐτές νά ἀπετέλεσαν καὶ τὴν κοιτίδα ἐμφάνισης τῆς ἑορτῆς. Σύμφωνα μὲ τὴν Ἱεροσολυμιτικὴ παράδοση, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀρχαιότερη καὶ ἡ πλέον ἀξιόπιστη, καθὼς εἶναι γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα, ἡ Παναγία, μετὰ τὴν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔζησε γιὰ κάποια χρόνια κοντὰ μὲ τοὺς μαθητὲς Του στὰ Ἱεροσόλυμα, ὑπὸ τὴν προστασία μάλιστα καὶ μέριμνα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννη. Ἐπομένως, τὸ γεγονός τῆς Κοιμήσεως καὶ τῆς ταφῆς τοῦ θεομητορικοῦ σώματος συνέβη

215 Βασιλείου Σελευκείας, Λόγος ΑΘ': «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς παναγίας Θεοτόκου», *PG* 85, στ. 425-452.

216 Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Ὁμιλία ς': «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν», *PG* 140, στ. 677-735.

217 Ε.Π.Ε. 72, σ. 374-395.

218 *PG* 89, στ. 1385-1389.

219 Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 19 (2), σ. 484-495.

220 Ἀναστασίου Ἀντιοχείας, Ὁμιλία Β': «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 85, στ. 1776-1792.

221 Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 16 (3), σ. 442-447.

222 Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 16 (3), σ. 517-525.

223 Ἰωάννου Γεωμέτρη, «Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 106, στ. 812-847.

224 Ἰακώβου Μοναχοῦ καὶ Πρεσβυτέρου Εὐβοίας, Λόγος Δ': «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκλεγείς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν», *PG* 127, στ. 632-660.

225 Ἰσιδώρου Θεσσαλονίκης, Λόγος Γ': «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς πανυπερενδόξου καὶ κεχαριτωμένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας», *PG* 139, 72-117.

226 Μάρκου Σιώτη, *Ἡ ἐμφάνισις τῆς λατρείας τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις*, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 12-13.

στά Ιεροσόλυμα. Τήν παράδοση αυτή ενισχύουν και οι μαρτυρίες «όδοιπορικών» του βου αιώνα, όπως του προσκυνητού Θεοδοσίου (530), ο οποίος μνημονεύει τήν ύπαρξη ναού προς τιμήν τῆς Παναγίας στή Γεθσημανῆ. Στό όδοιπορικό του Ἀντωνίου Πλακεντίας (570) ἀναφέρεται ὅτι στόν παραπάνω ναό ὑπῆρχε καί ὁ τάφος τῆς Παναγίας. Γνώστης τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας στή Γεθσημανῆ καί τοῦ τάφου της στό ἐσωτερικό του κατά τον 7ο αἰώνα εἶναι καί ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ὁ ὁποῖος τιμᾷ τήν Παναγία στό συγκεκριμένο ναό²²⁷. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ἀρχαιοτάτη αὐτή ἐκκλησιαστική παράδοση γιά τήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου στήν οἰκία τοῦ Ἰωάννου στά Ἱεροσόλυμα καί ἡ ταφή της στήν Γεθσημανῆ φέρει τήν βαρύνουσα αἴγλη τῆς ιστορικότητας καί τῆς ἀρχέγονης ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως, καθώς, μέ βάση τήν παράδοση αὐτή, ἡ ἔρευνα προσεγγίζει καί τόν τάφο τῆς Παναγίας²²⁸.

Σύμφωνα μέ τήν δευτέρα παράδοση, ἡ ὁποία τελεῖ σέ συνάρτηση μέ τό ιστορικό γεγονός ὅτι ἡ Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος (431 μ.Χ.) συνήλθε στόν περίφημο ναό τῆς Ἁγίας Μαρίας στήν Ἔφεσο²²⁹, ἡ Θεοτόκος ἐκοιμήθη στήν Ἔφεσο. Ἡ παράδοση αὐτή συνδέεται ἀποκλειστικῶς μέ ἀπόκρυφα κείμενα²³⁰, σύμφωνα μέ τά ὁποῖα ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ἦλθε στήν Ἔφεσο μαζί μέ τήν Θεοτόκο. Ὁ λογιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος²³¹, ἀντικρούοντας τόν παραπάνω ἰσχυρισμό, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης δέν θά ἦταν δυνατόν νά ἦλθε μέ τήν Παναγία στήν Ἔφεσο πρὶν ἀπό τό 64 μ.Χ.. Κατά τό ἔτος αὐτό ὅμως ἡ Θεοτόκος θά ἦταν μεγαλύτερη ἀπό ὀγδόντα ἐτῶν καί συνεπῶς δέν θά μπορούσε νά συμμετάσχει σέ ἕνα τόσο μακρινό καί σωματικῶς ἐπίπονο ταξίδι. Ἄλλωστε, ὅπως διαπιστώνεται ἀπό τά Πρακτικά τῆς ὡς εἴρηται Συνόδου, στήν Ἔφεσο ὑπῆρχαν ἤδη ναοί πρὸς τιμήν τῆς Παναγίας καί τοῦ Ἰωάννη. Ἐξ αὐτοῦ ὅμως δέν τεκμαίρεται ὅτι ἡ Παναγία ἔμεινε στήν Ἔφεσο ὅπου ἐκοιμήθη καί μετέστη ἀπό ἐκεῖ εἰς τούς οὐρανούς. Σύμφωνα μάλιστα μέ ἀπόψεις πολλῶν Μικρασιατῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καθίσταται σαφές ὅτι ἡ Παναγία δέν πῆγε ποτέ στήν Ἔφεσο, ἀλλά παρέμεινε ἕως τέλους στά Ἱεροσόλυμα,

227 Γεωργίου Φίλια, *Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1993, σ. 122.

228 Γεωργίου Φίλια, *Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1993, σ. 123.

229 Γεωργίου Φίλια, *Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1993, σ. 124, σημ. 30.

230 Μάρκου Σιώτη, *Ἡ ἐμφάνισις τῆς λατρείας τῆς Θεοτόκου καί ἡ ἐπί τῆς ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως ἐκκλησιαστική παράδοσις*, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 12.

231 Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, *Περί τοῦ τόπου Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*, (Ἱστορικόν Σημείωμα), ἐν Ἱεροσολύμοις 1896, σ. 5-6.

*Τό «Κάθισμα τῆς Θεοτόκου». Ἱερός Ναός Γενεθλίου Θεοτόκου.
Μπετζάλλα, Βηθλεέμ.*

όπου έκοιμήθη και έτάφη²³².

Η άποψη ότι η Θεοτόκος έκοιμήθη και μετέστη προς Κύριον από την Έφεσο, όπου είχε μεταβεί μαζί με τον ήγαπημένο μαθητή ανακινείται και πάλιν τό 1891, κατόπιν τής δραματικής έμπειρίας πού είχε ή αυγουστιανή μοναχή του άββαείου Agnetenberg, Anna Catherine Emmerich, ή όποία υπεστήριξε ότι τό γεγονός τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου πραγματοποιήθηκε στην Έφεσο, στην οικία του Ίωάννου, στην περιοχή όπου όνομαζόταν «Παναγία Καπούλη»²³³. Ωστόσο, έγκυροι ρωμαιοκαθολικοί μελετητές αποδέχονται ότι, καθώς δέν βρέθηκε κάποια μαρτυρία για την περιοχή αυτή, ό ευαγγελιστής Ίωάννης πήγε στην Έφεσο μόνος του, μετά όμως από την Κοίμηση τής Θεοτόκου. Τουτό άλλωστε ύποστηρίζει και ή άρχαιοτάτη Ίεροσολυμιτική παράδοση, την όποία αποδέχεται σύμπας ό όρθόδοξος κόσμος.

Όσον άφορα την ήλικία κοιμήσεως τής Θεομήτορος, ό χρονογράφος Ίππόλυτος ό Θηβαίος (7ος αιώνας) ύποστηρίζει ότι ή Παναγία έζησε άκόμη ένδεκα χρόνια μετά την Ανάληψη του Κυρίου και έκοιμήθη σε ήλικία 59 έτών²³⁴. Ό άγιος Ανδρέας Κρήτης στην όμιλία του για την Κοίμηση τής Θεοτόκου λέγει ως προς την ήλικία της ότι «πρός έσχατον καταστήσασα γήρας, μεταστήναι τών τήδε»²³⁵. Ό μοναχός Έπιφάνιος, στό σύγγραμμά του πού τιτλοφορείται «Λόγος περί του βίου τής ύπεραγίας Θεοτόκου και τών τής αυτής χρόνων», άπαριθμεί τά χρόνια τής Παναγίας ως έξης: «άριθμούνται δέ τά έτη αυτής ούτως, έπτά έτών προσέφερον οί γονείς τῷ Κυρίῳ εἰς Ίεροσόλυμα, και έν τῷ ναῶ ἕξ ἡμισυ, και εἰς τόν οἶκον Ίωσήφ μηνας ἕξ· και ευηγγελίσθη την παγκόσμιον χαράν, και τῷ πεντεκαιδεκάτῳ ἔτει ἔτεκεν· και σύν τῷ Υἱῷ ἕτη λγ'· όμοῦ γίνονται ἕτη μη'. Και μετά του Υἱου την ανάληψην εἰς τόν οἶκον Ίωάννου του Θεολόγου εἰς άγίαν Σιών σύν αὐτῷ και τοῖς σύν αὐτοῖς ἕτη κδ'· όμοῦ ἕτη οβ' [72]»²³⁶.

Η πρώτη όμως και άρχαιότερα έορτή προς τιμήν τής άγίας Θεοτόκου στά Ίεροσόλυμα, πού προετοίμασε την εμφάνιση και καθιέρωση τής έορτῆς τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου, συνδέεται με την τοποθεσία «Κάθισμα»²³⁷, ή

232 Ίωάννου Ράμφου, *Άγιολογικά Μελετήματα, Η'*, Άθήναι 1987, σ. 22.

233 Ίωάννου Καλογήρου, «Μαρία», *ΘΗΕ* 8 (1965), στ. 663.

234 Μάρκου Σιώτη, *Η εμφάνισις τής λατρείας τής Θεοτόκου και ή επί τής έορτῆς τής Κοιμήσεως εκκλησιαστική παράδοσις*, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 13.

235 Ανδρέου Κρήτης, «Εἰς την Κοίμησιν», *PG* 97, στ. 1060. Σιώτης, ό. π., σ. 13.

236 Έπιφανίου Μοναχοῦ, «Λόγος περί του βίου τής ύπεραγίας Θεοτόκου και τών τής αυτής χρόνων», *PG* 120, 216.

237 Ίωάννου Φουντούλη, «Κοίμησις», σ. 705. Γεωργίου Φίλια, *Οἱ Θεομητορικές έορτές στή λατρεία τής Έκκλησίας*, Άθήνα 1993, σ. 125. Γεωργίου Βεργωτή, «Η Θεομητορική λατρεία και τά Άπόκρυφα», *ΓΠ* 80 (1997), σ. 198.

όποια εύρίσκεται σέ απόσταση τριῶν περίπου μιλίων ἐκτός Ἱεροσολύμων. Σύμφωνα μέ τήν διήγηση τοῦ Πρωτευαγγελίου τοῦ Ἰακώβου²³⁸, ἡ Παναγία μαζί μέ τόν Ἰωσήφ, ἐνῶ ἦταν καθ' ὁδόν πρός τήν Βηθλεέμ, ὅπου ἐπήγαιναν γιά τήν διαταχθεῖσα ἀπογραφή ὑπό τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Καίσαρος Αὐγούστου, ἐζήτησε νά σταματήσουν στόν συγκεκριμένο τόπο γιά νά ξεκουραστεῖ ἀπό τό μακρῶ ταξίδι. Τήν παράδοση αὐτή ἐπιβεβαιώνει ὁ προσκυνητής Θεοδόσιος τό 530, προκειμένου νά ἀναιρέσει μία ἄλλη παράδοση, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ Παναγία ἀνεπαύθη στό συγκεκριμένο σημεῖο κατά τό ταξίδι στήν Αἴγυπτο μετά ἀπό τήν Γέννηση τοῦ Χριστοῦ²³⁹. Ὁ Κύριλλος Σκυθοπολίτης ἐκφράζει τήν ἄποψη ὅτι ἐπί πατριαρχείας τοῦ ἁγίου Ἰουβενάλιου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων (417-458) στό «Κάθισμα» ἀνεγέρθηκε ναός πρός τιμὴν τῆς Παναγίας ἀπό τήν Ρωμαία προσκυνητρία Ἰκελία (Αἰθερία ἢ Ἰγερία). Ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου, Θεόδωρος Πέτρας, προσδίδει στό ναό αὐτό τήν ὄνομασία «Παλαιό Κάθισμα», ἐπικυρώνοντας κατ' αὐτό τόν τρόπο τήν παράδοση πού θέλει τήν Ἰκελία νά ἔχει ἀνεγείρει τό ναό καί συγχρόνως ἀναιρεῖ μία παλαιότερα παράδοση, ἡ ὁποία πρέσβευε ὅτι ὁ ναός αὐτός ἀντικατέστησε κάποιον παλαιότερο. Ὁ ναός στό «Κάθισμα» ἀπετέλεσε τόν πρῶτο συγκεκριμένο τόπο τιμῆς τῆς Παναγίας στίς ἀρχές τοῦ 5ου αἰώνα καί ἐπιτελέσεως μιᾶς ἐορτῆς πρός τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἡμερομηνία δέ τελέσεως τῆς ἐορτῆς πρέπει νά ἦταν ἡ 13η Αὐγούστου²⁴⁰. Εἶναι πιθανόν ἡ ἐορτή τοῦ «Καθίσματος» τῆς Θεοτόκου νά προετοίμαζε ἡμερολογιακῶς καί λατρευτικῶς τήν ἐορτή τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ὡς Μητέρας τοῦ Κυρίου²⁴¹. Ἡ πρώτη καί παλαιότερα ἐορτή τοῦ «Καθίσματος» τῆς Θεοτόκου φαίνεται ὅτι παρεχώρησε τήν θέση της στόν ἐορτασμό τῆς μεγάλης πανηγύρεως τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στίς 15 Αὐγούστου. Ὡστόσο κατά τόν 6ο αἰώνα εἶναι σέ ἰσχὺ ἡ ἐορτή τοῦ «Καθίσματος» μέ γενικό θεομητορικό περιεχόμενο²⁴².

Ἡ ἐορτή τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καθιερώθηκε τήν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, καθὼς κατά τόν 5ο καί 6ο αἰώνα ἡ Ἐκκλησία προσπαθεῖ νά κατοχυρώσει τήν δογματική της διδασκαλία καί νά ἀποκρυσταλλώσῃ τό λειτουργικό τυπικὸ τῶν κατὰ τόπους χριστιανικῶν κοινοτήτων. Τό γεγονός αὐτό εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τόν 5ο αἰώνα νά ὑπάρξουν

238 Ἰακώβου 17, 2-3.

239 Γεωργίου Φίλια, Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1993, σ. 126.

240 Γεωργίου Φίλια, Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1993, σ. 126-127.

241 Ἰωάννου Φουντούλη, «Κοίμησις», σ. 705.

242 Γεωργίου Φίλια, Οἱ Θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1993, σ. 128.

ιδιαίτερες έορτολογικές εξελίξεις, όταν ο αυτοκράτορας Μαρκιανός (450-457) και η αυτοκράτειρα Πουλχερία ανήγειραν ναό προς τιμήν της Θεοτόκου στη Γεθσημανή. Τρία χρόνια μετά τον θάνατο του Μαρκιανού, τό 460, τιμάται για πρώτη φορά στις 15 Αυγούστου ή Κοίμηση της Θεομήτορος στον συγκεκριμένο ναό, αντικαθιστώντας την μέχρι τότε τιμωμένη θεομητορική επίσης έορτή του «Καθίσματος»²⁴³.

Σύμφωνα με την μαρτυρία του «Γεωργιανού Κανοναρίου», στην οποία περιγράφεται η ιεροσολυμιτική λατρευτική παράδοση μεταξύ των έτών 450-470, στις 15 Αυγούστου έτιμάτο στο ναό του αυτοκράτορος Μαρκιανού ή μνήμη της Θεοτόκου στη Γεθσημανή²⁴⁴. Καθίσταται φανερό ότι η έορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου έχει πλέον αντικαταστήσει την παλαιά θεομητορική έορτή του «Καθίσματος» που τελούνταν στο ναό της Ίκελίας²⁴⁵. Σύμφωνα με άλλη έκκλησιαστική παράδοση ή Κοίμηση της Θεοτόκου έτιμάτο ήδη στην Κωνσταντινούπολη κατά τους χρόνους του αυτοκράτορος Μαρκιανού, λίγο πριν την ανέγερση του ναού επί του θεομητορικού μνήματος στη Γεθσημανή. Είναι γνωστό ότι η αυτοκράτειρα Πουλχερία είχε ανεγείρει τρεις ναούς προς τιμήν της Παναγίας²⁴⁶. Στο δεύτερο Έγκώμιον του αγίου Ίωάννου Δαμασκηνού «Είς την Κοίμησιν της Θεοτόκου» αναφέρεται ότι ο αυτοκράτορας Μαρκιανός και η Πουλχερία έζητησαν από τον Πατριάρχη Ίεροσολύμων Ίουβενάλιο να τους στείλει στην Κωνσταντινούπολη τά έντάφια της Θεομήτορος, τά όποια αφού παρέλαβαν τά έναπόθεσαν στο ναό που είχε ανεγείρει η αυτοκράτειρα Πουλχερία στις Βλαχέρνες προς τιμήν της Παναγίας. Είναι, λοιπόν, ιστορικώς παραδεκτό να υποθέσουμε ότι ο έορτασμός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο ναό των Βλαχερνών στην Κωνσταντινούπολη προηγήθηκε λίγο χρονικά από τον όμώνυμο έορτασμό στο ναό του «Καθίσματος» στα Ίεροσόλυμα.

Η έορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου όριστικοποιείται στα Ίεροσόλυμα τον 6ο αιώνα, κατόπιν μακροχρόνιων έπιδράσεων που δέχθηκε από απόκρυφα κείμενα και προφορικές έκκλησιαστικές παραδόσεις που αναφέρονται στην Κοίμηση της Θεοτόκου και τό θεομητορικό μνήμα στη Γεθσημανή. Η έορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου διαμορφώνεται και μέσα

243 Γεωργίου Φίλια, Οί Θεομητορικές έορτές στη λατρεία της Έκκλησίας, Άθήνα 1993, σ. 128. Άμαλίας Σπουρλάκου - Έ. Εύτυχιάδου, *Η Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικής αγιότητας*, Άθήνα 1990, σ. 64.

244 Γεωργίου Φίλια, Οί Θεομητορικές έορτές στη λατρεία της Έκκλησίας, Άθήνα 1993, σ. 129, σημ. 55.

245 Γεωργίου Φίλια, Οί Θεομητορικές έορτές στη λατρεία της Έκκλησίας, Άθήνα 1993, σ. 129. Παναγιώτου Νέλλα, ό. π., σ. 27.

246 Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου, Έκκλησιαστική Ίστορία, PG 147, στ. 41-44.

σέ ένα έορτολογικό πλαίσιο πού άφενός μέν προϋπάρχει, άφετέρου δέ διαμορφώνεται έντός τής Ίεροσολυμιτικής άντιλήψεως γιά τήν όφειλομένη τιμή στό πρόσωπο τής Θεομήτορος Μαρίας, βάσει τών ιστορικών γεγονότων καί τής τοπικής έκκλησιαστικής παραδόσεως. Άπό τά μέσα του 5ου αιώνα ή έορτολογική εξέλιξη τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου συνδέεται άναντιρρήτως μέ τήν θεολογική διατύπωση περί τής Θεοτόκου άπό τήν Γ΄ Οίκουμενική Σύνοδο, γεγονός τό όποίο είχε ως άποτέλεσμα τήν έδραίωση καί τήν διάδοση τής ως είρηται έορτής. Η Κοίμηση τής Θεοτόκου καθιερώθηκε νά έορτάζεται έπισήμως μέ διάταγμα του άυτοκράτορος Μαυρικίου (582-602) τήν 15η Αύγούστου²⁴⁷.

Κατά τόν 13ο αιώνα ό Νικηφόρος Χουΐμνος, λόγιος άξιωματούχος του άυτοκράτορος Άνδρονίκου Β΄ του Παλαιολόγου καί έν συνεχεία μοναχός στή Μονή Φιλανθρώπου Σωτήρος στήν Κωνσταντινούπολη, συντάσσει ένα θέσπισμα γιά τήν έορτή τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου²⁴⁸. Αφορμή γιά τήν σύνταξή του άπετέλεσε ή νίκη του Άνδρονίκου κατά του σφετεριστού του άυτοκρατορικού θρόνου, Άλεξίου του Φιλανθρωπηνού, στά τέλη του 1296. Τό περιεχόμενο του έν λόγω θεσπίσματος, τό όποίο πρέπει νά συντάχθηκε περίπου τόν Ιούλιο του 1297, βασίσθηκε στήν παράδοση πού θέλει τήν έορτή τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου νά έορτάζεται στό ναό τής Παναγίας Βλαχέρνας στήν Κωνσταντινούπολη²⁴⁹.

Στό έορτολόγιο τής άγίας Έκκλησίας μας έχουν καταγραφεί επίσης κάποιες, μικρές λεγόμενες, Θεομητορικές έορτές, όπως είναι: α) ή Σύναξις τής Ύπεραγίας Θεοτόκου, μέ τήν όποία ύπογραμμίζεται ή συμβολή τής Θεομήτορος στήν ένσαρκο Οικονομία, τήν 26η Δεκεμβρίου, β) ή έορτή τής Ζωοδόχου Πηγής τήν Παρασκευή τής Διακαινησίμου έβδομάδος, όχι μόνον εις άνάμνησιν τών θαυμάτων του αγιάσματος τής Θεοτόκου στήν τοποθεσία πού σήμερα άποκαλείται Μπαλουκλί, αλλά καί εις ύπόμνησιν του γεγονότος ότι ή Άειπάρθενος Κόρη έγινε ή Πηγή άπό όπου προήλθε κατά τήν άνθρωπίνη φύση Του τό ΄Υδωρ τό Ζών, ό Υίός καί Λόγος του Θεού, γ) ή κατάθεση τής Τιμίας Έσθήτος έν Βλαχέρναις, τήν 2α Ιουλίου, δ) ή κατάθεση τής Τιμίας Ζώνης έν Βλαχέρναις τήν 31η Αύγούστου καί ε) ή έορτή τής Άγίας Σκέπης, ή όποία άρχικώς έτιμαότο τήν 1η Οκτωβρίου, μέ άπόφαση όμως τής Άγίας καί Ίερās Συνόδου τής Έκκλησίας τής Έλλάδος, λόγω

247 Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου, Έκκλησιαστική Ίστορία, PG 147, στ. 292. Φίλια, ό. π., σ. 130-131.

248 Νικηφόρου Χουΐμνου, «Θέσπισμα επί τή μεγάλη καί τελευταία έορτή του κατά Χριστόν παντός μυστηρίου», PG 140, στ. 1498-1525.

249 Ν. Θεοδωρίδη - Παπατριανταφύλλου, «Η χειρόγραφη παράδοση τών έργων του Νικηφόρου Χουΐμνου (1250/55-1327)», ΕΕΦΣΠΘ 52 (1984), σ. 314-325.

τῆς ἰδιαίτερας καὶ ἐμφανοῦς προστασίας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου γιὰ τοὺς Ἕλληνες στρατιῶτες τοῦ ἔπους τοῦ 1940, μετατέθηκε τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου, ὡς ὑπόμνηση ὅτι ὁ ἥρωικός ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων ἐνάντια στοὺς κατακτητὲς ὀφείλει τὰ μέγιστα στὴν Ὑπέρμαχο Στρατηγό.

Κατακλείοντας, στίς Θεομητορικές ἐορτές θά πρέπει νά συμπεριλάβουμε καὶ τίς, τοπικοῦ συχνά χαρακτήρος, συνάξεις τῶν διαφόρων θαυματουργῶν εἰκονισμάτων τῆς Θεοτόκου, ὅπως τῆς Παναγίας «Ἄξιόν ἐστι» τὴν 11ῃ Ἰουνίου, τῆς «Γοργοῦπηκόου» τὴν 1ῃ Ὀκτωβρίου, τῆς «Μυρτιδιωτίσεως» τὴν 24ῃ Σεπτεμβρίου (συμπίπτει μέ τὰ τεσσαρακονθήμερα τῆς Παναγίας, τῶν ὁποίων ὁ ἐορτασμός καθιερώθηκε μέ τό θαῦμα εὐρέσεως αὐτῆς τῆς εἰκόνας), τῆς «Φοβερᾶς Προστασίας» τὴν Δευτέρα τῆς Διακαινησίμου, τῆς «Πορταϊτίσεως» τὴν Τρίτη τῆς Διακαινησίμου καὶ πολλές ἄλλες.

Εἰδικῶς γιὰ τὴν Ἱερά Μητρόπολη Σερρῶν καὶ Νιγρίτης καταγράφουμε τίς Θεομητορικές ἐορτές τῆς «Πονολυτρίας» τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου (συμπίπτει μέ τὴν ἐορτὴ τῆς Ἁγίας Σκέπης), τῆς «Ἐλεούσης» τῆς Νιγριτινῆς τὴν 3ῃ Νοεμβρίου, τῆς «Καταφυγῆς» τὴν 26ῃ Δεκεμβρίου (συμπίπτει μέ τὴν Σύναξη τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου), τῆς «Ἱεροσολυμιτίσεως» τὴν 2α Φεβρουαρίου (συμπίπτει μέ τὴν Δεσποτοθεομητορική ἐορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς), τῆς Βρεφοκρατούσης «Ρόδον τό Ἀμάραντον» τὴν Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου (συμπίπτει μέ τὴν ἐορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς), τῆς Μυρτιδιωτίσεως τὴν 24ῃ Σεπτεμβρίου.

Ἀνακεφαλαιώνοντας, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν καθιέρωση τῶν θεομητορικῶν ἐορτῶν στὴν λειτουργικὴ παράδοση καὶ ἐμπειρία τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας θά μπορούσαμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ τιμὴ πρὸς τό ἀγιώτατο πρόσωπο τῆς σεπτῆς Θεομήτορος προϋπῆρξε χρονολογικῶς τῆς ἐπισήμου τελετουργικῆς ἐκδηλώσεώς της καὶ ἀνάγεται στὴν ἴδρυση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱερός σύλλογος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων σπουδαίως τιμοῦσε καὶ σεβόταν τὴν Μητέρα τοῦ Κυρίου. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως, γιὰ λόγους πού σχετίζονται μέ τὴν πρόνοιά της γιὰ τὴν ἀποφυγὴ συγχύσεως καὶ συσχετισμοῦ στὴν νεοσύστατη χριστιανικὴ κοινότητα τῶν θεομητορικῶν ἐορτῶν μέ εἰδωλολατρικές ἐορτές μητρικῶν θεοτήτων, καθυστέρησε χρονικὰ τὴν ἐπίσημη θεσμοθέτησή τους (5ος αἰώνας), καθ' ὃν μάλιστα χρόνο ἀγωνίζονταν γιὰ τὴν διαμόρφωση τῆς δογματικῆς της διδασκαλίας περὶ τοῦ θεανδρικοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδο (431 μ.Χ.), πού κατοχύρωσε δογματικῶς καὶ πανεπισήμως τὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ προσώπου τῆς Θεοτόκου, δημιουργοῦνται οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν θεομητορικῶν ἐορτῶν πού ἔχουν τὴν ἀπαρχὴ τους ὅμως οὐσιαστικὰ στὰ πρωτοχριστιανικὰ ἀποστολικά χρόνια.

Ἡ Ὑπαπαντή. Φιλοθέου Σκούφου (1669).
Βυζαντινὸ καὶ Χριστιανικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία περί τῆς Ἀειπαρθένου Κόρης καί τῆς δι-
 ἰακονίας Της στό ἔργον σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ
 ὁποίου πρωτουργός ὑπάρχει ὁ Παντεχνήμων καί Ἀθάνατος Λόγος τοῦ
 Θεοῦ, ὀλοκληροῦται μέ τήν τιμή τῆς Παναγίας ὡς φιλόστοργης μητέ-
 ρας, καί μάλιστα μητέρας ὄλου τοῦ κόσμου. «Χαίρε, ἐτοιμη τῶν ἀνθρώ-
 πων βοήθεια· χαίρε, ὄχημα καθαρὸν τῆς Θεότητος»²⁵⁰. Ὁ ὕμνος αὐτός
 ἐπιβεβαιώνει τήν ἐγγύτητα τῆς Θεοτόκου πρὸς τόν ἄνθρωπο, τοῦ ὁποί-
 ου γίνεται ἀκοίμητος πρεσβευτής, μεσίτρια εὐπρόσδεκτος πρεσβείας καί
 δεήσεως πρὸς τόν μόνο μεσίτη Θεοῦ καί ἀνθρώπων Χριστόν Ἰησοῦν²⁵¹,
 ὄχημα καί κλίμακα πρὸς τὰ ἄνω, «φῶς πού ἀνοίγει τό δρόμο πρὸς τό
 Χριστό, πρότυπο πάσης ἀρετῆς καί ἀγιότητος»²⁵². Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό
 λόγο καί οἱ πιστοί τῆς ἀπευθύνουν ὕμνους, τήν ἱκετεύουν καθημερινῶς,
 τῆς κτίζουν ἱερούς Ναοῦς, ἐπισκέπτονται τὰ πρὸς αὐτήν ἀφιερωμένα
 προσκυνήματα, τῆς ἱστοροῦν εἰκόνες βλέποντες σ' αὐτές τό πρότυπο
 τῆς κόρης, τό πρότυπο τῆς μητέρας, τό πρότυπο τῆς ἀγίας²⁵³, τό «εὐμε-
 νές παραμῦθιον»²⁵⁴, τήν παρηγορία τοῦ ἀνθρώπου σέ κάθε δυσκολία,
 λύπη, κόπο καί πόνο. Περί τῆς ἀγίας Παρθένου ἔγραψαν θεολογικώ-
 τατους λόγους καί ὕμνους θεοτερπεῖς σπουδαῖοι καί μεγάλοι ἐκκλησι-
 αστικοί πατέρες ὡς οἱ ἅγιοι Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσό-
 στομος, Ἐφραίμ ὁ Σύρος, Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως, Κύριλλος
 Ἀλεξανδρείας, Ἐπιφάνιος Κύπρου, Βασίλειος Σελευκείας, Μόδεστος
 καί Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων, Ἀνδρέας Κρήτης, Γερμανός Κωνσταντι-
 νουπόλεως, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Κοσμάς ὁ Μαΐουμᾶ, Θεόδωρος ὁ

250 Στιχηρό Ἐσπερινοῦ 19ης Αὐγούστου.

251 Α' Τιμ. 2, 5.

252 Βλ. Εὐτυχίας Γιούλτση, *Ἡ Παναγία πρότυπο πνευματικῆς τελειώσεως*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2001.

253 Βασιλείου Γιούλτση, *Πνευματικότητα καί κοινωνικότητα*, Θεσσαλονίκη χ.χρ., σ. 98.

254 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐγκώμιον εἰς τήν Κοίμησιν..., PG 96, 717B.

Στουδίτης, Σέργιος Κωνσταντινουπόλεως, Φώτιος ὁ Μέγας, Ἰωσήφ ὁ ὑμνογράφος, Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Θεοφάνης Νικαίας, Νικόλαος ὁ Καβάσιλας, Μᾶρκος Ἐφέσου ὁ Εὐγενικός, Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, Νεκτᾶριος Πενταπόλεως κ.ἄ..

Εἶναι γεγονός ὅτι τό χαριτοφόρο πρόσωπο τῆς ἁγίας Θεοτόκου καί Ἄειπαρθένου Μαρίας τιμᾶται καί γεραίρεται, μετά βεβαίως τό θεανδρικό πρόσωπο τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτῆρος μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στό Ὅποιο προσφέρουμε ἀξίως, δικαίως, πρεπόντως καί ἀποκλειστικῶς λατρεία, δόξαν καί προσκύνησιν, ὅπως ἰδιαίτερως ἀπό τήν ἁγία μητέρα μας Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία.

Στήν Θεία Λειτουργία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ προέκταση, φανέρωση καί βίωση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐνσαρκώσεως²⁵⁵, ἡ Παναγία κατέχει κυρίαρχη θέση. Στήν Προσκομιδή μάλιστα ἡ προσφορά «ἐξ ἧς τό Κυριακόν σῶμα διατέμνεται, εἰς τύπον τῆς Ἄειπαρθένου καί Θεοτόκου λαμβάνεται, ἥτις κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς καί θέλησιν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καί Λόγου καί ἐπέλευσιν τοῦ Θείου Πνεύματος, τόν ἕνα τῆς Ἁγίας Τριάδος, Υἱόν τοῦ Θεοῦ καί Λόγον εἰσδεξαμένη, τέλειον Θεόν καί τέλειον ἄνθρωπον ἀπεκύησεν»²⁵⁶. Ἡ μερίδα δέ τῆς Θεοτόκου τίθεται στά δεξιά τοῦ Ἄρτου²⁵⁷, «ὡς ὑπερτέρα πάντων αὐτῆ καί ἐγγυτέρα Θεῶ»²⁵⁸.

Στό ἐφύμνιο ἐπίσης τοῦ πρώτου ἀντιφώνου τῆς Θείας Λειτουργίας ψάλλουμε τό «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς». Καί τοῦτο, ἐπειδή ἡ Παναγία εἶναι ὑπερτέρα ὅλων τῶν ἁγίων, ἀκόμη καί τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων: «ὡς ὑπερτέραν οὖσαν τήν Θεομήτορα πάντων τῶν ἁγίων ἢ καί αὐτῶν τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων, εἰς ἰκεσίαν προκαλούμεθα»²⁵⁹, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ἅγιος Γερμανός, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Χριστολογικός ὕμνος, ὡσαύτως, πού ψάλλεται στό τέλος τοῦ δευτέρου ἀντιφώνου τῆς εὐχαριστιακῆς Συνάξεως, ἀναδεικνύει τήν ἀλήθεια ὅτι ὁ μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ καταδέχθηκε νά σαρκωθεῖ «διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν ... ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας»²⁶⁰. Ἀπό τά σημαντικότερα δείγματα τῆς

255 Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν*, IB', SC 4bis, 104 (10): «Ταύτης δέ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου μυσταγωγία ἐστὶ τὰ τελούμενα».

256 Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆ καί Μυστικῆ Θεωρίας*, PG 98, 397C.

257 Πρβλ. «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου...» (Ψαλμ. 44,10).

258 Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος...*, "Ωιδ', PG 155, 284A.

259 Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ.π., PG 98, 404D.

260 Βλ. Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ, «*Ἡ Θεοτόκος στή Θεία Λειτουργία*», *Ἱεουργοί καί*

ὕμνογραφίας μας ἐπίσης εἶναι καί τό μεγαλυνάριο τῆς Θεοτόκου «Ἄξιόν ἐστιν...» πού ψάλλεται στό τέλος τῶν Διπτύχων τῆς Θείας Λειτουργίας καί ἀμέσως μετά τό «Ἐξαιρέτως...». Στόν θεσπέσιο καί ἀγγελοδίδακτο αὐτόν ὕμνο μακαρίζουμε «τήν Θεοτόκον, τήν ἀιμακάριστον καί παναμώμητον καί μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»²⁶¹.

Στό σημεῖο αὐτό ἀξίζει νά ἐπισημανθεῖ καί νά ἀναδειχθεῖ ὀλίγον ἐκτενέστερον ὁ πλοῦτος τῆς λειτουργικῆς μας παραδόσεως ὅσον ἀφορᾷ στήν θεομητορική ὕμνογραφία. Στίς Θεομητορικές ἐορτές τά τροπάρια φωτίζουν τό θαῦμα τῆς Θεοτόκου σέ σχέση πάντοτε μέ τό ἀσύλληπτο μυστήριον τῆς ἐνσάρκου θείας Οἰκονομίας, τό ὁποῖον ἀποτελεῖ «τὸ πάντων καινὸν καινότατον, τὸ μόνον καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον»²⁶², κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό. Στὴν ἐορτὴ π.χ. τῆς Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου (9 Δεκεμβρίου), μεταξύ τῶν ἄλλων τροπαρίων ψάλλουμε καί τοῦτο: «Ὁ θρόνος ὁ ἔνδοξος, προτίθεται τοῦ Κτίσαντος· ἡ σωτήριος πύλη, νῦν εὐτρεπίζεται, μόνω τῷ Δεσπότη καὶ Κτίστη, διαβατὴ μόνω τηρουμένη, δι' ἧς εἰσαγόμεθα εἰς ζωὴν τὴν ἀτελεύτητον»²⁶³. Τὸ Γενέσιον ἐπίσης τῆς Θεοτόκου ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἄνδρέα Κρήτης χαρακτηρίζεται ὡς «τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου προοίμιον»²⁶⁴. «Ἀρχὴ μὲν ἡμῖν ἐορτῶν, ἡ παρούσα πανήγυρις· πρώτη δέ, τῶν πρὸς τὸν νόμον καὶ τὰς σκιάς· καὶ μέντοι καὶ πρὸς τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν εἴσοδος»²⁶⁵. Τὸ ἴδιο ἀναφέρεται καὶ στὰ τροπάρια τῆς ἐορτῆς: «Ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἡμῶν σωτηρίας, λαοὶ σήμερον γέγονεν· ἰδοὺ γάρ ἡ προορισθεῖσα ἀπὸ γενεῶν ἀρχαίων, Μήτηρ καὶ Παρθένος, καὶ δοχεῖον Θεοῦ, ἐκ στείρας γεννηθῆναι προέρχεται»²⁶⁶. Στὴν ἐορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τὸ Δοξαστικὸ τοῦ Ἑσπερινοῦ λέγει: «ὦ Μυ-

---

Φιλοθεάμονες. *Κεφάλαια Ἱστορίας καὶ Θεολογίας τῆς Λατρείας*, [Λειτουργικά καὶ Ὑμνολογικά Παράλληλα – 1], ἐκδ. Δέσποινας Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2014, σ. 652.

261 Βλ. Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ, «Ἡ Θεοτόκος στὴ Θεία Λειτουργία», *Ἱεουργοὶ καὶ Φιλοθεάμονες. Κεφάλαια Ἱστορίας καὶ Θεολογίας τῆς Λατρείας*, [Λειτουργικά καὶ Ὑμνολογικά Παράλληλα – 1], ἐκδ. Δέσποινας Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2014, σ. 656-659.

262 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως 45, PG 94, 984B.

263 Τροπάριον Θ' ὠδῆς κανόνος τῆς ἐορτῆς.

264 Ἀνδρέου Κρήτης, Λόγος Γ'. Εἰς τὴν Γενέθλιον ἡμέραν τῆς παναμώμου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας..., PG 97, 860B.

265 Ἀνδρέου Κρήτης, Λόγος Α'. Ἐγκώμιον εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, PG 97, 805 AB.

266 Τροπάριον Λιτῆς Η' Σεπτεμβρίου.

στήριον! ὁ τρόπος τῆς κενώσεως ἄγνωστος, ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως ἄφραστος. Ἄγγελος λειτουργεῖ τῷ θαύματι· παρθενική γαστήρ τόν Υἱόν ὑποδέχεται· Πνεῦμα Ἅγιον καταπέμπεται· Πατήρ ἄνωθεν εὐδοκεῖ, καί τό συνάλλαγμα, κατά κοινήν πραγματεύεται βούλησιν».

Ἐκτός ἀπό τίς ἀκολουθίες τῶν Θεομητορικῶν ἑορτῶν, ὑπάρχουν καί ἄλλες ἀκολουθίες πού ἀπευθύνονται ἀποκλειστικά πρὸς τὴν ὑπέραγνη Δέσποινα τοῦ κόσμου: Γνωστοί σέ ὅλους εἶναι οἱ δύο παρακλητικοὶ κανόνες (μικρὸς καὶ μεγάλος), θεσπέσια ἔργα πίστεως, εὐλαβείας καὶ λογοτεχνίας, ὁ πρῶτος τοῦ μοναχοῦ Θεοστηρίκτου (8ος αἰ.) καὶ ὁ δεύτερος τοῦ Βασιλέως Θεοδώρου Δούκα Λασκάρως (13ος αἰ.), πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου πού ψάλλονται ἐπ' ἐκκλησίαις κατά τό πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Αὐγούστου καί κατά μόναστό προσωπικόν «ταμιεῖον»²⁶⁷ σέ κάθε ἀνάγκη καί περίσταση. Ἀπό τά πλέον σημαντικά παραδείγματα τῆς ὑμνογραφικῆς μας παραδόσεως εἶναι καί τό Κοντάκιο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ὅπου ἐξυμνεῖται μέ ἐξαιρετο τρόπο τό μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας, τό ὁποῖο ἡ Κυρία Θεοτόκος

Ἡ Θεῖα Λειτουργία. Μιχαήλ Δαμασκηνοῦ, (16ου αἰῶνος). Συλλογή Ἁγ. Αἰκατερίνης. Ναός Εἰσοδίων Θεοτόκου Μαλίων Ἡρακλείου.

ὑπουργήσε ἐν ἀπολύτῳ ὑπακοῇ καί ἐλευθερίᾳ. Καί ὁ κανόνας ἐπίσης πού ψάλλεται καθ' ἐκάστην Παρασκευὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς στήν Ἀκολουθία τῶν Χαιρετισμῶν - Ἀκαθίστου, μνημειῶδες ἔργο τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ τοῦ ὑμνογράφου (9ος αἰ.), εἶναι ἀπό τά σημαντικότερα ὑμνογραφήματα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ἡ Παναγία ἀναφέρεται ὡς κλίμακα, γέφυρα ἀπὸ τό θάνατον στή ζωὴ, πυρίμορφον ὄχημα τοῦ Λό-

²⁶⁷ Βλ. Μτθ. 6, 6.

γου, γῆς τό θεμέλιον, ἀγγέλων χαρμονή καί ἐνδιαίτημα τοῦ Δεσπότου τῆς κτίσεως. Σέ αὐτές τίς ἀκολουθίες πρέπει νά προστεθοῦν οἱ παρακλητικοί κανόνες καί οἱ χαιρετιστήριοι οἴκοι πού συνετέθησαν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς εὐλαβείας τοῦ πιστοῦ λαοῦ πρὸς διάφορα θαυματουργὰ εἰκονίσματα τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀνθρώπων.

Περαιτέρω, ἡ Παρακλητικὴ στὸν Ὅρθρο τῆς ἀναστασίμου Ἀκολουθίας κάθε Κυριακὴ περιλαμβάνει καὶ κανόνα τῆς Θεοτόκου. Θεομητορικὸ Κανόνα περιέχει ἡ Παρακλητικὴ ἐπίσης στὸν Ὅρθρο τῆς Τετάρτης καί τῆς Παρασκευῆς, πού εἶναι ἀφιερωμένες στὴν προδοσία καί τὰ Ἄχραντα Πάθη τοῦ Κυρίου, καθὼς ἡ Μητέρα τοῦ Κυρίου συμμερίστηκε στό ἔπακρο τὴν ὀδύνη τοῦ Υἱοῦ Τῆς κατ' αὐτές τίς κρίσιμες γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὥρες, ἀκολουθώντας τὸν Υἱὸ Τῆς μέχρι τοῦ Σταυροῦ καί τοῦ Τάφου. Στὶς πανηγυρικές ἀκολουθίες ἀγίων, ἀντικατοπτρίζοντας τὸ γεγονός ὅτι ἡ Θεομήτωρ κατέχει τὰ πρεσβεῖα τιμῆς ὑπεράνω πάντων τῶν ἀγίων, ἀλλὰ καί τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων²⁶⁸, τοῦ ἢ τῶν κανόνων τοῦ ἐορταζομένου ἀγίου προηγεῖται κανὼν τῆς Θεοτόκου.

Λιγότερο γνωστὴ, διαδεδομένη κυρίως στὶς Ἱερές Μονές, εἶναι ἡ χρῆση, κατὰ τὸν Ἑσπερινό²⁶⁹, τοῦ Θεοτοκαρίου, μιᾶς συλλογῆς κανόνων κατ' ἤχον γιὰ κάθε ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, τὴν ὁποία κατήρτισε ὁ ἅγιος Νικοδήμος ὁ Ἄγιορείτης²⁷⁰ ἀντλώντας ἀπὸ τὴν ὑμνογραφικὴ παραγωγή διαφόρων ὀνομαστῶν, ἀγίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑμνογράφων. Πρὶν ἀπὸ αὐτὸν Θεοτοκάριο εἶχε συντάξει ὁ μοναχὸς Ἀγάπιος Λάνδος ὁ Κρήσιος²⁷¹.

Ἐπὶ τοῦ ἄλλου, εἶναι ἐπίσης μεμονωμένα τροπάρια τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται «Θεοτοκία» (τίς πένθιμες ἡμέρες τῆς Τετάρτης καί Παρασκευῆς «Σταυροθεοτοκία»), ἐπειδὴ ἀναφέρονται στό πάντιμο πρόσωπο τῆς Θεοτόκου ἢ ἐκζητοῦν τίς πρεσβεῖες Τῆς, ὅπως εἶναι τὰ τελευταῖα τροπάρια τῶν

268 Βλ. ἀνωτέρω καί σημειώσεις 5 καί 6.

269 Ἐκτός ἀπὸ τίς περιόδους τοῦ Τριωδίου καί τοῦ Πεντηκοσταρίου. Κατὰ τὴν Ἁγία καί Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ Θεοτοκάριο ἀναγινώσκεται στό Μέγα Ἀπόδειπνο ἀπὸ τὴν δευτέρῃ ἐβδομάδα τῶν νηστειῶν καί ἐξῆς.

270 Τὸ Θεοτοκάριο τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἄγιορείτου ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορά τὸ ἔτος 1796 στὴ Βενετία καί γνώρισε εὐάριθμες ἐπανεκδόσεις μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

271 Τὸ Θεοτοκάριο τοῦ μον. Ἀγαπίου Λάνδου ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορά στὴ Βενετία τὸ ἔτος 1643. Μετὰ ἀπὸ 9 ἐκδόσεις, ἡ τελευταία τῶν ὁποίων τὸ 1815, ἐπανεκδόθηκε μόλις τὸ 2002 ἀπὸ τὴν Ἱ. Μονὴ Παναγίας Τατάρνης. Οἱ κανόνες τοῦ Θεοτοκαρίου τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου, πού καλύπτει μόνο τίς ἡμέρες ἀπὸ τὴν Κυριακὴ ἕως τὴν Πέμπτη, ἔχουν ἐντονότερα θρηνητικὸ περιεχόμενο καί ἡ

ῥδῶν τῶν κανόνων τῶν ἀγίων καὶ τῶν κανόνων τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀναλήψεως. Ὅπως χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, ὁ ἀγιοψυχὸς ὑμνητὴς τῆς Παρθένου: «Συνήθειαν ἔχουν ὅλοι οἱ ἀσματογράφοι τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ προσφέρωσι εἰς τὴν Θεοτόκον τὸ τελευταῖον τροπάριον κάθε ὠδῆς ὅλων τῶν ἀσματικῶν των Κανόνων· καὶ τοῦτο ποιοῦσι μὲ κάθε λογῆς δίκαιον· ἐπειδὴ ἡ Θεοτόκος ἔχει τὰ δευτερεῖα τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ μετὰ Θεὸν αὐτῆς τὴν προστασίαν χρειάζεται ὅλη ἡ κτίσις»²⁷². Ἐπιπλέον, τὰ ἀπολυτικά, τόσο κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ ὅσο καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ὁρθρου, συνοδεύονται ἀπὸ Θεοτοκίον, μὲ ἐξαιρέση αὐτὰ τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν. Περαιτέρω, Θεοτοκίον κατακλείει πάντοτε τὰ στιχηρά καὶ τὰ ἀπόστιχα τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ Ὁρθρου, καθὼς καὶ τὰ τροπάρια τῆς Λιτῆς καὶ τὸν πολυέλαιο. Μάλιστα, στὸν ἀναστάσιμον Ἑσπερινόν, πού τελεῖται τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου, τὰ Θεοτοκία τῶν στιχηρῶν ἀποκαλοῦνται δογματικά, διότι συνοψίζουν τὸ δόγμα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας σχετικῶς μὲ τὴν Θεοτόκον καὶ τὴν ἔνσαρκο Οἰκονομία.

Τὰ παραθέτουμε αὐτούσια:

Ἦχος α΄.

Ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ.

Παρθενικὴ πανήγυρις σήμερον, ἀδελφοί· σκιρτάτω ἡ κτίσις, χορευέτω ἡ ἀνθρωπότης· συνεκάλεσε γὰρ ἡμᾶς ἡ ἁγία Θεοτόκος, τὸ ἀμόλυντον κειμήλιον τῆς παρθενίας, ὁ λογικὸς τοῦ δευτέρου Ἀδάμ Παράδεισος, τὸ ἐργαστήριον τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων, ἡ πανήγυρις τοῦ σωτηρίου συναλλάγματος, ἡ παστάς, ἐν ἧ ὁ Λόγος ἐνυμφεύσατο τὴν σάρκα, ἡ ὄντως κούφη νεφέλη, ἡ τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ μετὰ σώματος βαστάσασα. Ταῖς αὐτῆς ἱκεσίαις, Χριστέ ὁ Θεός, σῶσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰς τὸν Στίχον.

Νεφέλην σε φωτὸς αἰδίου, Παρθένε, ὁ Προφήτης ὠνόμασεν· ἐν σοὶ γὰρ ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καταβάς ὁ Λόγος τοῦ Πατρός, καὶ ἐκ σοῦ ἀνα-

---

προέλευσὴ τους δὲν ἔχει καθορισθεῖ. Ἴσως οἱ λόγοι αὐτοὶ νὰ συνετέλεσαν στὴν σταδιακὴ ἀντικατάστασίν του ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο σύνταγμα τοῦ ἀγίου Νικοδήμου. 272 Νικοδήμου Ἄγιορείτου, Ἑορτοδρόμιον, τ. Β΄, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 486.

τείλας, τὸν κόσμον ἐφώτισε, τὴν πλάνην κατήργησε, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. Αὐτὸν ἱκετεύουσα ἐκτενῶς, Παναγία, δεόμεθα, μὴ παύση ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν ἀληθῆ Θεοτόκον ὁμολογούντων σε.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ.

Τὴν παγκόσμιον δόξαν, τὴν ἐξ ἀνθρώπων σπαρεῖσαν, καὶ τὸν Δεσπότην τεκοῦσαν, τὴν ἐπουράνιον πύλην, ὑμνήσωμεν Μαρίαν τὴν Παρθένον, τῶν Ἀσωμάτων τὸ ἄσμα, καὶ τῶν πιστῶν τὸ ἐγκαλλώπισμα· αὕτη γὰρ ἀνεδείχθη οὐρανός, καὶ ναὸς τῆς Θεότητος· αὕτη τὸ μεσότειχον τῆς ἔχθρας καθελοῦσα, εἰρήνην ἀντεισῆξε, καὶ τὸ Βασίλειον ἠνέφξε. Ταύτην οὖν κατέχοντες, τῆς πίστεως τὴν ἄγκυραν, ὑπέρμαχον ἔχομεν, τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Κύριον. Θαρσεῖτω τοίνυν, θαρσεῖτω λαὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ αὐτὸς πολεμήσει τοὺς ἐχθρούς, ὡς παντοδύναμος.

Ἦχος β'.

Ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ.

Ὡ τοῦ μεγίστου μυστηρίου! βλέπων τὰ θαύματα, ἀνακηρύττω τὴν Θεότητα, οὐκ ἄρνοῦμαι τὴν ἀνθρωπότητα· ὁ γὰρ Ἐμμανουήλ, φύσεως μὲν πύλας ἤνοιξεν, ὡς φιλόανθρωπος· παρθενίας δὲ κλείθρα οὐ διέρρηξεν, ὡς Θεός· ἀλλ' οὕτως ἐκ μήτρας προῆλθεν, ὡς δι' ἀκοῆς εἰσηλθεν· οὕτως ἐσαρκώθη, ὡς συνελήφθη· ἀπαθῶς εἰσηλθεν, ἀφράστως ἐξῆλθε, κατὰ τὸν Προφήτην τὸν λέγοντα· Αὕτη ἡ πύλη κεκλεισμένη ἔσται, οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, εἰ μὴ ὁ μόνος Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ ἔχων τὸ μέγα ἔλεος.

Εἰς τὸν Στίχον.

Τίς σε κατ' ἀξίαν ἐπαινέσει, καὶ μακαρίσει Κόρη θεόνυμφε, ὑπὲρ τῆς διὰ σοῦ γεγονυίας τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως; εὐχαριστοῦντες οὖν κραυγάζομέν σοι λέγοντες· Χαῖρε ἡ τὸν Ἀδὰμ θεώσασα, καὶ τὰ διεστῶτα συνάψασα. Χαῖρε ἡ φωτίσασα τὸ γένος ἡμῶν, τῇ φωτοφόρῳ ἀναστάσει τοῦ Υἱοῦ σου καὶ Θεοῦ ἡμῶν· σὲ γὰρ Χριστιανῶν τὸ γένος, ἀπαύστως μεγαλύνομεν.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ.

Παρήλθεν ἡ σκιά τοῦ νόμου, τῆς χάριτος ἐλθούσης· ὡς γὰρ ἡ βάτος οὐκ ἐκαίετο καταφλεγόμενη, οὕτω παρθένος ἔτεκες, καὶ παρθένος ἔμεινας· ἀντὶ στύλου πυρός, δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος, ἀντὶ Μωϋσέως Χριστός, ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἦχος γ'.

Ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ.

Μέγιστον θαῦμα! παρθένος τεκοῦσα, καὶ τὸ τεχθέν, Θεὸς πρὸ αἰώνων· προφανεῖς ὁ τόκος, καὶ τὸ τελούμενον ὑπὲρ φύσιν. Ὡ μυστηρίου φρικώδους! ὃ καὶ νοούμενον, ἄφραστον μένει, καὶ θεωρούμενον, οὐ καταλαμβάνεται. Μακαρία σὺ εἶ ἄχραντε Κόρη, Ἀδάμ τοῦ γηγενοῦς θυγάτηρ, καὶ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου φανεῖσα μήτηρ· αὐτὸν ἰκέτευε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰς τὸν Στίχον.

Ἀνάπλασιν καὶ ζωὴν, διὰ σοῦ δευτέραν γινώσκομεν, ἄχραντε Μαρία, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐν τῇ γαστρὶ σου φυραθέντα τὸν Κτίστην τῆς κτίσεως, καὶ ἀναστήσαντα ἡμᾶς, ἐκ τοῦ ἄδου, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ζωὴν αἰώνιον παρεσχηκότα ἡμῖν, τοῦ βοᾶν σοι Ἀειπάρθενε· Χαῖρε ἢ συνάψασα τὰ κάτω τοῖς ἐπουρανίοις· Χαῖρε ἢ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς, καὶ προστασία καὶ ἀντίληψις· Χαῖρε ἢ τῇ ἀναστάσει τοῦ Υἱοῦ σου, φαιδρύνουσα τὰ σύμπαντα, καὶ παρέχουσα τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ.

Πῶς μὴ θαυμάσωμεν, τὸν θεανδρικόν σου τόκον πανσεβάσμιε; πείραν γὰρ ἀνδρὸς μὴ δεξαμένη Πανάμωμε, ἔτεκες ἀπάτορα Υἱὸν ἐν σαρκί, τὸν πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα ἀμήτορα, μηδαμῶς ὑπομείναντα τροπήν, ἢ φυρμόν, ἢ διαίρεσιν, ἀλλ' ἐκατέρας οὐσίας τὴν ιδιότητα, σῶαν φυλάξαντα. Διό, μητροπάρθενε Δέσποινα, αὐτὸν ἰκέτευε σωθῆναι, τὰς ψυχὰς τῶν ὀρθοδόξως, Θεοτόκον ὁμολογούντων σε.

Ἦχος δ'.

Ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ.

Ἀσπόρως συνέλαβες, καὶ ἐκύησας ἀφράστως, τὸν καθελόντα δυνάστας ἀπὸ θρόνου, καὶ ὑψοῦντα ταπεινούς, καὶ ἐγείροντα κέρας πιστῶν αὐτοῦ, τοὺς δοξάζοντας Χριστοῦ, τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν ταφήν, καὶ τὴν ἔνδοξον ἀνάστασιν· διό σε Θεοτόκε, τὴν πρόξενον τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν, ἀσιγήτοις ἐν ᾧδαῖς μακαρίζομεν, ὡς πρεσβεύουσαν ἀεὶ, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰς τὸν Στίχον.

Ὁ σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι δοξολογούμενος Υἱός, ἐν ὑψίστοις ὑπὸ τῶν Σεραφίμ, τὸν πρωτόπλαστον ἀναπλάσαι βουλόμενος, ὅλον ἑαυτὸν ἐκένωσεν ἀφράστως ἐν μήτρᾳ σου, Θεοτόκε πανύμνητε, καὶ ἐκ σοῦ ἀνατείλας, ἐφώτισε πάντα τὸν κόσμον θεότητι, ῥυσάμενος εἰδωλομανίας· καὶ ἐν ἑαυτῷ θεώσας, εἰς οὐρανοὺς ἀνήγαγε τὸ ἀνθρώπινον, Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ.

Ὁ διὰ σὲ θεοπάτωρ προφήτης Δαυΐδ, μελωδικῶς περὶ σοῦ προανεφώνησε, τῷ μεγαλεῖᾳ σοὶ ποιήσαντι· Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου. Σὲ γὰρ μητέρα πρόξενον ζωῆς ἀνέδειξεν, ὁ ἀπάτωρ ἐκ σοῦ ἐνανθρωπήσαι εὐδοκήσας Θεός, ἵνα τὴν ἑαυτοῦ ἀναπλάσῃ εἰκόνα, φθαρεῖσαν τοῖς πάθεσι, καὶ τὸ πλανηθὲν ὀρειάλωτον εὐρών, πρόβατον τοῖς ὤμοις ἀναλαβών, τῷ Πατρὶ προσαγάγη, καὶ τῷ ἰδίῳ θελήματι, ταῖς οὐρανίαις συνάψῃ δυνάμεσι, καὶ σώσῃ Θεοτόκε τὸν κόσμον, Χριστὸς ὁ ἔχων, τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος.

Ἦχος πλ. α'.

Ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ.

Τὴν θεοπρεπῆ καὶ σεβάσμιον Κόρην τιμήσωμεν, τὴν ὑπέρτιμον τῶν Χερουβίμ· ὁ γὰρ Δημιουργὸς τῶν ὅλων ἐνανθρωπήσαι βουληθεὶς, ἐν αὐτῇ

ᾠκησεν ἀφράστως. Ὡ ξένων πραγμάτων, καὶ παραδόξων μυστηρίων! τίς οὐκ ἐκπλαγῆ ἐν τούτῳ ἀκουτισθεῖς, ὅτι Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ τροπὴ ἐν αὐτῷ οὐχ ὑπῆρξε; καὶ τῆς παρθενίας πύλας διήλθε, καὶ μείωσις ἐν αὐτῇ οὐχ ὑπελείφθη; καθὼς ὁ Προφήτης λέγει· Ἄνθρωπος ταύτην οὐ δι-
οδεύσει ποτέ, εἰ μὴ ὁ μόνος Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ ἔχων τὸ μέγα ἔλεος.

Εἰς τὸν Στίχον.

Αἱ περὶ σοῦ προφητεῖαι ἐπληρώθησαν, Παρθένε ἀγνή· ὁ μὲν γὰρ σε τῶν προφητῶν, πύλην προηγόρευσε ἐν Ἐδέμ, βλέπουσαν κατὰ ἀνατολάς, ἐν ἧ οὐδεὶς διήλθεν, εἰμὴ ὁ σὸς Πλαστουργός, καὶ τοῦ κόσμου παντός· ὁ δὲ βάτον πυρὶ φλεγομένην, ὅτι ἐν σοὶ ᾠκησε τὸ πῦρ τῆς θεότητος, καὶ ἄφλεκτον μείνασαν· ἄλλος ὄρος ἅγιον, ἐξ οὗ ἐτμήθη λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος, ἄνευ χειρὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα τοῦ νοητοῦ Ναβουχοδονόσορ. Ἀληθῶς μέγα καὶ παράδοξον, τὸ ἐν σοὶ μυστήριον ὑπάρχει Θεομήτορ! διό σε δοξάζομεν, διὰ σοῦ γὰρ γέγονεν ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ.

Ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, τῆς ἀπειρογάμου νύμφης εἰκῶν διεγράφη ποτέ. Ἐκεῖ Μωϋσῆς διαιρέτης τοῦ ὕδατος, ἐνθάδε Γαβριὴλ ὑπηρέτης τοῦ θαύματος· τότε τὸν βυθὸν ἐπέζευσε ἀβρόχως Ἰσραὴλ, νῦν δὲ τὸν Χριστὸν ἐγέννησεν ἀσπόρως ἡ Παρθένος· ἡ θάλασσα μετὰ τὴν πάροδον τοῦ Ἰσραήλ, ἔμεινε ἀβατος· ἡ Ἄμεμπτος μετὰ τὴν κύησιν τοῦ Ἐμμανουήλ, ἔμεινε ἀφορος. Ὁ ὢν καὶ προῶν, καὶ φανείς ὡς ἄνθρωπος, Θεὸς ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἦχος πλ. β'.

Ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ.

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον· τὴν σὴν γὰρ ἄχραντον ὑποδὺς γαστέρα, ὁ πάντων Δημιουργός, ἐγένετο σὰρξ, οὐ τραπεὶς τὴν φύσιν, οὐδὲ φαντάσας τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ τῇ ἐκ σοῦ ληφθείσῃ, λογικῶς ἐμψυχωμένη σαρκί, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαβούση, ἐνωθεὶς καθ' ὑπόστασιν· ὅθεν εὐσεβῶς, ἐν δύο φύσεσιν ἐπιδηλουμέναις, τὴν διαφορὰν ποιούμεθα. Αὐτὸν ἰκέτευε σεμνὴ Παναγία, καταπέμψαι ἡμῖν εἰρήνην, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Εἰς τὸν Στίχον.

Δεῦτε πάντα τὰ ἔθνη, ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, τὴν παναγίαν Παρθένον, καὶ Θεοτόκον ἀνευφημήσωμεν, τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας τὸ χωνευτήριον, τῶν ἀπορρήτων θαυμάτων τὸ ἐργαστήριον· ἐν αὐτῇ γὰρ γέγονε καινά· ὁ ἀναρχος ἄρχεται, ὁ Λόγος παχύνεται, ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται, ἵνα Θεὸν τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάσῃται, οὐ τροπῆ τῶν φύσεων, ἀλλ' ἐνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν· προέρχεται γὰρ εἰς ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, ἐν δυσὶ τελείαις ταῖς φύσεσιν, ἀδιαιρέτως γνωριζόμενος, θεληματικῶς τε καὶ ἐνεργητικῶς, καθ' ἑκατέραν οὐσίαν, ὁ αὐτὸς τὸ ἀληθὲς πιστούμενος, τῆς σωτηρίου οἰκονομίας, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ παρέχων τῷ κόσμῳ ἰλασμόν, εἰρήνην, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ.

Τίς μὴ μακαρίσει σε, παναγία Παρθένε; τίς μὴ ἀνυμνήσει σου, τὸν ἀλόχευτον τόκον; ὁ γὰρ ἀχρόνως ἐκ Πατρὸς, ἐκλάμπας Υἱὸς μονογενῆς, ὁ αὐτὸς ἐκ σοῦ τῆς ἀγνῆς προῆλθεν, ἀφράστως σαρκωθείς, φύσει Θεὸς ὑπάρχων, καὶ φύσει γενόμενος ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς· οὐκ εἰς δυάδα προσώπων τεμνόμενος, ἀλλ' ἐν δυάδι φύσεων, ἀσυγχύτως γνωριζόμενος. Αὐτὸν ἰκέτευε, σεμνὴ Παμμακάριστε, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἦχος βαρύς.

Ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ.

Φρικτὸν καὶ ἄρρητον ὄντως, τὸ ἐπὶ σοὶ πεπραγμένον μυστήριον Ἀμίαντε! Λόγον γὰρ τῶν πάντων αἴτιον, ὑπὲρ αἰτίαν καὶ λόγον, τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι σωματωθέντα τέτοκας, ἐκ σοῦ τὴν σάρκα ἀνειληφότα, τῆς οἰκείας φύσεως, ἀμεταβλήτου μεινάσης· συνδραμόντων γὰρ ἑκατέρων, αὐθυπάρκτως καθ' ὑπόστασιν ἐνικὴν, διπλοῦς τῇ φύσει προέρχεται ὄλος Θεός, καὶ ὄλος ἄνθρωπος, τὴν ἐπ' ἀμφοῖν ὀλότητα, ἐνεργητικοῖς ἰδιώμασιν ἐνδεικνύμενος· πεπονθὼς γὰρ ἐν Σταυρῷ σαρκικῶς, ἀπαθῆς διέμεινεν ὁ αὐτὸς θεϊκῶς· ὥσπερ βροτὸς τεθνηκῶς, ἀνεβίω ὡς Θεὸς τριήμερος, τὸ κράτος τοῦ θανάτου καθελὼν, καὶ φθορᾶς ῥυσάμενος τὸ ἀνθρώπινον. Αὐτὸν ὡς λυτρωτὴν, καὶ Σωτῆρα τοῦ γένους ἡμῶν, Θεομήτορ αἴτησαι, καταπέμψαι ἡμῖν, τῶν οἰκτιρμῶν αὐτοῦ τὸ μέγα ἔλεος.

Εἰς τὸν Στίχον.

Ἐκ σοῦ Παναγία Θεοτόκε Παρθένε, ἀφράστως ἐτέχθη Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀληθῶς ὑπάρχων Θεὸς προαιώνιος, καὶ ἄνθρωπος πρόσφατος· τὸ μὲν, ὦν αἴδιος, τὸ δέ, δι' ἡμᾶς γενόμενος· σώζει γὰρ ἐν ἑαυτῷ, ἑκατέρας φύσεως τὴν ιδιότητα· τὴν μὲν, διαλάμπων θαύμασι, τὴν δέ, πιστούμενος πάθεισιν· ὅθεν εἷς καὶ ὁ αὐτός, καὶ θνήσκει ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς Θεὸς ἀνίσταται· ὃν ἰκέτευε σεμνὴ Ἀπειρόγαμε, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ.

Μήτηρ μὲν ἐγνώσθης, ὑπὲρ φύσιν Θεοτόκε, ἔμεινας δὲ παρθένος, ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν· καὶ τὸ θαῦμα τοῦ τόκου σου, ἐρμηνεῦσαι γλῶσσα οὐ δύναται· παραδόξου γὰρ οὔσης τῆς συλλήψεως Ἀγνῆ, ἀκατάληπτός ἐστιν ὁ τρόπος τῆς κηρύσεως· ὅπου γὰρ βούλεται Θεός, νικάται φύσεως τάξις. Διὸ σε πάντες Μητέρα τοῦ Θεοῦ γινώσκοντες, δεόμεθά σου ἐκτενωῶς· πρέσβευε τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἦχος πλ. δ'.

Ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ.

Πῶς μὴ σε μακαρίσωμεν Θεοτόκε! πῶς δὲ μὴ ἀνυμνήσωμεν ὑπερευλογημένη, τὸ ἀκατάληπτον μυστήριον τῆς κυοφορίας σου! Τῶν αἰώνων γὰρ ὁ ποιητής, καὶ τῆς ἡμετέρας δημιουργὸς φύσεως, τὴν ἰδίαν εἰκόνα οἰκτείας, καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, τὴν ἀνεξιχνίαστον· ὁ ὦν ἐν τοῖς αὔλοις κόλποις τοῦ Πατρὸς, ἐν μήτρᾳ σου Ἀγνῆ κατεσκήνωσε, καὶ σὰρξ ἀτρέπτως ἐγένετο, ἐκ σοῦ Ἀπειρόγαμε· μείνας μὲν, ὅπερ ὑπῆρχε, φύσει Θεός, μηδαμῶς δὲ τῆς τοῦ Πατρὸς, ἐν Πνεύματι κυβερνητικῆς συγκαθεδρίας, ἐκφοιτήσας, ἀληθῶς ὥφθη παιδίον νέον ἐν ἀγίαις ὠλέναις σου, ἀμώμητον σῶμα ἐξ ἀχράντων αἱμάτων σου, μετὰ ψυχῆς λογικῆς, δευτερός Ἀδάμ, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ. Διὸ αὐτὸν προσκυνοῦμεν Θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον, τὸν αὐτὸν ἐν ἑκατέρα μορφῇ· ἑκατέρα γὰρ φύσις, ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἀληθῶς· διπλᾶ δὲ πάντα κηρύττομεν, τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ιδιώματα, κατὰ τὴν διπλόην τῶν οὐσιῶν, δύο σέβοντες τὰς ἐνεργείας, καὶ θελήματα. Ὁμοούσιος γὰρ ὦν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, αὐτεξουσίως θέλει καὶ ἐνεργεῖ ὡς Θεός· ὁμοούσιος δὲ ὦν καὶ ἡμῖν, αὐτεξουσίως θέλει

καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἄνθρωπος. Αὐτὸν ἰκέτευε, Σεμνὴ παμμακάριστε, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰς τὸν Στίχον.

Ὅν οὐρανὸς οὐκ ἐχώρησε, Παρθένε Θεοτόκε, ἐν γαστρὶ σου ἀστενοχωρήτως ἐχώρηθη, καὶ ἔμεινας ἀγνή, ἀρρήτῳ λόγῳ, μηδὲν τῆς παρθενίας λυμανθείσης· Σὺ γὰρ μόνη γέγονας ἐν γυναιξί, καὶ μήτηρ καὶ παρθένος· καὶ σὺ μόνη Πάναγνε, ἐγαλούχησας Υἱὸν ζωοδότην, καὶ ἀγκάλαις σου ἐβάστασας, τὸ ἀνύστακτον ὄμμα· ἀλλ' οὐ διέλιπε τοῦ κόλπου τοῦ πατρικοῦ, ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων· ἀλλ' ἄνω ὅλως Θεὸς μετὰ Ἀγγέλων, καὶ κάτω ὅλως ἐκ σοῦ μετὰ ἀνθρώπων, καὶ πανταχοῦ ἀνερμηνεύτως. Αὐτὸν ἰκέτευε, Δέσποινα Παναγία, τοῦ σωθῆναι τοὺς ὀρθοδόξως, ὁμολογοῦντάς σε Θεοτόκον ἀγνήν.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ.

Ὁ Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, διὰ φιλανθρωπίαν, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη· ἐκ Παρθένου γὰρ ἀγνῆς, σάρκα προσλαβόμενος, καὶ ἐκ ταύτης προελθὼν, μετὰ τῆς προσλήψεως, εἰς ἔστιν Υἱός, διπλοῦς τὴν φύσιν, ἀλλ' οὐ τὴν ὑπόστασιν· διὸ τέλειον αὐτὸν Θεόν, καὶ τέλειον ἄνθρωπον, ἀληθῶς κηρύττοντες, ὁμολογοῦμεν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν· ὃν ἰκέτευε Μήτηρ ἀνύμφευτε, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Δογματικά Θεοτοκία - Στιχηρά τῆς Θεοτόκου περιέχει ἡ Παρακλητικὴ κατὰ τοὺς Ἑσπερινούς τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς (Τρίτη καὶ Πέμπτη ἑσπέρας ἀντιστοιχῶς). Κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ὅποτε δὲν ψάλλονται ἀπολυτίκια στό τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ, ψάλλεται ἀντὶ αὐτῶν²⁷³ ὁμάδα τροπαρίων πού ἀρχίζει μέ τό «Θεοτόκε Παρθένε». Τό ἴδιο τροπάριο, πού ἀποσπάσθηκε ἀπό τό πανηγυρικό τέλος τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ τῶν Ἀγρυπνιῶν, ἀποτελεῖ πλέον στήν πρᾶξη μέρος τῆς τελετῆς τῆς ἀρτοκλασίας²⁷⁴, καθότι ἡ Θεοτόκος μᾶς προσέφερε τόν οὐράνιο Ἄρτο, τόν ἐνανθρωπήσαντα Υἱόν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά καί οἱ τρεῖς ὁμάδες τροπαρίων τοῦ Μεσονυκτικοῦ καταλήγουν μέ Θεοτοκίον, ὅπως ἐπίσης καὶ ὅλα τά καθίσματα (μετά τίς στιχολογίες καὶ μεσῶδια) καί

²⁷³ Ὅταν δὲν τελεῖται Θεία Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων.

²⁷⁴ Ἐξαιροῦνται οἱ ἀρτοκλασίες τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν, ὅποτε

τά έξαποστειλάρια του Ὁρθρου. Ἐπίσης, τά φωταγωγικά, πού ψάλλονται ἀντί τῶν έξαποστειλαρίων κατὰ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστή, ἐπισφραγίζονται ἀπὸ τὴν ἐπίκληση τῶν πρεσβειῶν τῆς Θεομήτορος. Τά Θεοτοκία ἀποτελοῦν ἀκόμη ἀπαραίτητο στοιχεῖο τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν τῶν Ὁρῶν ὄχι μόνο κατὰ τὸν ὑπόλοιπο χρόνο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κατανυκτική περίοδο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Στὴν Θεοτόκο, τέλος, εἶναι ἀφιερωμένοι καὶ οἱ εἰρμοὶ τῆς ἐνάτης ὁδοῦ ὅλων τῶν κανόνων.

Σημειωτέον ὅτι ἡ εὐχή «Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ...» πρὸς τὸν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό συνοδεύεται πάντοτε, στίς ἱερές ἀκολουθίες τόσο τοῦ Μεσονυκτικοῦ, ὅσο καὶ τῶν Ὁρῶν καὶ τοῦ Ἀποδείπνου, ἀπὸ τὸν λαοφιλέστατο ὕμνο «Τὴν τιμιωτέραν...». Ἐπιπλέον, εὐχές πρὸς τὴν Δέσποινα τοῦ κόσμου περιέχονται στίς ἱερές ἀκολουθίες τοῦ Μεσονυκτικοῦ καὶ τοῦ Ἀποδείπνου, μέ τις ὁποῖες ἀρχίζει καὶ τελειώνει ἡ φυσικὴ ἡμέρα, καὶ μέ αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ ἁγία Ἐκκλησία μας καλεῖ τοὺς πιστοὺς στὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος κάθε ἡμέρας νά καταφεύγουν στὴν Πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν γιὰ ἐνίσχυση στὸν ἀγῶνα τους.

Τέλος, στίς ἀπολύσεις ὅλων τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπίκληση τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, ἐπικαλούμεθα τίς πρεσβείες τῆς παναχράντου Μητρός Του.

Συμπερασματικῶς, θά μπορούσαμε νά εἶπουμε ὅτι ὅλες οἱ ἱερές ἀκολουθίες τοῦ νυχθημέρου, ἔχουν ἔντονες ὕμνολογικές ἀναφορές στό παντευλόγητο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Παρθένου, ὡς ἔκφραση τιμῆς, σεβασμοῦ, ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης πρὸς Ἐκείνη πού ἔγινε ὡς ἀληθῶς «ὁ ἔμψυχος ναὸς τῆς Θεότητος», «ὁ λογικὸς Παράδεισος» καὶ «ἡ ἄσβεστος λαμπάδα» τοῦ κόσμου.

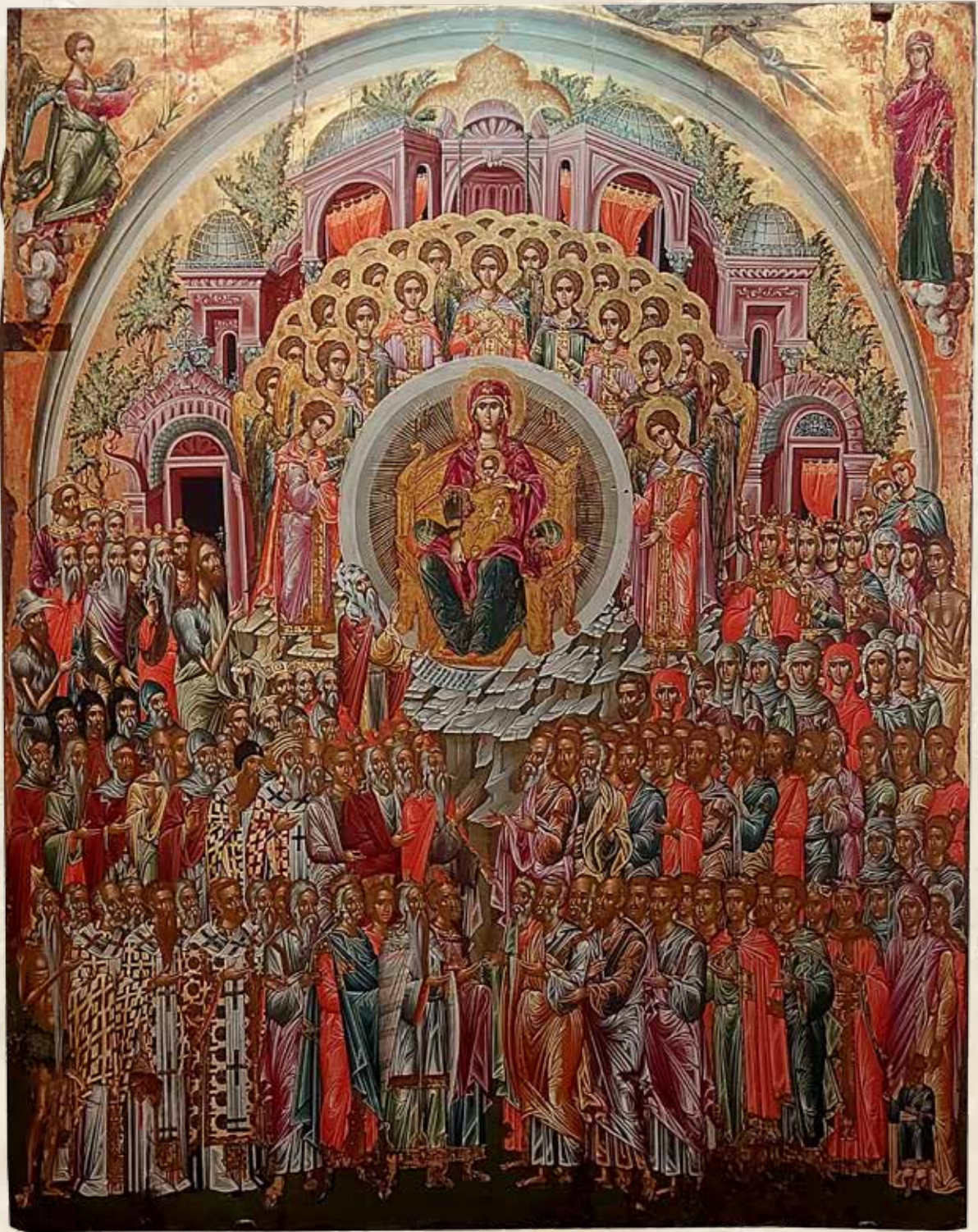
Ἡ τιμὴ πρὸς τὸ πανάγιο πρόσωπο τῆς Ἀειπαρθένου Θεοτόκου στά πλαίσια τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐκδηλώνεται ὡσαύτως μέ τὴν ἀφιέρωση σέ Αὐτὴν πλήθους Ἱερῶν Ναῶν, Μονῶν καὶ Παρεκκλησιῶν, πού λαμβάνουν τὸ ὄνομά τους εἴτε ἀπὸ ἐορτές Της, συνηθέστερα τῆς Κοιμήσεως καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, εἴτε ἀπὸ ἐπωνυμίες καὶ χαριτοφόρα εἰκονίσματα Της, ὅπως ἡ Προυσιώτισσα, ἡ Γοργοῦπήκοος, ἡ Φανερωμένη, ἡ Πορταΐτισσα, ἡ Παραμυθία κ.ἄ..

Συνοπτικῶς θά λέγαμε ὅτι ἡ λειτουργικὴ τιμὴ πρὸς «τὴν ὑπερένδοξον τοῦ Θεοῦ Μητέρα καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἁγιωτέραν»²⁷⁵ ἀποτελεῖ ἔκφραση τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας γιὰ τὸ σεπτὸ πρόσωπό Της καὶ ἀγκαλιάζει κάθε πτυχή τῆς λειτουργικῆς μας ζωῆς.

ψάλλεται τὸ οἰκεῖο ἀπολυτίκιο. ΜΟΧΕ τ. 8, σ. 203.

275 Θεοτοκίον τῆς πρώτης Ὡρας, ἀναγινωσκόμενο τὴν Δευτέρα, Τρίτη καὶ Πέμπτη

*Ἐπί Σοι Χαίρει. Γεωργίου Κλόντζα (δεύτερο μισό 16ου αἰῶνος).
Ἐκκλησιαστικό Μουσεῖο Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σισανίου καί Σιατίστης.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

«**Η** γάρ τῆς εἰκόνος τιμή ἐπί τό πρωτότυπον διαβαίνει καί ὁ προσκυνῶν τήν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τήν ὑπόστασιν»²⁷⁶.

Μέ τήν ἀπόδοση στήν χριστιανική Ἐκκλησία τῆς δυνατότητος τῆς ἐλευθέρας ἐπιτελέσεως τῶν λατρευτικῶν ἱεουργιῶν ὑπό τοῦ Αὐτοκράτορος Μεγάλου Κωνσταντίνου μέ τό Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων (313 μ. Χ.), σὺν τῷ χρόνῳ περίλαμπροι Ναοί κοσμήθηκαν διά τοῦ χρωστήρος ἐμπνευσμένων ἀγιογράφων καί διά τῶν ψηφίδων τῶν ψηφιδογράφων. Ἡ ἀρχαία ἑλληνική λέξη εἰκών, πού μέχρι τότε σήμαινε ὁμοίωμα, ἀπέκτησε τήν ἐιδική σημασία τῆς ἀπεικόνισεως τῶν ἱερῶν προσώπων ἢ τῶν θρησκευτικῶν γεγονότων. Οἱ ἱερές εἰκόνες κατέχουν κεντρική λατρευτική, λειτουργική, μυσταγωγική θέση καί παιδαγωγικό χαρακτήρα στήν μακραίωνη ἱστορική πορεία τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἦδη ἀπό τοῦς πρωτοχριστιανικούς αἰῶνες οἱ χριστιανοί φιλοτεχνοῦσαν, κυρίως στίς κατακόμβες, συμβολικές παραστάσεις μέ βαθύ θεολογικό νόημα, λαμπρά δείγματα τῆς τέχνης τῶν ὁποίων διασώζονται μέχρι σήμερα, τά ὁποῖα ἐλκύουν τόν θαυμασμό τῶν φιλοτέχνων καί ἐξυψώνουν τήν λατρεία τῶν φιλοχρίστων.

Οἱ ἱερές εἰκόνες ἀποτελοῦν κατά τήν παράδοση τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας ἐπαγωγικό τρόπο διδασκαλίας τῆς ἀμωμήτου μας πίστεως. «Ἐπεὶ δέ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα, οὐδέ τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν, οἱ πατέρες συνείδον ὥσπερ τινάς ἀριστείας ἐν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι εἰς ὑπόμνησιν σύντομον»²⁷⁷. Ὁ κόσμος τῆς ἀναζωγραφήσεως τῶν θείων μορφῶν, στό κέντρο τοῦ ὁποίου τοποθετήθηκε ἡ εἰκόνα μέ τήν ἰδική της ἰδιαίτερη καί σημειολογικῶς βαρύνουσα σημασία, ὡς ἀναπόσπαστο καί βασικό στοιχεῖο τῆς θείας λατρείας καί τῆς λειτουργικῆς ζωῆς, καλύπτει, σύμφωνα μέ τήν

τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ὁρολόγιον τό Μέγα, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 192015, σ. 92.

276 Ἀπόσπασμα ἀπό τόν δογματικό Ὅρο τῆς ἐν Νικαίᾳ Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, συνελθούσης τῷ 787.

277 *Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Δ' 16 (89), Ε.Π.Ε. 19, σ. 496-498.*

τάξη και τούς κανόνες ζωγραφικής, τίς αρχιτεκτονικές επιφάνειες του έσωτερικού του Ναού, έρμηνεύοντας και διδάσκοντας τούς πιστούς τήν χριστιανική πίστη μέ τόν πλέον έμπεριστατωμένο και δυνατό τρόπο. Ο Ίερός Ναός εΐναι μικρογραφία τής κατοικίας του Θεού, «έπίγειος ούρανός, έν ώ ό έπουράνιος Θεός ένοικεί και έμπεριπατεί»²⁷⁸, μέ ιδιαίτερη κοσμολογική σημασία και συμβολισμούς. Πολλές φορητές εικόνες και τοιχογραφίες, πού βρίσκονται τοποθετημένες στον Ναό, άντανακλούν τήν σημειολογική σημασία του κάθε χώρου και άπηχούν μέ τήν άπεικόνισή τους σέ καθορισμένες θέσεις τήν αντίληψη περί τής ιεραρχίας των θείων προσώπων στον ούρανό.

Έπί παραδειγματι, αξιοσημείωτη γιά τήν θέση τής Θεοτόκου στην λειτουργική ζωή τής άγίας Έκκλησίας μας εΐναι, μεταξύ άλλων, και ή ιστορησή Της ως Πλατυτέρας των ούρανωών στην κόγχη του Ίερού Βήματος, ή όποία έκφράζει έποπτικώς τό γεγονός ότι ή Θεομήτωρ εΐναι τό «μεθόριον κτιστής και άκτίστου φύσεως»²⁷⁹. Επίσης, ή τοποθέτηση τής Θεομητορικής εικόνας στο εικονοστάσιον (τέμπλον) των Ίερων Ναων έκ δεξιων τής Δεσποτικής εικόνας, εκατέρωθεν τής Ωραίας Πύλης, άποτυπώνει έναργώς τήν ιδιαίτερη θέση πού κατέχει ή Μητέρα του Κυρίου στην ιεραρχία του ούρανού κόσμου, άπεικόνιση του όποιου άποτελεί ό Ίερός Ναός.

Κατά τήν διάρκεια των τελουμένων άκολουθιών οί πιστοί ζούν βιωματικώς τά σωτήρια γεγονότα από τήν χριστιανική ιστορία και έμπνέονται στον άγώνα τους από τίς άγιες μορφές τής πίστεως. Τό μήνυμα πού έκπέμπεται από τήν εικόνα εισέρχεται στα ένδότερα τής ψυχής του πιστού, «διδάσκοντας» άληθή θεογνωσία στους λιγότερο μορφωμένους θεολογικώς πιστούς. Μεταξύ τής ιεράς εικόνας και του πιστού άναπτύσσεται μία διαλεκτική και άναγωγική σχέση. «Άγιάζεται μέν όμοίως διά των σεπτων εικόνων τά όμματα των όρώντων, άνάγεται δε ό νοϋς προς θεογνωσίαν», διακηρύσσεται στο Συνοδικό τής Έβδόμης Οίκουμενικής Συνόδου.

Οί ιερές εικόνες τιμώνται, προσκυνούνται, λιτανεύονται, θυμιάζονται, άποτελούν εύγλωττους κήρυκες τής ένανθρωπήσεως του Θεού Λόγου και προβάλλουν τούς άγίους ως εικόνες του ούρανού Πατρός, προς τόν Όποίο τελικώς «ή τιμή διαβαίνει». «Τούς χαρακτήρας των εικόνων αυτών τιμώ και προσκυνώ» όμολογει ό Μέγας Βασίλειος και «τους χαρακτήρας των θείων εικόνων άσπάζεσθαι», προτρέπει ό Άναστάσιος ό Σιναΐτης.

278 Γερμανού Κωνσταντινουπόλεως, Ίστορία Έκκλησιαστική και Μυστική Θεωρία, PG 98, 384.

279 Γρηγορίου Παλαμά, Όμιλία ΑΖ' («Είς τήν πάνσεπτον Κοίμησιν τής πανυπεράγνου Δεσποίνης ήμων Θεοτόκου και άειπαρθένου Μαρίας»), PG 151, 472B.

Ἡ ὕπαρξη τῶν σεπτῶν εἰκόνων μαρτυρεῖται ἐπισημῶς ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος, ἃν καὶ ἔχουμε ἱερές εἰκόνες ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πρώτη γνωστὴ εἰκόνα τοῦ Κυρίου μας εἶναι τὸ ἀχειροποίητο μανδήλιο τῆς Ἐδέσσης (1ος αἰών). Κατὰ δὲ τὴν πολυσέβαστη ἐκκλησιαστικὴ παράδοση οἱ πρῶτες ἱερές εἰκόνες τῆς Θεομήτορος μέ τὸ θεῖο Βρέφος ἱστορήθηκαν ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴ Λουκά. Στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία κατέχουν σημαντικὸ ρόλο, τόσο στὴν κοινὴ ὅσο καὶ στὴν ἰδιωτικὴ λατρεία. Μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ ἀπεικόνιση τοῦ θεοῦ βρῖσκει ἔνθερμους ὑποστηρικτὲς πολλοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

Τὸν 8ο αἰῶνα ὅμως ἐκδηλώνεται ἰσχυρὴ ἀντίδραση μέ τὴν ἀπαγόρευση τῆς ἀπεικόνισεως ἱερῶν προσώπων. Ὁ τότε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς Α' ἔρχεται σὲ σφοδρὴ ρήξη μέ τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα Γ' τὸν Ἰσαυρο, λόγω τῶν δυσμενῶν θέσεων τοῦ τελευταίου γιὰ τὴν προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Συνέπεια τῆς ρήξεως αὐτῆς ὑπῆρξε ἡ ἐκδοση τὸ 726 αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, μέ τὸ ὁποῖο οὐσιαστικῶς ἀρχίζει ἡ καταστροφὴ τῶν παραστάσεων θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

Ἡ πρώτη αὐτὴ φάση τῆς εἰκονομαχίας ἔληξε μέ εὐνοϊκὴ γιὰ τοὺς εἰκονολάτρες ἀπόφαση τῆς αὐτοκράτειρας Εἰρήνης τὸ 780, ἐνῶ λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 787, συνεκλήθη ἡ Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας, ἡ ὁποία μέ τὸν θρίαμβο τῆς Ὀρθοδοξίας ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων καὶ τὴν καθιέρωση τῆς ἑορτῆς τῆς ἀναστηλώσεως τῶν ἱερῶν εἰκόνων δικαίωσε τοὺς ὑπερμάχους τῆς τιμῆς τῶν ἱερῶν σεβασμάτων. Ἡ Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (787 μ.Χ.), μέ βάση τὸ δόγμα τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, ὄρισε: «ποιοῦμεν εἰκόνας, ἅς οὐ θεοποιοῦμεν· εἰκόνας μόνον καὶ οὐδὲν ἕτερον αὐτάς γινώσκοντες, καθ' ὃ τοῦ πρωτοτύπου τὸ ὄνομα μόνον ἐχούσας καὶ οὐχὶ τὴν οὐσίαν». Ἡ ἰδία Οἰκουμενικὴ Σύνοδος χαρακτήρισε τὴν τιμητικὴ προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων, ἡ ὁποία «ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει»²⁸⁰, ὡς «ἔγκριτον θεάρεστον θεσμοθεσίαν καὶ παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, εὐσεβὲς αἴτημα καὶ ἀνάγκη τοῦ πληρώματός της».

Ἐκτοτε, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐπευλογεῖται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, κατὰ τὸν Ἅγιο Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ταράσιο (789-806): «ἀποδεκτὸν καὶ εὐάρεστον εἶναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἰκονικὰς ἀνατυπώσεις τῆς τε οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀχράντου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν τε τιμῶν ἀγγέλων καὶ

280 Μ. Βασιλείου, «Περὶ Ἁγίου Πνεύματος», Πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον, Ἐπίσκοπον Ἰκονίου, κεφ. ιη', 45, Ε.Π.Ε. 10, σ. 402.

πάντων τῶν Ἁγίων, προσκυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι...». Κορυφαία πατερική μορφή καὶ κύριος ἐκφραστής τῆς θεολογίας τῆς εἰκόνας, στήν πρώτη αὐτῆ φάση τῆς εἰκονομαχίας, ὑπῆρξε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (περ. 676-745), ὁ ὁποῖος ὑπογραμμίζει μέ ἔνθεο ζήλο τόν ψυχοφελῆ καὶ διδακτικό χαρακτήρα τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ τονίζει ὅτι ἡ τιμητική προσκύνησή τους δέν ἀπευθύνεται στήν ὕλη ἀπό τήν ὁποία εἶναι κατασκευασμένες, ἀλλά στό θεῖο πρόσωπο πού ἀπεικονίζεται²⁸¹.

Ἡ δεύτερη φάση τῆς εἰκονομαχίας ἄρχισε τό 815 μέ τόν αὐτοκράτορα Λέοντα Ε' τόν Ἀρμένιο καὶ συνεχίστηκε ἕως τό 843, ὅταν διακηρύχθηκε ὀριστικῶς ἡ ἀναστήλωση τῶν ἱερῶν εἰκόνων, ἐπί πατριαρχίας Θεοκτίστου, ἀπό τήν αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, ὡς ἐπίτροπο τοῦ ἀνήλικου υἱοῦ της Μιχαήλ Γ'. Κορυφαία πατερική μορφή στόν ἀγῶνα ὑπέρ τῶν σεπτῶν εἰκόνων στή φάση αὐτή ἀναδείχθηκε ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης.

Ἡ εἰκόνα, γράφει ὁ ἱστορικός Λεωνίδας Οὐσπένσκυ (20ός αἰώνας), «μαῖς ἀνοίγει μιὰ ἀπέραντη θεά πού ἀγκαλιάζει ὅλο τόν κόσμο, τό παρελθόν καί τό μέλλον, μέσα σέ ἕνα συνεχές παρόν. Καί ἡ ἀνθρώπινη δημιουργία, ὅσο φτωχές καί ἄν εἶναι οἱ δυνατότητές της, χρησιμεύει στήν Ἐκκλησία σάν γλῶσσα, γιά ν' ἀποκαλύψει στόν κόσμο τό μυστήριο τοῦ μέλλοντος αἰῶνος»²⁸². Τό γεγονός αὐτό καταγράφει μέ τόν πλέον καθαρό καί δυναμικό τρόπο ἡ δογματική διδασκαλία πού διετύπωσε ἡ Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδος (787 μ.Χ.) καί ἡ Σύνοδος πού καθιέρωσε τό 843 μ.Χ. τήν ἑορτή τῆς ἀναστηλώσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων (Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας).

Οἱ ἐκκλησιαστικοί Πατέρες πολλές φορές ἐπισημαίνουν τόν ἀπεικονιστικό χαρακτήρα τῆς θείας Λατρείας καί μέ κορυφαῖο τόν χρυσορρήμονα ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο τονίζουν ἰδιαίτερος τήν δυναμική τῆς εἰκόνας στήν παροντοποίηση τοῦ παρελθόντος. Ὁ λόγος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου βρίθεται εἰκόνων καί συμβολισμῶν, τόσον στό κείμενο τῆς θείας Λειτουργίας, ὅσο καί σέ ἄλλα κείμενά του, ὅπου γράφει: «Πάρεστιν ὁ Χριστός, καί νῦν ἐκεῖνος ὁ τήν τράπεζαν διακοσμήσας ἐκείνην, οὗτος καί ταύτην διακοσμεῖ νῦν· οὐδέ γάρ ἄνθρωπος ἐστίν ὁ ποιῶν τά προκείμενα γενέσθαι σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ, ἀλλά αὐτός ὁ σταυρωθεὶς ὑπέρ ἡμῶν Χριστός. Σχῆμα πληρῶν ἔστηκεν ὁ ἱερεὺς, τά ρήματα φθεγγόμενος ἐκεῖνα· ἡ δέ δύναμις καί ἡ χάρις Θεοῦ ἐστι»²⁸³.

281 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Δ' 16 (89), Ε.Π.Ε. 19, σ. 498.

282 Λεωνίδα Οὐσπένσκυ, Ἡ θεολογία τῆς εἰκόνας, Ἀθήνα 1993, σ. 487.

283 Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Περί τῆς Ἰούδα προδοσίας», PG 49, 380.

Από τόν 9ο αιώνα καθίσταται φανερός ό ακόμη περισσότερο διδακτικός χαρακτήρας τής εικονογραφίας, άφού τά θέματα πού κυριαρχούν στον διάκοσμο τών ιερών ναών αναφέρονται στην άπεικόνιση συνθέσεων από τόν εικονογραφικό κύκλο του Δωδεκαόρτου και τόν ιστορικό χριστολογικό κύκλο. Τό ίδιο θά συμβεί και μέ τήν εξέλιξη του εύχαριστιακού εικονογραφικού κύκλου, όπου αναγνωρίζεται μία είκαστική άπεικόνιση του λειτουργικού γεγονότος, διά του οποίου ένθυμούμεθα «πάντων τών υπέρ ήμών γεγενημένων, του Σταυρου, του Τάφου, τής τριήμερου Άναστάσεως, τής εις ουρανούς αναβάσεως, τής εκ δεξιών καθέδρας, τής δευτέρας και ένδόξου πάλιν παρουσίας». Έτσι ή Έκκλησία καθίσταται «έπίγειος ουρανός... αντιτυπούσα τήν σταύρωσιν και τήν ταφήν και τήν άνάστασιν», όπως λέγει ό άγιος Γερμανός, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως²⁸⁴.

Οί Πατέρες, γνώστες έξ έμπειρίας τής σπουδαιότητας τών ιερών εικόνων για τόν πιστό άνθρωπο, συχνά έκφράστηκαν μέσω αυτών και δέν ήταν λίγες οί φορές πού τόνισαν στην κηρυκτική τους διακονία τήν σημασία τής άγιογραφικής τέχνης στην ζωή τών πιστών. Ένδεικτικά αναφέρουμε τους λόγους τών άγιων Ίωάννου του Χρυσοστόμου²⁸⁵, Μεγάλου Βασιλείου²⁸⁶, Γρηγορίου του Θεολόγου²⁸⁷ και Ίωάννου του Δαμασκηνού²⁸⁸, μέσα από τά κείμενα τών οποίων τονίζεται ή χρήση τών ιερών εικόνων ως έποπτικών μέσων τής αισθητικής, του ήθους, του άσκητικού ιδεώδους και του μαρτυρικού φρονήματος του λαού του Θεού.

Μετά τόν θρίαμβο τής Όρθοδοξίας κατά τόν 9ο αιώνα και τήν όριστική επικράτηση τών εικονοφίλων, ή ιερά τέχνη τής άγιογραφίας, έμπνεομένη κυρίως από τό Πρωτευαγγέλιο του Ίακώβου, ένα άπόκρυφο κείμενο τών μέσων του 2ου μ.Χ. αιώνας, και τά θεολογικά κείμενα τής περιόδου τής Εικονομαχίας καθιστά τό άγιώτατο πρόσωπο τής Παρθένου αγαπημένο εικονογραφικό θέμα τών άγιογράφων. Οί άπεικονίσεις τής Παναγίας μέ τό θείο Βρέφος στην άγκαλιά Της (Παναγία ή Έλεούσα, Παναγία ή Όδηγήτρια, Παναγία του Πάθους), εξέλιχθηκαν βαθμιαίως σε κύριο θέμα τών ιερών εικόνων, καθώς μέσω τής Παναγίας μπορούσε νά ιστορηθεί ή θεανθρωπίνη φύση του Χριστού.

284 Γερμανού Κωνσταντινουπόλεως, Ίστορία Έκκλησιαστική και Μυστική Θεωρία, PG 98, 384.

285 Ίωάννου Χρυσοστόμου, Εις τό κατά Ματθαίον, «Όμιλία 49», PG 58, 504.

286 Μεγάλου Βασιλείου, «Όμιλία εις τούς μ' μάρτυρας», PG 31, 509.

287 Γρηγορίου Θεολόγου, «Λόγος Ε', λβ'», PG 36, 173.

288 Ίωάννου Δαμασκηνού, «Λόγοι υπέρ τών άγιων εικόνων», PG 94, 1232.

Μέ βάση τις διηγήσεις του Πρωτευαγγελίου του Ίακώβου δημιουργούνται νέα εικονογραφικά πρότυπα, όπως η προσευχή των γεννητόρων της Θεοτόκου, του Ίωακείμ και της Άννας, για την απόκτηση τέκνου, ο ευαγγελισμός του Ίωακείμ και της Άννας από άγγελο Κυρίου, η επιστροφή του Ίωακείμ από την έρημο, η συνάντηση με την Άννα και ο έναγκαλισμός τους, η γέννηση της Θεοτόκου, η έπταβηματίζουσα Μαρία, η κολακεία της Θεοτόκου, η εὐλογία υπό των ιερέων και αρχιερέων, τὰ Εἰσόδια της Θεοτόκου, η διατροφή της Παναγίας στον ναό από τό χέρι ἀγγέλου, η μνηστεία της Παναγίας, η ὕφανση του παραπετάσματος του ναού με πορφύρα και ὁ κλῆρος, ὁ Εὐαγγελισμός παρά τό φρέαρ, οἱ ὑποψίες του Ίωσήφ για τήν ἐγκυμοσύνη της Παναγίας και ἡ ἐπίσκεψη του ἀγγέλου πρὸς αὐτόν, τό ὕδωρ της ἐλέγξεως και ἄλλες²⁸⁹.

Σημαντικός ἀριθμός ἱερῶν εἰκόνων της Θεοτόκου ἀπολαμβάνει ἀπό τό πλήρωμα της Ἐκκλησίας ἰδιαίτερας τιμῆς και εὐλαβείας. Εἶναι γνωστές με προσωπύμια ἀναγεγραμμένα ἐπάνω σέ αὐτές ἢ στήν ἐπένδυσή τους, ὅπως ἡ Παναγία Ἄξιόν Ἔστιν στον Ναό του Πρωτάτου, ἡ Παναγία Πορταῖτισσα στήν Ἱερά Μονή Ἰβήρων, ἡ Παναγία Ὁδηγήτρια στήν Ἱερά Μονή Ξενοφώντος, ἡ Παναγία ἡ Γλυκοφιλοῦσα στήν Ἱερά Μονή Φιλοθέου, ἡ Παναγία Μεγαλοσπηλαιώτισσα, ἡ Παναγία Σουμελά, ἡ Εὐαγγελίστρια της Τήνου, ἡ Μυροβλύτισσα της Μαλεβῆς, ἡ Θεοτόκος του Κύκκου, ἡ Παναγία του Καζάν, ἡ Παναγία Σεϊντνάγια στή Συρία, ἡ Θεοτόκος ἡ Ἱεροσολυμίτισσα, ἡ Παναγία Ξενιά του Βόλου, ἡ Φανερωμένη της Λευκάδος, ἡ Εἰκοσιφοίνισσα του Παγγαίου, ἡ Παναγία Πονολύτρια στήν Ἱερά Μητρόπολή μας και ἄλλες πολλές σέ ὀλόκληρο τόν ὀρθόδοξο χῶρο. Πολλές ἀπό αὐτές θεωροῦνται ἀχειροποίητες, ἔργα της παντοδυνάμου χάριτος του Θεοῦ, ἐνώ κάποιες τιμῶνται ὡς ἔργα του Εὐαγγελιστοῦ Λουκά (Παναγία Μεγάλου Σπηλαίου, Παναγία Σουμελά - Ἀθηνιώτισσα, Παναγία Κύκκου), τόν ὀποῖο ἡ ἱερά παράδοση θεωρεῖ και ζωγράφο. Πολύτιμοι κεντητοὶ πέπλοι κατασκευασμένοι ἀπό πορφυρό μετάξι και διακοσμημένοι με χρυσοκέντημα και μαργαριτάρια κάλυπταν παλαιόθεν τίς εἰκόνες της Παναγίας και ποδέες στόλιζαν τό προσκυνητάρι στό ὀποῖο ἦταν ἀναρτημένες, ὡς ἔκφραση εὐγνωμοσύνης για ποικίλες θαυματουργίες της Θεοτόκου.

289 Ἰόλης Καλαβρέζου, «Ἡ Παναγία ὡς μητέρα», Μήτηρ Θεοῦ, ἀπεικονίσεις της Παναγίας στή βυζαντινή τέχνη, Ἀθήνα 2000, σ. 43. Ἰωάννου Καραβιδόπουλου, «Οἱ πληροφορίες των Ἀπόκρυφων Εὐαγγελίων για τήν Παναγία», Μήτηρ Θεοῦ, ἀπεικονίσεις της Παναγίας στή βυζαντινή τέχνη, Ἀθήνα 2000, σ. 69-70.

*Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Πονολύτρεα, (11ου αἰῶνος).
Ἱερός Καθεδρικός Ναός Ἁγίων Θεοδώρων Σερρών.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

ΠΕΡΙΠΥΣΤΕΣ
ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ
ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

- Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΠΟΝΟΛΥΤΡΕΑ.
«ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ» ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ
- «ΡΟΔΟΝ ΤΟ ΑΜΑΡΑΝΤΟΝ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΠΟΝΟΛΥΤΡΕΑ. «ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ» ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Ἡ περίβλεπτος καὶ ἑλληνικωτάτη πόλις τῶν Σερρῶν, τὸ «μέγα καὶ θαυμαστόν ἄστυ» τῶν βυζαντινῶν, καὶ ἰδιαίτερος ὁ περικαλλὴς Καθεδρικός καὶ προσκυνηματικός Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων²⁹⁰ συνδέονται ἄμεσα μέ τῆ μαρμάρινη - ἀνάγλυφη εἰκόνα τῆς Θεοτόκου Πονολύτρεας, ἡ ὁποία ἦταν ἐντοιχισμένη ἔξω ἀπὸ τὸ δυτικὸ τοῖχο τοῦ Ναοῦ, ἀπ’ ὅπου ἐκλάπη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους τὸ ἔτος 1917 μέ σκοπὸ νὰ μεταφερθεῖ, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα ἱερά κειμήλια τῶν Σερρῶν, στὴ Βουλγαρία. Πρὶν ἀναφερθοῦμε στό ἱερό θεομητορικό ἐκτύπωμα καὶ τίς περιπέτειές του, κρίνουμε σκόπιμο νὰ ἀναφερθοῦμε στὴν ἐπωνυμία «Πονολύτρια», ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τὸν 10ο αἰ.. Στὸ ἔργο μέ τὸν τίτλο «Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως» σημειώνεται ὅτι «Τὰ Πονολύτου ἐκλήθη, ὅτι πολλαὶ ἰάσεις ἐκεῖσε ἐπετελοῦντο καὶ πόνοι πολλῶν ἐλύοντο»²⁹¹.

290 Βλ. Γιώργου Καφταντζή, Ὁ Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν (Παλιὰ Μητρόπολη), ἔκδ. Ἰ. Μητροπόλεως Σερρῶν – Νιγρίτης 1993. Πέτρου Κ. Σαμάρη, Ὁ Ἱερός Καθεδρικός Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν (Παλιὰ Μητρόπολη), Σέρρες 2016. Πρόκειται γιὰ τρίκλιτη ὀρθογώνια Βασιλική, ἡ ἀρχικὴ κατασκευὴ τῆς ὁποίας ἀνάγεται στὰ παλαιοχριστιανικά χρόνια (6^{ος} αἰ.). Κατὰ τὴ γνώμη ὀρισμένων, ἡ θεμελίωση τοῦ Ναοῦ ἔγινε τὸν 11^ο αἰ.. Ἐμμεση ἀλλὰ σαφὴ ἀναφορὰ σ’ αὐτὸν γίνεται σὲ μολυβδόβουλλο τοῦ 12^{ου} αἰ., καὶ ρητὰ μνημονεύεται γιὰ πρώτη φορά τὸ 1321 σὲ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρονίκου Β'. Ὁ Σερραῖος ρήτορας Θεόδωρος Πεδιάσιμος περιγράφει τὸν ἐν λόγῳ Ναὸ στό ἔργο του «Ἐκφρασις περὶ τοῦ ἱεροῦ τῶν Φερρών», ὅπου ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι ἀνήκουν στὰ μνημεῖα ἐκεῖνα «πού κοσμοῦν καὶ μεγαλύνουν τὴν πόλι τῶν Σερραίων». Οἱ σχετικὲς πηγές ἀναφέρουν λεηλατήσεις, βεβηλώσεις, ἀλλὰ καὶ ἀνακαινίσεις τοῦ Ναοῦ. Ἡ τελευταία καταστροφὴ του ἔγινε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους (βομβαρδίστηκε καὶ πυρπολήθηκε) τὸ 1913. Ἀπὸ τὸ 1938 ἄρχισε νὰ ἀναστηλώνεται σταδιακὰ ἕως τίς μέρες μας. Καθοριστικὴ ὑπῆρξε ἡ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ συμβολὴ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σερρῶν Μαξίμου (1984-2003).

291 Th. Preger, *Scriptores Originum Constantinopolitanum*, N. York 1975 (ἀνατ.), III ἀρ. 58. Συμεών Α. Πασχαλίδης, «Μία ἄχαμένη βυζαντινὴ εἰκόνα ἀπὸ τίς Σέρρες.

Στήν Κωνσταντινούπολη μαρτυρείται Ναός τῆς Πονολυτρίας τό 14ο αἰ.²⁹², συγγεόμενος μέ αὐτόν τῆς Παισολύπης, πάλι τοῦ 14ου αἰ.²⁹³. Ναός πρὸς τιμὴν τῆς Παναγίας Παισολύπης ὑπῆρχε καί στό ὄρος Γαλλήσιο ἀπό τῆς ἐποχῆς ἤδη τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΙΧ τοῦ Μονομάχου²⁹⁴. Εἰκόνες μέ τήν παράσταση τῆς Παναγίας τῆς Πονολύτρίας ἔχουμε σέ κατεστραμμένο σήμερα Ναό στήν Τραπεζούντα, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται Kurt Bogham²⁹⁵. Πρόκειται γιά μία παλαιολόγια παράσταση τῆς *Madre della Consolazione* (Παναγίας τῆς Παραμυθίας), μέ τήν ἐπιγραφή «Η ΠΑΡΘΕΝΟΣ ΜΑΡΙΑ Η ΠΙΟΝΟΥΤΡΙΑ».

Ἡ Θεοτόκος ἱστορεῖται ὄρθια καί βρεφοκρατοῦσα. «Φορεῖ κλειστό μέχρι ψηλά στό λαιμό μαφόριο πού σταυρώνει μπροστά στό στήθος, καί κρατεῖ τό παιδί δεξιά, μέ τόν ἴδιο τρόπο πού κρατεῖ τόν Χριστό ἢ *Madre della Consolazione*. Μέ τό ἀριστερό χέρι της καί μέ τίς ἄκρες τῶν δακτύλων της ἀγγίζει ἐπίσης τό γόνατο τοῦ παιδιοῦ. Δέν γέρνει ἀκόμη πολύ τό κεφάλι της πρὸς αὐτό, εἶναι ὅμως γυρισμένη κατά τά τρία τέταρτα πρὸς τά ἐκεῖ. Ὁ Χριστός κρατεῖ στό ἀριστερό χέρι πιθανότατα κλειστό εἰλητάριο, ὅπως στήν ἀντίστοιχη παραλλαγή τῆς *Madre della Consolazione*, καί ζωγραφίζεται σέ ἀντικίνηση, μέ τά πόδια του πρὸς τά δεξιά καί τό πρόσωπό του γυρισμένο πρὸς τά ἀριστερά. Ἐδῶ ἡ κίνηση εἶναι λειτουργική καί συνδέεται μέ τήν παρουσία τοῦ Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου, πού εἰκονίζεται ἀριστερά ἀπό τόν Χριστό. Εἶναι ὄρθιος καί γυρισμένος πρὸς τήν Παναγία μέ τό παιδί καί τείνει πρὸς αὐτό τό μακρὺ καί ραδινό δεξιό χέρι του πού εὐλογεῖ. Στό ἀριστερό κρατεῖ εἰλητάριο μέ τή γνωστή ρήση: *ΙΔΕ Ο ΑΜΝΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ*»²⁹⁶.

²⁹² Ἐντοπισμός τῆς ἀνάγλυφης εἰκόνας τῆς Θεοτόκου Πονολύτρίας», Ἐν Ἁγίοις. Εἰδικά Θέματα Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀγιολογίας, τ. Α', ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 331.

²⁹² Raymond Janin, *La géographie ecclésiastique de l'empire Byzantin*, I: Le siège de Constantinople et le patriarcat oecumenique, III: *Les églises et les monastères*, Paris ²1969, σ. 228.

²⁹³ Μανουήλ Ἰω. Γεδεών, Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον. Μνήμαι τῶν ἀπὸ τοῦ δ' μέχρι μέσων τοῦ ιε' αἰῶνος ἑορταζομένων ἁγίων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Κωνσταντινουπόλει, αὐτ' (1899), σ. 211. Βλ. καί Χρυσάνθης Μπαλτογιάννη, Εἰκόνες Μήτηρ Θεοῦ, ἐκδ. «Ἀδάμ», Ἀθήνα 1994, σ. 275.

²⁹⁴ Raymond Janin, *Les églises et les monastères des grands centres byzantins*, Paris 1975, σ. 244. Βλ. καί Χρυσάνθης Μπαλτογιάννη, ὁ.π., σ. 279 (σχ. 32).

²⁹⁵ Talbot Rice D., *Byzantine Painting of Trebizond*, London 1936, σ. 154 (πίν. LXI).

²⁹⁶ Χρυσάνθης Μπαλτογιάννη, Εἰκόνες Μήτηρ Θεοῦ, ἐκδ. «Ἀδάμ», Ἀθήνα 1994, σ. 275-276.

Παναγία Πονολύτρια. Τοιχογραφία στο Ναό της Αγίας Σοφίας Τραπεζούντας, (1390-91).

Σύμφωνα με τα δεδομένα της νεωτέρας επιστημονικής έρευνας ή τοιχογραφία της Πονολυτρίας στην Τραπεζούντα χρονολογείται τό 1390-91, γεγονός πού μάς παρέχει σημαντικό έπιχείρημα γιά τήν ύπαρξη βυζαντινού εικονογραφικού προτύπου της Madre della Consolazione, μέ τήν όποία έχει συγγενή όνομασία²⁹⁷.

Συναφείς έπωνυμίες μέ αυτήν της Πονολυτρίας είναι καί αυτές της Παρηγορήτισσας καί της Παραμυθίας. Ναός της Παρηγορήτισσας μαρτυρείται στην Άρτα, ό όποιος διασώζεται έως σήμερα. Γιά τήν Παναγία Παραμυθία όμως έχουμε άπλώς τήν πληροφορία ότι Ναός της Τραπεζούντος μέ αυτή τήν έπωνυμία παραχωρήθηκε από τόν Πατριάρχη Φιλόθεο τό 1364 γιά νά χρησιμεύσει ως κατοικία τών Έπισκόπων της Άλανίας καί Σωτηροπόλεως, χωρίς νά είμαστε σέ θέση νά τόν ταυτίσουμε ή νά τόν έντοπίσουμε²⁹⁸.

Σέ τοιχογραφία επίσης του βορείου τυμπάνου της Παναγίας «στής Γιαλλούς» στη Νάξο ύπάρχει έπιγραφή σέ

εικόνα της Παναγίας, μέ τήν έπωνυμία «ΠΑΥΣΟΛΥΠΕΙ»²⁹⁹.

Είναι άξιοσημείωτο ότι ή Πονολύτρια τών Σερρών όχι μόνο άνήκει σέ διαφορετικό εικονογραφικό τύπο, αυτόν της «δεομένης», καί όχι της Βρεφοκρατούσης, αλλά καί είναι παλαιότερη από τίς προαναφερθείσες Θεο-

297 Χρυσάνθης Μπαλτογιάννη, Εικόνες Μήτηρ Θεού, έκδ. «Αδάμ», Άθήνα 1994, σ. 276.

298 Χρυσάνθης Μπαλτογιάννη, Εικόνες Μήτηρ Θεού, έκδ. «Αδάμ», Άθήνα 1994, σ. 275.

299 Νικολάου Δρανδάκη, «Αί τοιχογραφίαι του ναού της Νάξου 'Παναγία στής Γιαλλούς' (1288-9)» ΕΕΒΣ ΛΓ' (1964), σ. 260. Βλ. καί Χρυσάνθης Μπαλτογιάννη, Εικόνες Μήτηρ Θεού, έκδ. «Αδάμ», Άθήνα 1994, σ. 279, (σχ. 34).

μητορικές εικόνες, ήδη του 11ου αιώνας³⁰⁰.

Ἡ τῶν Σερρῶν Παναγία ἢ Πονολύτρια ἔχει τή δική της θαυμαστή ἱστορία, τήν ὁποίαν θά μπορούσαμε νά προσεγγίσουμε σέ δύο φάσεις. Ἡ πρώτη φάση ἀφορᾷ τήν εἰκόνα πρό τῆς καταστροφῆς τῶν Σερρῶν ἀπό τοὺς Βουλγάρους στίς 28 Ἰουνίου 1913. Ἡ δευτέρα περίοδος συνδέεται μέ τήν περιπέτεια τῆς εἰκόνας μετά τά δραματικά, ἀλλά καί λυτρωτικά γιά τήν πόλη τῶν Σερρῶν γεγονότα τοῦ 1913.

Στή μελέτη τοῦ σπουδαίου φιλολόγου, βυζαντινολόγου καί Γυμνασιάρχου Σερρῶν Πέτρου Παπαγεωργίου (1859 -1914) γιά τίς Σέρρες καί τά προάστεια των γίνεται λόγος γιά πρώτη φορά περί τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Πονολύτριας, καθὼς ἐπίσης καί γιά τή γραφή «Πονολύτρεα», ἢ ὁποία ἔχει τήν αἰτία της ἢ σέ κάποιο σφάλμα τοῦ χαρακτή ἢ στόν τρόπο προφορᾶς (ἀντί τοῦ Πονολύτρια). Ὁ Παπαγεωργίου ἀναφέρεται στό γεγονός ὅτι ἡ ἐν λόγω ἀνάγλυφη μαρμάρινη εἰκόνα μέ τίς λέξεις: «Μήτηρ Θεοῦ ἢ Πονολύτρεα» ἦταν ἐντοιχισμένη «ἐν τῷ πρὸς δύσιν τοίχῳ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ»³⁰¹.

Ἐκτοτε καί ἄλλοι ἀρχαιολόγοι, Ἕλληνες καί ξένοι, μίλησαν γιά τήν εἰκόνα αὐτή. Ὁ Γ. Λαμπάκης π.χ. στίς Περιηγήσεις του τήν τοποθετεῖ μεταξύ 12ου καί 13ου αἰ.³⁰². Ὁ Εὐάγγελος Στράτης σέ ἄρθρο του γιά τίς χριστιανικές ἀρχαιότητες τῶν Σερρῶν τήν χρονολογεῖ τόν 11ο αἰ. καί εἶναι αὐτός πού τήν ὀνομάζει «Τό ἱερόν Παλλάδιον τῶν Σερρῶν»³⁰³. Τήν πρώτη φωτογράφιση τῆς εἰκόνας τήν ἔχουμε ἀπό τοὺς Γάλλους P. Perdrizet καί L. Chesnay πού βρέθηκαν στίς Σέρρες τό 1901³⁰⁴. Ὁ δέ Ἀνδρέας Ξυγγόπουλος σέ σχετικό κείμενό του σημειώνει: «Ἐπίσης ἐπί τοῦ δυτικοῦ τοίχου τῆς Μητροπόλεως ἦτο ἄλλοτε ἐντετοιχισμένον μικρόν ἀνάγλυφον τῆς Θεοτόκου μέχρι τῆς ὀσφύος δεομένης κατ' ἐνώπιον (orans) μετά τῆς ἐπιγραφῆς ΜΡ ΘΥ Η ΠΟΝΟΛΥΤΡΕΑ. Τό ἀνάγλυφον τοῦτο, ἀποτετοιχισμένον ἤδη καί ἀποκείμενον ἀσφαλῶς ἐν τῇ νῦν Μητροπόλει, περιεσώσαμεν μετά τοῦ κ.

300 Βλ. κατωτέρω.

301 Πέτρου Παπαγεωργίου, «Αἱ Σέρραι καί τά προάστεια τά περί τας Σέρρας καί ἡ μονή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου», *Byzantinische Zeitschrift* 3 (1894), σ. 225-329 (καί φωτ. ἀνατ. ἀπό τή Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρῶν, ἀρ. 1, Θεσσαλονίκη 1988).

302 Γεωργίου Λαμπάκη, «Περιηγήσεις», ΔΧΑΕ 5 (1905) σ. 44, ἀρ. 4.

303 Εὐαγγέλου Στράτη, «Διασωθεῖσαι χριστιανικά ἀρχαιότητες Σερρῶν», ΔΧΑΕ περ. Β', τ. Α' (1924), σ. 52-53.

304 Perdrizet, Chesnay, "La Métropole de Serrès", *Monuments Piot X* (1904), σ. 136-137.

Ε. Στράτη ἐκ βεβαίας καταστροφῆς»³⁰⁵.

Τὰ περιστατικά γιά τή διάσωσή της στήν ὁποῖαν ἀναφέρεται ὁ Ἄ. Ευγγόπουλος ἔχουν ὡς ἐξῆς: Μετά τά γεγονότα τοῦ 1913, οἱ Βούλγαροι ἀπέσπασαν τήν εἰκόνα ἀπό τή θέση της καί τήν ἔκρυσαν μέ σκοπό νά τήν μεταφέρουν στή Βουλγαρία μέ τήν πρώτη εὐκαιρία. Ὁ Ἄ. Ευγγόπουλος πού ὑπηρετοῦσε τή στρατιωτική του θητεία στίς Σέρρες τό 1918, βρῆκε τήν εἰκόνα «ἐν τοῖς ὑπογείοις ἐν γειτονικῶ τινι οἰκίματι (κοντά στό ναό δηλαδή) χρησιμοποιοιμένῳ ὡς ἀποθήκη ἐπισιτισμοῦ τοῦ στρατοῦ, ὅπερ καί οἱ Βούλγαροι ὁμοίως διέθετον πρότερον, ἀποσπάσαντες καί ἀποθέντες ἐκεῖ τήν ὡραῖαν ἀρχαιότητα μέ σκοπόν ἵνα ἀρπάσωσιν αὐτήν εἰς Βουλγαρίαν, μή προφθάσαντες δέ ἔνεκα τῆς ἐσπευσμένης φυγῆς των»³⁰⁶.

Ἡ εἰκόνα καθαρίσθηκε καί φυλάχθηκε στόν ἱερό Ναό τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Σερρῶν, τόν νέο Μητροπολιτικό Ναό τῆς μαρτυρικήσ καί ἑλληνικωτάτης αὐτῆς Μακεδονικῆσ πόλεως, γιά νά ἀφαιρεθεῖ ἀπό ἐκεῖ τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1941, ἐποχή κατά τήν ὁποῖαν οἱ Βούλγαροι κατέλαβαν γιά δευτέρα φορά τίς Σέρρες: «Διαρκούσης τῆσ βουλγαρικῆσ κατοχῆσ, κατά Ὀκτώβριον τοῦ 1941, ὁ τότε ἐν Σέρραισ βούλγαρος Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος τοῦ βουλγάρου Μητροπολίτου Νευροκοπίου Βόριδος, ἱερεὺς Μεθόδιος Γ. Τοντόρτζεφ, συνοδευόμενος ὑπό τοῦ γραμματέως του Ἀνδρέα Ράλλερ καί τοῦ κλητῆρος του Ἀγγέλου, ἀγνώστου ἐπωνύμου, ἀφήρεσε μίαν εἰκόνα μαρμαρίνην, διαστάσεων 50X60 περίπου, εὑρισκομένην ἐντός τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ. Ἡ εἰκὼν ἐν ἀναγλύφῳ παριστᾷ τήν Θεοτόκον φέρουσαν ἐπιγραφὴν «Πονολύτρια». Ὡς ἐδηλώθη εἰς τόν ἐπὶ κατοχῆσ παραμείναντα νεωκόρον τοῦ ναοῦ Χρῆστον Ἀθανασίου Ἀλατᾶ μετεφέρθη αὕτη καί παρεδόθη εἰς τόν βούλγαρον Μητροπολίτην Νευροκοπίου»³⁰⁷.

Ἐκτοτε ἡ εἰκόνα ἐθεωρεῖτο χαμένη. Δέν εἶχε μεταφερθεῖ - τελικά - στή Βουλγαρία, ἀλλά παρέμεινε στή Δράμα, διαμετακομιστικό σταθμό τῶν Βουλγάρων πρὸς τήν πατρίδα των³⁰⁸. Σέ Προσκυνητᾶριο ἔξω ἀπό τή Λαυ-

305 Ἀνδρέα Ευγγόπουλου, «Τὰ βυζαντινά μνημεῖα τῶν Σερρῶν», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 3 (1919) σ. 916. Βλ. καί Συμεών Ἀ. Πασχαλίδη, «Μία ἄχαμένη» βυζαντινὴ εἰκόνα ἀπό τίς Σέρρες. Ἐντοπισμός τῆσ ἀνάγλυφης εἰκόνας τῆσ Θεοτόκου Πονολύτριας», σ. 318-321.

306 Ἀνδρέα Ευγγόπουλου, «Τὰ βυζαντινά μνημεῖα τῶν Σερρῶν», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 3 (1919) σ. 916.

307 Ζημία τῶν ἀρχαιοτήτων ἐκ τοῦ πολέμου καί τῶν στρατῶν κατοχῆσ, Ἀθῆναι 1946, σ. 36. Βλ. καί Συμεών Ἀ. Πασχαλίδη, ὁ.π., σ. 323.

308 Συμεών Ἀ. Πασχαλίδη, «Μία ἄχαμένη» βυζαντινὴ εἰκόνα ἀπό τίς Σέρρες. Ἐντοπισμός τῆσ ἀνάγλυφης εἰκόνας τῆσ Θεοτόκου Πονολύτριας», σ. 326.

ρεντιανή Μονή τῆς Θείας Μεταμορφώσεως τῆς πόλεως τῆς Δράμας τὴν ἐντόπισε τὸ πρῶτον ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης κ. Συμεὼν Πασχαλίδης. Ὁ ἴδιος σημειώνει ὅτι «κατὰ τὴ μεταφορά της στοῦ Νευροκόπι, τὸ ὁποῖο ἀποδόθηκε μὲ τὴ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου τὸ 1913 στοῦ Βουλγαρικὸ κράτος, ἀποτέθηκε προσωρινά στὴ Λαυρεντιανὴ Μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως, ἀπ’ ὅπου, ἄγνωστο γιὰ ποιὸ λόγο, δὲν κατέστη δυνατό νὰ ἀποσταλεῖ στοῦν τελικὸ της προορισμό, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐντοιχιστεῖ, πιθανότατα μετὰ τὸ τέλος τῆς βουλγαρικῆς κατοχῆς, στοῦ ὑπαίθριου προσκυνητᾶριου... στοῦ ὁποῖο ἐκτίθεται πρὸς προσκύνηση, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι σὲ εὐνόητους κινδύνους ὡς σήμερα»³⁰⁹.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν Σερρών, σὲ ἀγαστὴ συνεργασία μὲ τὸν μακαριστὸ Μητροπολίτη Δράμας κυρὸ Παῦλο, ἐργάσθηκε συστηματικῶς ὥστε τὸ θεομητορικὸ εἰκόνισμα τῆς θαυματοβρύτου Πονολυτρίας νὰ ἐπιστρέψει στὴν πόλη της, τίς Σέρρες, καὶ στοῦν οἶκο της, τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους. Αὐτὸ ἔγινε τὸ ἀπόγευμα τῆς Πέμπτης, 22 Φεβρουαρίου 2007. Στὸ περιοδικὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καὶ Νιγρίτης «Ὁ Ἅγιος Νικήτας» ἀποτυπώθηκαν ὡς ἐξῆς οἱ μοναδικές καὶ ἱστορικές ἐκεῖνες στιγμές: «Μέσα σὲ κατανυκτικὸ, παράλληλα ὁμως καὶ συγκινησιακὸ κλίμα, πλῆθος πιστῶν, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σεβ. Μητροπολίτη μας κ. Θεολόγο, ὑποδέχθηκαν τὴν χαριτόβρυτη μαρμαρόγλυπτη εἰκόνα τῆς “Παναγίας τῆς Πονολύτριάς” πού ἐπέστρεψε μετὰ ἀπὸ 94 χρόνια στοῦν Ἱερό Προσκυνηματικὸ Ναὸ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν.

Ἡ ὑποδοχὴ τῆς πάνσεπτης ἀνάγλυφης εἰκόνας τῆς «**Παναγίας Πονολύτριάς**», τὴν ὁποία μετέφερε ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Δράμας. Παῦλος, ἔγινε μὲ λαμπρότητα, τὴν Πέμπτη τὸ ἀπόγευμα, 22 Φεβρουαρίου 2007, στὴν εἴσοδο τοῦ Ἱ. Ναοῦ, ἀπὸ τὸν Σεβ. Ποιμενάρχη μας, τὸν Ἱερό Κλῆρο καὶ τίς ἀρχές τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν.

Στόν αὐλειο χῶρο τοῦ Ἱ. Ναοῦ ἐψάλη δέηση. Στὴ συνέχεια, μὲ πομπὴ ἢ ἀρχαιοτάτη Ἱερά Εἰκόνα τῆς Παναγίας, τοποθετήθηκε στοῦ κέντρο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ καὶ ἐψάλη Δοξολογία. Στὸ τέλος τῆς Δοξολογίας ὁ Σεβασμιώτατος στὴν προσφώνησή του, τόνισε ὅτι “ἡ ἡμέρα τοῦ ἐπαναπατριμοῦ τῆς σεπτῆς εἰκόνας τῆς Κυρίας Θεοτόκου τῆς Πονολυτρίας θὰ γραφεῖ μὲ χρυσὰ γράμματα στὴν ἱστορία τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ γενικότερα τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν”. Παράλληλα, ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνη του, γιὰ τὴν εὐγενικὴ παραχώρηση τῆς εἰκόνας, πρὸς τὸν Μητροπολίτη Δράμας Παῦλο, στοῦ ὁποῖο προσέφερε τὴν ἀνώτατη

309 Συμεὼν Ἀ. Πασχαλίδης, «Μία ‘χαμένη’ βυζαντινὴ εἰκόνα ἀπὸ τίς Σέρρες. Ἐντοπισμὸς τῆς ἀνάγλυφης εἰκόνας τῆς Θεοτόκου Πονολύτριάς», σ. 327.

τιμητική διάκριση τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας, τό μετάλλιο τοῦ Ἁγίου Νικήτα τοῦ Νέου, μέ περγαμηνή.

Στήν ἀντιφώνησή του, ὁ Μητροπολίτης Δράμας ἐπεσήμανε ὅτι ἡ ἐπιστροφή τῆς εἰκόνας ἀποτελοῦσε ἔργον δικαιοσύνης καί ἱερό χρέος πρὸς τὴν ἐκκλησιαστική παράδοση καί τὴν ἑλληνικότητα τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν.

Ἀκολούθως, τελέσθηκε ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Δράμας ἐσπερινή Προηγιασμένη θ. Λειτουργία»³¹⁰.

Τό ἱερό θεομητορικό ἐκτύπωμα σήμερα βρίσκεται σέ εἰδικό περίτεχνο μαρμάρينو προσκυνητᾶριο στό βόρειο κλίτος τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων. Χαρακτηρίσθηκε ὡς ἔφορος καί προστάτις τῆς φιλανθρωπικῆς διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν Σερρῶν. Καθιερώθηκε μάλιστα καί ὁ ἐπίσημος ἑορτασμός της τὴν 28ῆ Ὀκτωβρίου κάθε ἔτους (Ἁγίας Σκέπης)³¹¹.

Ἡ μαρμάρινη - ἀνάγλυφη καί ἀρχαιοτάτη εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Πονολύτρεας εἶναι κατ' ἀλήθειαν τό ἱερόν Παλλάδιον τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν. Συνιστᾷ ἓνα πολύτιμο πνευματικό θησαύρισμα μαζί μέ τὴν ἄλλη μαρμάρινη εἰκόνα, ἀνάγλυφη καί αὐτή, μέ τὴν ἐπωνυμία «Ὁ Χριστὸς Εὐεργέτης», πού «ἦταν ἐντοιχισμένη ἀπὸ τό 1868 ψηλά στή νότια πλευρά τοῦ ὀκταγωνικοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ναοῦ, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τό 1848 κοσμοῦσε κρήνη στό νότιο τμήμα τῆς αὐλῆς»³¹². Ἰδιαιτέρως ἡ Θεοτόκος ἡ Πονολύτρεα, πῶ γνωστή καί ἀγαπητὴ στίς Σέρρες, «εἰκονίζεται σέ στάση μετωπικῆς δεήσεως μέ ἀνυψωμένα τά χέρια, ἀπεικόνιση πού ἀνήκει στό γνωστό εἰκονογραφικό τύπο orans, εὐρύτατα διαδεδομένο μεταξύ τῶν ἀναγλύφων παραστάσεων τῆς Θεοτόκου. Σ' αὐτὴν βρίσκεται ἡ ἐπιγραφή ΜΡ ΘΥ (ὀριζοντίως) Η ΠΟΝΟΛΥΤΡΕΑ (καθέτως σέ δύο στήλες), πού ἀποδίδει μία, κατὰ κοινὴ ὁμολογία, σπάνια προσωνυμία τῆς Θεοτόκου»³¹³.

Οἱ δύο ὡς ἄνω ἱερές εἰκόνες εἶχαν ἐξ ἀρχῆς λατρευτικὸ χαρακτήρα³¹⁴ ὅπως καί ἡ περίφημος λιθανάγλυφος καί θαυματουργὸς εἰκόνα τῶν ἀγί-

310 Ἅγιος Νικήτας, Τεύχος 196, Μάρτιος 2007, σ. 101.

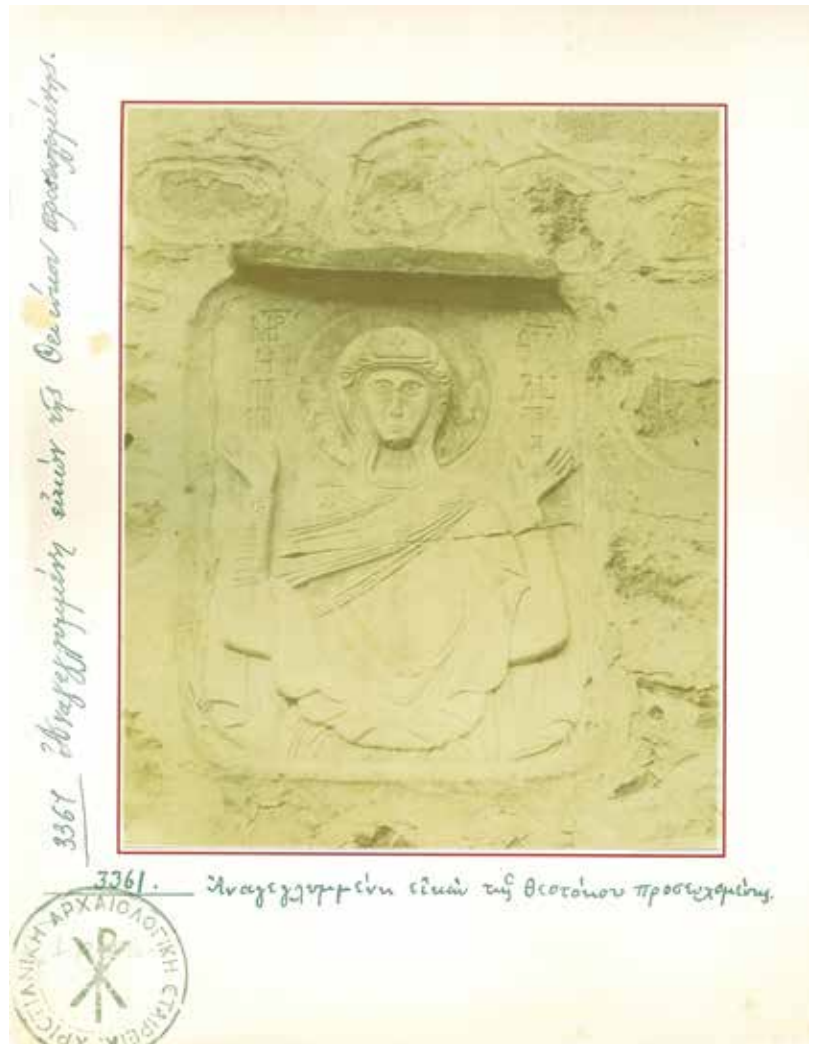
311 Πέτρου Κ. Σαμσάρη, Ὁ Ἱερός Καθεδρικός Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν (Παλαιὰ Μητρόπολη), Σέρρες 2016, σ. 31.

312 Πέτρου Κ. Σαμσάρη, Ὁ Ἱερός Καθεδρικός Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν (Παλαιὰ Μητρόπολη), Σέρρες 2016, σ. 32-33. Βλ. καί Χαράλαμπος Πέννα, «Ἡ μαρμάρινη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ Εὐεργέτη», Ναός περικαλλῆς. Ψηφίδες ἱστορίας καί ταυτότητας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν, Ἐπιμέλεια Βασιλικὴ Πέννα, Σέρρες, 2013, σσ. 247-254.

313 Συμεὼν Ἄ. Πασχαλίδης, «Μία 'χαμένη' βυζαντινὴ εἰκόνα ἀπὸ τίς Σέρρες. Ἐντοπισμός τῆς ἀνάγλυφης εἰκόνας τῆς Θεοτόκου Πονολύτρεας», σ. 329. Βλ. καί Πέτρου Κ. Σαμσάρη, Ὁ Ἱερός Καθεδρικός Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν (Παλαιὰ Μητρόπολη), Σέρρες 2016, σ. 29.

314 Ἀντωνίου Χ. Λεβέντη, «Οἱ μαρμάρινες εἰκόνες καί τό τέμπλο τῆς παλαιᾶς

ων Θεοδώρων (12ος αιώνας), τήν ὅποια εἶδε, προσκύνησε καί ἐξέφρασε τόν θαυμασμό του γιά τήν τέχνη της ὁ μοναχός, συγγραφέας καί διπλωμάτης ἀπό τήν νότιο Ἰταλία Νεκτάριος, κατά κόσμον Νικόλαος ὁ Ὑδρουντινός, ὁ μετέπειτα ἡγούμενος τῆς Μονῆς Κασούλων, ὅταν ἐπισκέφθηκε δύο φορές τήν πόλη τῶν Σερρῶν στά ταξίδια του πρὸς τήν Κωνσταντινούπολη³¹⁵. Λόγω τοῦ λατρευτικοῦ τους χαρακτήρα, ἡ θέση τῶν δύο εἰκόνων ἦταν στίς ἀνατολικές παραστάδες τοῦ ἀρχαίου μαρμάρινου εἰκονοστασίου τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (ἐκατέρωθεν τῆς Ὠραίας Πύλης). Ἐκεῖ βρισκόνταν ἕως τό ἔτος 1602, ὅποτε καί τό μαρμάρينو τέμπλο ἀντικαταστάθηκε ἀπό ξύλινο ἀπό τόν τότε Μητροπολίτη Σερρῶν Θεοφάνη. Γιά πρακτικούς προφανῶς λόγους οἱ δύο εἰκόνες ἀφαιρέθηκαν καί ἐντοιχίσθηκαν στά σημεῖα πού ἤδη ἀναφέραμε³¹⁶ καί ἀπό ἐκεῖ ἄρχισε ἡ περιπέτεια τῆς Πονολύτρεας κατά τή δύσκολη περίοδο τῆς διπλῆς βουλγαρικῆς κατοχῆς ἕως ὅτου ξαναβρεῖ τή θέση της στόν περικαλλῆ καί ἱστορικό Προσκυνημα-

Ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας Πονολύτρεας ὅπως ἦταν ἐντοιχισμένη στόν Ἱερό Καθεδρικό Ναό τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν, (Ἀρχεῖον Γ. Λαμπάκη).

Μητρόπολης Σερρῶν», Δέκατο ἑβδομο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1997, σσ. 32-33.

315 Βασιλικῆς Πέννα, «Οἱ Σέρρες καί ὁ ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ἱστορικά καί ἀρχαιολογικά τεκμήρια (4^{ος} - 12^{ος} αἰῶνας)», Ναός Περικαλλῆς, Ψηφίδες ἱστορίας καί ταυτότητας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν, ἐκδ. Ἱεράς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης, Σέρρες 2013, σ. 117.

316 Βλ. Ἐγκόλλιο Ἡμερολόγιο Ἱεράς Μητροπόλεως Σερρῶν & Νιγρίτης 2008.

τικό και Καθεδρικό Ναό τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν.

Ἡ τοπική Ἐκκλησία τῶν Σερρῶν καί τῆς Νιγρίτης σεμνύεται ὄλως ιδιαίτέρως γιά τήν θερμουργό ἀγία ὀρθόδοξο πίστη πού φωτίζει διαχρονικῶς τήν ἱστορική πορεία καί διακονία της στόν εὐλογημένο αὐτόν τόπο, ὡς καί γιά τήν λαμπρή καί πανένδοξη πολιτισμική της ἱστορία καί παράδοση. Ἰδιαιτέρως χαίρει καί καυχᾶται ἐν Κυρίῳ γιά τήν Θεοτόκο τήν Πονολύτρεα στήν ὁποῖαν ὁ θεοτοκόφιλος λαός καταφεύγει καθημερινῶς ψάλλοντας: «Θεογεννήτορ, Πονολύτρια Μῆτερ, τήν σήν περιπυστον ἐν Σέρραις εἰκόνα, πιστῶς κατασπαζόμενοι βοῶμεν θερμῶς τοῦ Ναοῦ διάκοσμε τῶν σεπτῶν Θεοδώρων, καί πιστῶν συστήματος Θεοδώρητον εὐχος, καί πόνων λῦσον ζόφωσιν ἡμῶν καί τάς ὀδύνας τῶν δούλων σου κούφισον»³¹⁷. Στόν λαμπρό αὐτόν Παρακλητικό Κανόνα ἡ Παναγία Πονολύτρεα γεραιρεται ὡς τό «σεπτόν θησαύρισμα»³¹⁸ τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, «ἱλαστήριον τῶν καταφευγόντων»³¹⁹ στήν χάρη της, «λυτήριον πόνων»³²⁰, «νοσημάτων λύτεира τῶν ἀνιάτων»³²¹. Ἔτσι τή νοιώθουν κατασπαζόμενοι τήν χαριτοφόρον μορφή Της καί οἱ καθ' ἡμέραν ἐπισκεπτόμενοι τό Ναό προσκυνητές, ὡς «τήν ταχίστην τῶν πόνων τοῦ κόσμου λύτεираν, τήν ἀπαλλάττουσαν πάντας ἐκ νόσων ὀδυνηρῶν καί πραῦνουσαν τά ἄλγη τά κατώδυνα»³²².

«ΡΟΔΟΝ ΤΟ ΑΜΑΡΑΝΤΟΝ»³²³

Ἔνα ὄλως ιδιαίτερο ἐκκλησιαστικό κειμήλιο καί κυρίως μία ἐξαιρετική εὐλογία γιά τήν Παναγιοσκέπαστη Ἱερά Μητρόπολη Σερρῶν καί Νιγρίτης ἀποτελεῖ τό πανίερο καί θαυματουργό εἰκόνισμα τῆς Παναγίας «Ρόδον τό ἀμάραντον», τό ὁποῖο μετέφεραν τό 1922 εὐλαβεῖς χριστιανοί πρόσφυγες ἀπό τήν εὐρύτερη περιοχή τῆς Προύσης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Σύμφωνα μέ μαρτυρίες πολλῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς τοῦ Μπάσκιοῦ Κιουπλιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, στά τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ ἴδια ἡ Πανα-

317 Δοξαστικό τροπάριο τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνα, μετά τό «Θεός, Κύριος...», ποίημα Χαραλάμπους Μ. Μπούσια, Σέρρες 2008.

318 Τροπάριο γ' ᾠδῆς.

319 Τροπάριο δ' ᾠδῆς.

320 Τροπάριο στ' ᾠδῆς.

321 Τροπάριο μετά τόν 50^ο ψαλμό.

322 Ἀπολυτίκιον.

323 Οἱ κατωτέρω πληροφορίες ἀντλήθηκαν ἀπό τό Ἐγκόλλιο Ἡμερολόγιο Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης 2016.

γία υπέδειξε σέ ὄραμα τόν τόπο ὅπου ἦταν θαμμένη ἡ χαριτόβρυτη εἰκόνα της. Οἱ εὐλαβεῖς κάτοικοι τότε ἄρχισαν νά σκάβουν στό σημεῖο ἐκεῖνο πού τούς υπέδειξε ἡ Κυρία Θεοτόκος, ἀλλά οἱ Ὄθωμανοί τούς ἀπαγόρευσαν νά συνεχίσουν τήν προσπάθεια νά βροῦν τήν ἱερά εἰκόνα, ἐπειδή νόμιζαν ὅτι ἀναζητοῦσαν κάποιο θησαυρό. Γιά τόν λόγο αὐτό τοποθέτησαν φρουρά στρατιωτῶν γιά νά φυλάξει τόν χῶρο ἐκεῖνο. Τό ἴδιο βράδυ ὅμως ἄρχισαν νά ἀκούγονται θεῖες ψαλμωδίες καί ὁ χῶρος πλημμύρισε ἀπό μία ἄρρητη καί οὐράνια εὐωδία. Μέ αὐτό τόν τρόπο ἡ Κεχαριτωμένη Κόρη ἔδωσε ἕνα ἀκόμη σημεῖο γιά τήν συνέχιση τῆς ἐκσκαφῆς. Τό ἐπόμενο πρῶι οἱ Ὄθωμανοί πρῶχοντες, πληροφορούμενοι τά θαυμαστά γεγονότα τῆς προηγούμενης νύκτας, ἔδωσαν τελικά τήν ἄδεια νά συνεχισθοῦν οἱ προσπάθειες γιά τήν εὔρεση τῆς ἱεῖς εἰκόνας. Μάλιστα μαρτυρεῖται ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Τοῦρκος διοικητής τῆς περιοχῆς βοήθησε στό σκάψιμο γιά τήν εὔρεση τῆς εἰκόνας καί σύμφωνα μέ μαρτυρίες ἦταν αὐτός ὁ ὁποῖος εὔρηκε τό ἱερό θεομητορικό θησαύρισμα. Ἀμέσως μέ δοξολογίες καί μέ λιτανευτική πομπή, χριστιανοί ἀλλά καί μουσουλμάνοι, μέ ἐπικεφαλῆς τόν ἱερό κληρο τῆς περιοχῆς μετέφεραν τήν σεπτή εἰκόνα τῆς Παναγίας στόν Ἱερό Ναό τοῦ χωριοῦ τους, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀφιερωμένος στόν Ἅγιο Νικόλαο. Ἡ εἰκόνα ὅμως «ἔφευγε» ἀπό τόν Ναό τοῦ χωριοῦ καί οἱ χριστιανοί τήν εὔρισκαν καί πάλι στόν τόπο τῆς εὔρέσεώς της. Τότε οἱ κάτοικοι ἀντιλήφθηκαν ὅτι θέλημα τῆς Παναγίας ἦταν ἡ ἀνέγερση ἑνός Ναοῦ στό σημεῖο ἐκεῖνο. Ἐτσι κτίστηκε ὁ Ναός ὁ ὁποῖος φιλοξένησε τήν θαυματουργή εἰκόνα τῆς Παναγίας. Ἡ εἰκόνα αὐτή ὑπῆρξε ἡ σκέπη καί ἡ παρηγοριά τῶν χριστιανῶν ὀλόκληρης τῆς περιοχῆς τῆς Προύσης. Πλήθος χριστιανῶν συνέρρεε γιά νά προσκυνήσει τήν χάρη Της, νά ἀποθέσει τίς χαρές καί τίς λύπες, τά ὄνειρα καί τίς ἐλπίδες τους.

Τήν θλιβερή περίοδο τοῦ Μικρασιατικοῦ ξεριζωμοῦ οἱ γηγενεῖς χριστιανοί τῆς εὐλογημένης Μικρασιατικῆς γῆς ἀναγκάστηκαν βιαίως νά ἀφήσουν τίς πατρογονικές τους ἐστίες. Ἐτσι καί οἱ κάτοικοι τοῦ Πάσκεβη βιαίως ἀπεμακρύνθηκαν ἀπό τό χωριό τους, παίρνοντας μαζί τους μνήμες αἰώνων καί βαθύ πόνο. Στήν ἀναταραχή τοῦ ξεριζωμοῦ, μέσα στόν θρήνο καί τήν ἀπελπισία τους, οἱ χριστιανοί ξέχασαν τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας «Ρόδον τό ἀμάραντον» στόν Ναό τοῦ χωριοῦ τους. Ὄταν τό ἀντιλήφθηκαν, σέ ἀπόσταση λίγων χιλιομέτρων ἀπό τό χωριό τους, ἔστειλαν ἕναν νέο μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του γιά νά παραλάβει τήν εἰκόνα. Ὁ νέος, φθάνοντας ἔξω ἀπό τόν Ναό τῆς Παναγίας, διαπίστωσε ὅτι ἡ θύρα τοῦ Ναοῦ ἦταν κλειστή καί δυστυχῶς δέν εἶχε τά κλειδιά τῆς ἐκκλησίας. Τότε μέ θαυμαστό τρόπο, ὅπως μαρτυρεῖται, ἀνοίξε ἡ πόρτα τοῦ Ναοῦ, ἐμπῆκε ὁ νέος, ἐπῆρε τήν εἰκόνα, τήν ἐτύλιξε σέ

ένα ύφασμα και έφυγε. Βγαίνοντας όμως από τόν Ναό είδε να πλησιάζουν άπειλητικά οί Όθωμανοί για να λεηλατήσουν τόσο τό χωριό, όσο και τήν Έκκλησία τής Παναγίας. Τότε εμφανίσθηκε αίφνης ένας λαμπρός καβαλάρης, ό οποίος είχε τά διακριτικά του άξιωματικού και προέτρεψε τόν νέο να άνεβεί στό άλογό του για να τόν μεταφέρει με ασφάλεια στους συγχωριανούς του. Ο έφιππος αυτός στρατιώτης πιθανόν να ήταν κάποιος έκ τών στρατιωτικών άγιών τής Έκκλησίας μας, ως οί άγιοι Γεώργιος ό Τροπαιοφόρος, Δημήτριος ό Μυροβλύτης, Θεόδωρος ό Στρατηλάτης.

Έχοντας πλέον αυτό τόν πολύτιμο πνευματικό θησαυρό μαζί τους, οί ξεριζωμένοι χριστιανοί τής περιοχής του Μπάσκιοί, αφού έμειναν προσωρινά στό Σουφλί, ήλθαν έπειτα στην Νιγρίτα και τελικώς έγκαταστάθηκαν στην πόλη τών Σερρών στην περιοχή Δορυλαίου, τήν σημερινή περιοχή τών παλαιών σφαγείων. Η χαριτόβρυτη εικόνα τής Βρεφοκρατούσης Θεοτόκου αρχικώς φυλασσόταν στό σπίτι του Ήλίου Χιδιρίδη στις Σέρρες, στό όποιο προσέρχονταν προκειμένου να τελέσουν τήν παράκληση όχι μόνο οί πρόσφυγες τής περιοχής τής Προύσης, αλλά και οί γηγενείς Σερραίοι, οί όποιοι βλέποντας τόν σεβασμό και τήν ευλάβεια τών προσφύγων προς τήν ιερά εικόνα τής Παναγίας, αλλά και τό πλήθος τών θαυμάτων πού έπιτελούνταν από τήν Μεγαλόχαρη Θεοτόκο, άρχισαν να ευλαβούνται και εκείνοι τήν χαριτοφόρο αυτή εικόνα. Μαρτυρείται ότι κατά τήν περίοδο τής βουλγαρικής κατοχής (1941-45) ή περιοχή τών Σφαγείων δέν έπηρεάστηκε από τήν καταστροφική μανία τών κατακτητών. Οί ίδιοι όμολογουσαν ότι για έναν άνεξήγητο λόγο, όταν έφθαναν στην περιοχή αυτή τών Σερρών, άλλαζε ή έχθρική τους διάθεση και δέν προέβαιναν σε καμία έχθροπραξία κατά τών Έλλήνων τής περιοχής. Η Παναγία, όπως στην Μικρά Άσία και έπειτα στό ταξίδι τής προσφυγιάς, συνέχισε να προστατεύει από τούς νέους κινδύνους τά κατατρεγμένα παιδιά της.

Μετά τήν λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, ή Κυρία Θεοτόκος έμφανίσθηκε και πάλι σε όραμα σε μία ευλαβή δασκάλα τής προσφυγικής περιοχής τών Σφαγείων και εξέφρασε τήν έπιθυμία να αποκτήσει «τό δικό Της σπίτι», δηλαδή έναν Ναό αφιερωμένο στην Ίδια. Μάλιστα, τόν τόπο όπου θά χτιζόταν «τό νέο Της σπίτι», τόν υπέδειξε ή ίδια ή Μεγαλόχαρη. Δέν είναι άλλος από τήν σημερινή θέση του Ίερού Ναού Εισοδίων Θεοτόκου Σερρών, όπου σήμερα φυλάσσεται, σε όμορφο ξυλόγλυπτο προσκυνητάριο, ή πάντιμος και θαυματουργός εικόνα τής Παναγίας «Ρόδον τό άμάραντον» και αποτελεί σημείο αναφοράς και ευλαβείας, ως και πηγή άνεξαντλητης ευλογίας όχι μόνο για τήν ένορία, αλλά και για όλόκληρη τήν Ίερά Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης. Η Σύναξη τής ιεράς εικόνας «Ρό-

δον τό ἀμάραντον» τελείται ἐτησίως μέ ἐκκλησιαστική λαμπρότητα στόν πανσεβάσμιο Ναό Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Σερρών τήν Παρασκευή τῆς Διακαινησίμου.

Ἡ ἀπεικόνιση τῆς Θεοτόκου ὡς «Ρόδον τό ἀμάραντον» εἶναι ἓνα εἰκονογραφικό θέμα πού δημιουργήθηκε πιθανότατα τόν 18ο αἰώνα, ἀλλά υἱοθετήθηκε ἀπό τούς ἀγιογράφους κυρίως τοῦ 19ου αἰῶνος³²⁴. Πηγή αὐτοῦ τοῦ εἰκονογραφικοῦ τύπου τῆς Παναγίας εἶναι τό τρίτο τροπάριο τῆς πρώτης ᾠδῆς τοῦ κανόνος πού ψάλλεται μαζί μέ τούς οἴκους τοῦ Ἀκαθίστου τήν Μεγάλη Τεσσαρακοστή. Στήν κύρια μορφή τοῦ τύπου ἡ Παναγία ἱστορεῖται ὡς Βρεφοκρατοῦσα νά κρατᾷ ἓνα ρόδο ἢ νά βρίσκεται ἐπάνω σέ ρόδο³²⁵. Στήν εἰκόνα μας ἡ Παναγία εἰκονίζεται μετωπική καί στηθαία μέσα σέ νεφέλη, νά κρατάει μέ τό ἀριστερό Της χέρι τόν Χριστό, ἐνῶ τό δεξί τό φέρει πρό τοῦ στήθους σέ χειρονομία δεήσεως. Φοράει βαθυπράσινο ἱμάτιο καί πορφυρό μαφόριο κοσμημένο μέ ἄνθη καί στέμμα στό κεφάλι. Ὁ Κύριος εἰκονίζεται ὄρθιος πάνω σέ σκουρόχρωμο βᾶθρο, ἐνδεδυμένος μέ αὐτοκρατορικά ἐνδύματα, νά κρατᾷ μέ τό δεξί χέρι τήν σφαῖρα τοῦ κόσμου καί μέ τό ἀριστερό λευκό σκῆπτρο. Στό κεφάλι φέρει τήν ἀρχιερατική μίτρα. Πάνω ἀπό τίς δύο μορφές ἀπεικονίζονται δύο ἄγγελοι νά κρατοῦν ἀνεπτυγμένο εἰλητάριο, στό ὁποῖο ἀναγράφεται ἡ μικρογράμματη ἐπιγραφή «Ρόδον τό ἀμάραντον χαῖρε ἢ μόνη βλαστήσασα». Ὁ κάμπος τῆς εἰκόνας ἀποδίδεται σέ ἀνοιχτοπράσινους τόνους. Οἱ διαστάσεις τῆς εἰκόνας εἶναι 30 X 21,5 ἑκατ..

*Μήτηρ Θεοῦ, «Ρόδον τό ἀμάραντον» (19ου αἰῶνος).
Ἱερός Ναός Εἰσοδίων Θεοτόκου Σερρών.*

324 ΜΟΧΕ τ. 8, σ. 245.

325 ΜΟΧΕ, ὁ.π..

*Παναγία ἡ Κυρία τῶν Ἀγγέλων (1756).
Ἱερός Ναός Ἁγίου Γεωργίου Νιγρίτης.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΟΣ ΛΕΙΜΩΝΑΣ

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Πονολύτρεα, (11ου αἰῶνος).
Ἱερός Καθεδρικός Ναός Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν.

*Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ὁδηγήτρια, (14ου αἰῶνος).
Ἱερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Σερρών.*

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ἀρμενοκρατοῦσα, (δεῦτερο μισό 14ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.

*Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Παμμακάριστος, (15ου αἰῶνος).
Ἱερός Ναός Ἁγίων Αναργύρων Νέων Κερδυλίων.*

*Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Καταφυγή καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, (16ου αἰῶνος).
Ἐκκλησιαστικὸ Κεμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καὶ Νιγρίτης.*

Παναγία ή Πανύμνητος και ἅγιοι, (μέσα 16ου αἰῶνος).
Ἱερός Μητροπολιτικός Ναός Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Σερρῶν.

*Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ὁδηγήτρια, (1550). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος»
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.*

*Μήτηρ Θεοῦ, (δεύτερο μισό 16ου αἰῶνος).
Τερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου Νέου Σουλίου.*

*Μήτηρ Θεοῦ, (16ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος»
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.*

*Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ὁδηγήτρια, (δεύτερο μισό 16ου αἰῶνος).
Ἴερός Ναός Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου Σερρών.*

*Μήτηρ Θεοῦ, (17ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος»
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καὶ Νιγρίτης.*

Μήτηρ Θεοῦ, (18ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος»
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρών καί Νιγρίτης.

*Μήτηρ Θεοῦ, (18ου αἰῶνος).
Ἱερός Ναός Ἁγίου Γεωργίου Νιγρίτης.*

*Μήτηρ Θεοῦ, (18ου αἰῶνος).
Ἱερός Ναός Ἁγίου Γεωργίου Νιγρίτης.*

*Βημόθυρο μέ τόν Εὐαγγελισμό, προφήτες καί ιεράρχες,
(δεύτερο μισό 18ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κεϊμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος»
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρών καί Νιγρίτης.*

*Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ζωοδόχος Πηγή, (δεύτερο μισό 18ου αἰῶνος).
Ἰερός Ναός Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου Σερρών.*

Μήτηρ Θεοῦ, «Ρόδον τό Ἀμάραντον», (18ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κεμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Πορταΐτισσα τῶν Ἰβήρων, (1751). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱεράς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.

*Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ἐλεοῦσα, (1761). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο
«Ψυχῆς Ἄκος» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.*

Μήτηρ Θεοῦ, (δεύτερο μισό 18ου αιώνας).
Ἴερός Ναός Ἁγίου Γεωργίου Νιγρίτης.

Μήτηρ Θεοῦ, (δεύτερο μισό 18ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱεράς Μητροπόλεως Σερρών καί Νιγρίτης.

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ἐλεῦσα, (δεῦτερο μισό 18ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρών καί Νιγρίτης.

Μήτηρ Θεοῦ, (19ου αἰῶνος), Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο
«Ψυχῆς Ἄκος» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.

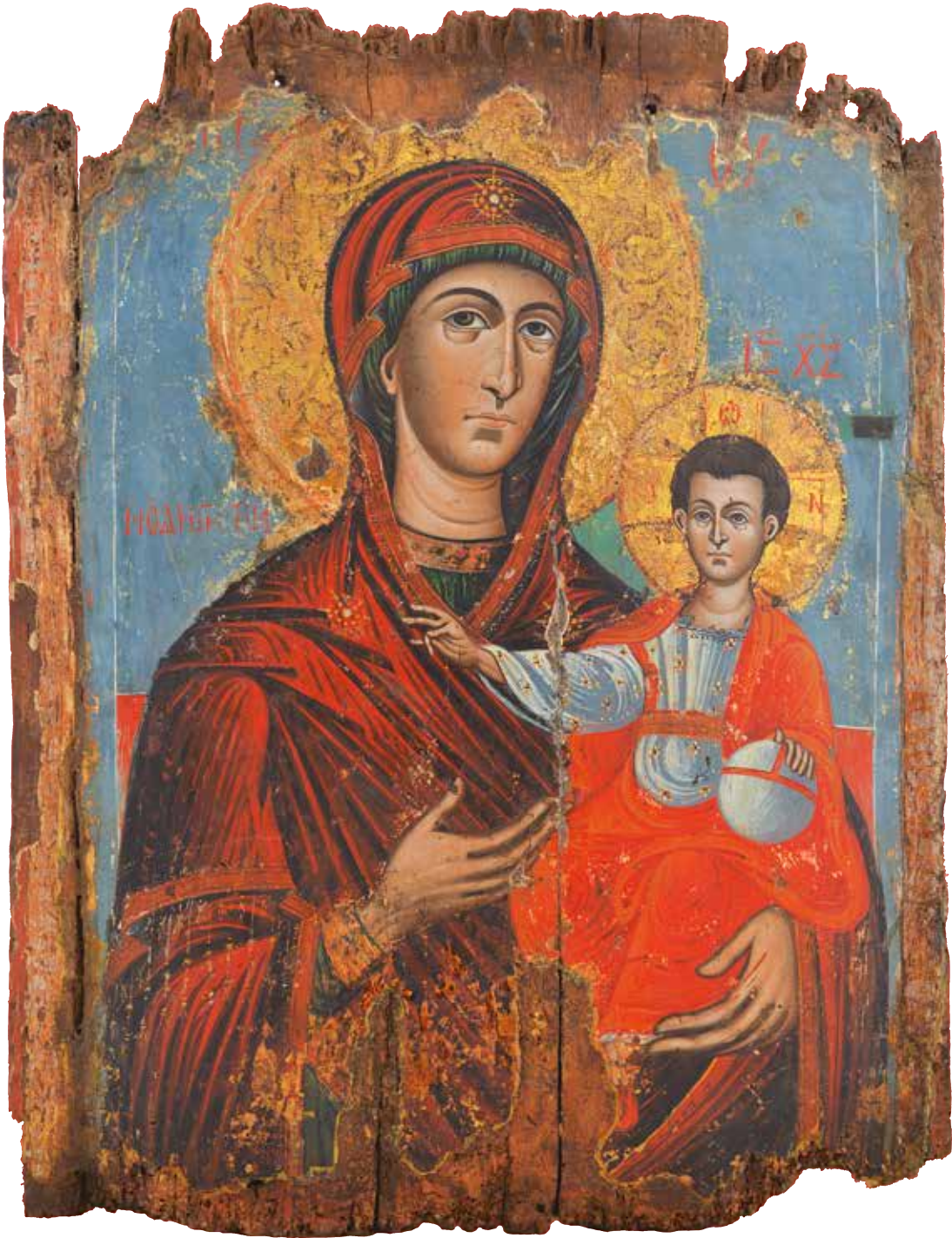

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Θεόνυμφος, (1827).
Ἱερός Ναός Ἁγίων Μαρίνης καί Ἀντωνίου Σερρῶν.

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ἐλεῦσα τοῦ Κύκου καὶ οἱ Ἅγιοι Γεώργιος, Νικόλαος, Χαράλαμπος, Δημήτριος (1839). Εἰκονοφυλάκιο Ἐπισκοπεῖου Σερρῶν.

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ὁδηγήτρια, (μέσα 19ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρών καί Νιγρίτης.

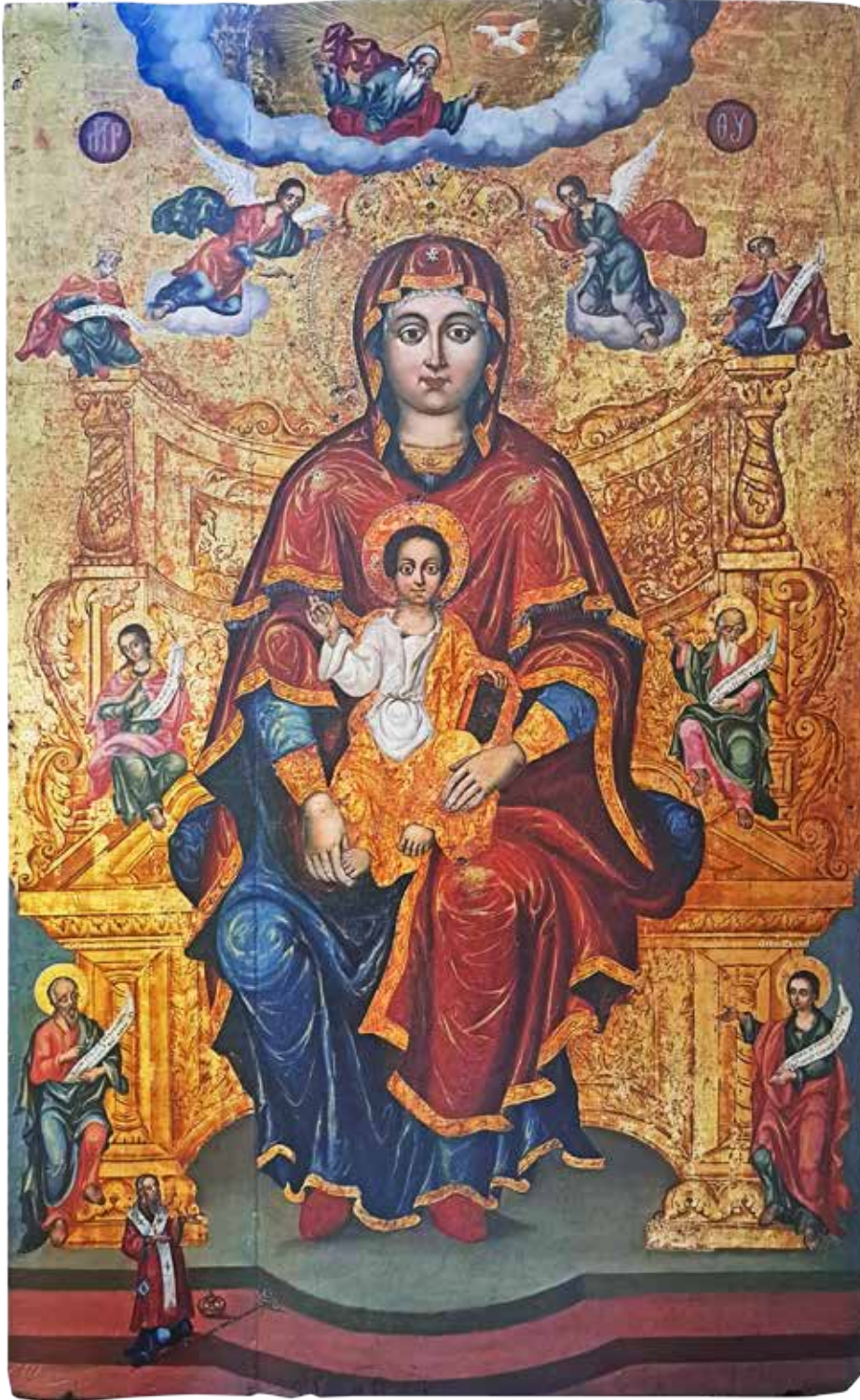
Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, (1855). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ὁδηγήτρια, (1861). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιάρχειο «Ψυχῆς Ἄκος»
Ἱεράς Μητροπόλεως Σερρών καί Νιγρίτης.

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ἐλεοῦσα, (1871). Ἐκκλησιαστικό Κειμηλιαρχεῖο «Ψυχῆς Ἄκος» Ἱεράς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.

Μήτηρ Θεοῦ, (19ου αἰῶνος).
Τερός Ναός Ἁγίου Ἀθανασίου Ἐμμ. Παπᾶ.

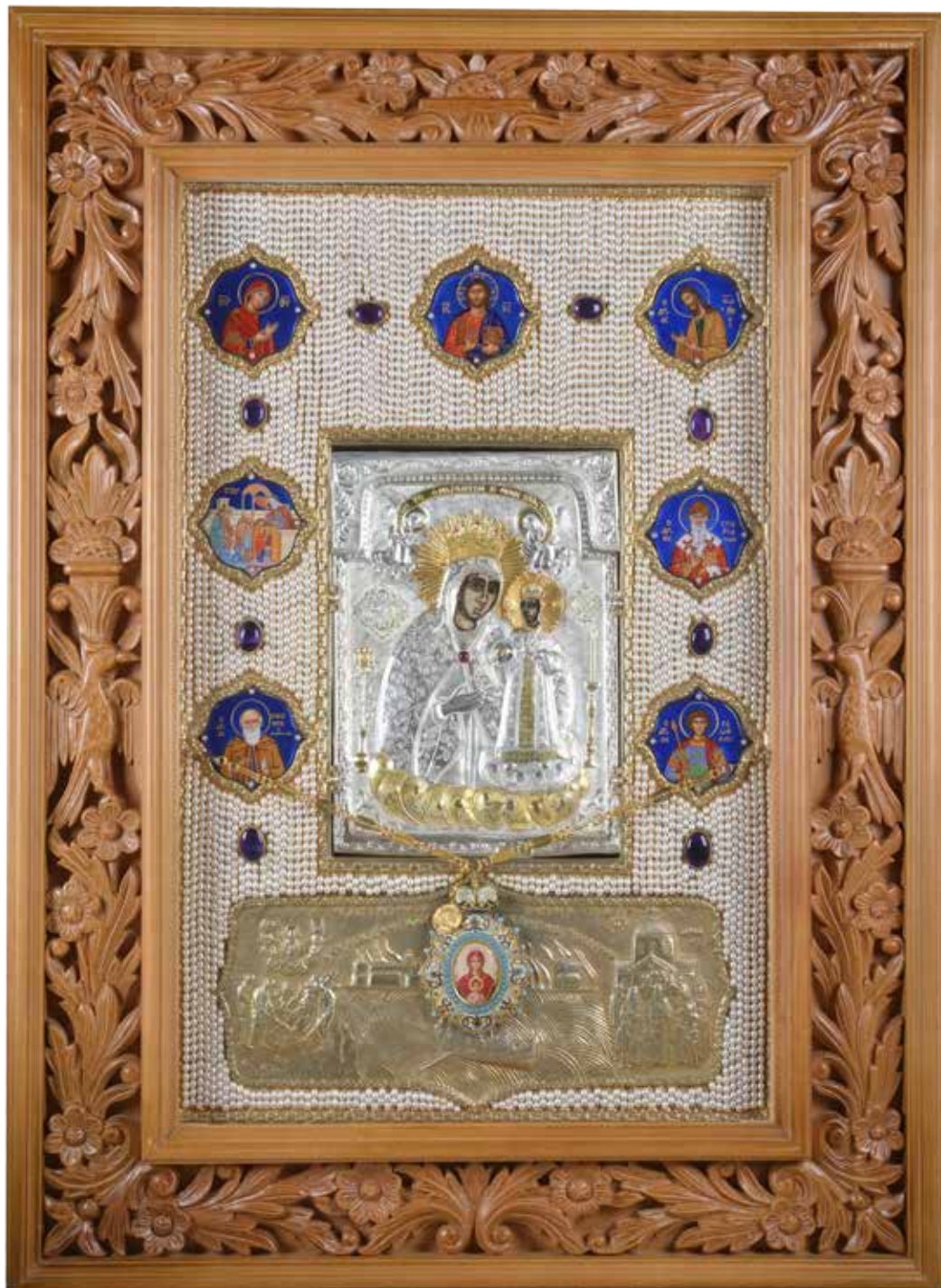

*Μήτηρ Θεοῦ, (19ου αἰῶνος). Ἐκκλησιαστικό Κεμηνιαρχεῖο
«Ψυχῆς Ἄκος» Ἱεράς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης.*

*Μήτηρ Θεοῦ, (19ου αἰῶνος).
Εἰκονοφυλάκιο Ἐπισκοπείου Σερρών.*

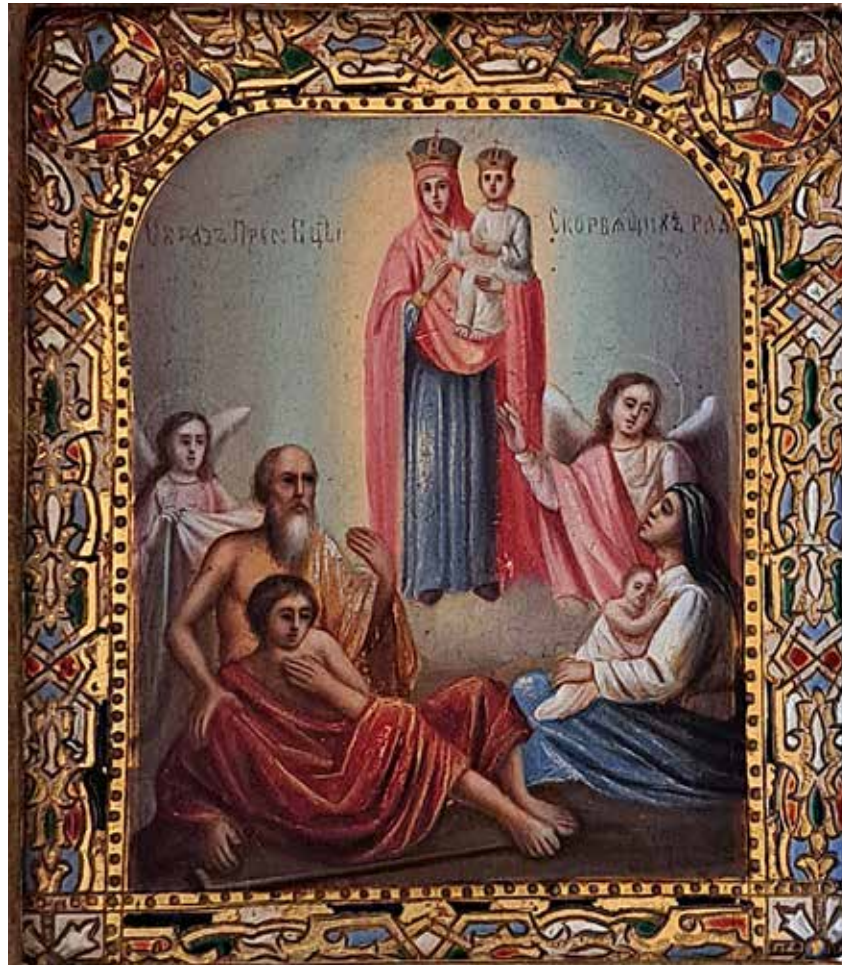

*Μήτηρ Θεοῦ, «Ρόδον τό ἀμάραντον», (19ου αἰῶνος).
Ἴερός Ναός Εἰσοδίων Θεοτόκου Σερρῶν.*

*Μήτηρ Θεοῦ ἢ Γοργοπήκοος, (19ου αἰῶνος)
Ἱεροφυλάκιο Ἐπισκοπείου Σερρῶν.*

*Μήτηρ Θεοῦ. Φορητή εἰκόνα ρωσικῆς τέχνης, (19ου αἰῶνος).
Εἰκονοφυλάκιο Ἐπισκοπείου Σερρών.*

*Μήτηρ Θεοῦ, Ἐλεοῦσα ἢ Νιγριτινὴ. Ἱερός Ναός Ἁγίου Γεωργίου Νιγρίτης.
Ἀκριβές ἀντίγραφο ἐκ τοῦ πρωτοτύπου πού βρίσκεται στήν Ἱ. Μ. Φιλοθέου Ἁγίου Ὁρους.*

Μήτηρ Θεοῦ, ἡ Ἱεροσολυμίτισσα. Ἱερόν παρεκκλήσιον Παναγίας Ἱεροσολυμίτισσης τοῦ Ἱεροῦ Μητρ. Ναοῦ Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Σερρῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές

Άγια Γραφή

- Η Παλαιά Διαθήκη κατά τούς έβδομήκοντα, έκδ. Αποστολικής Διακονίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, Αθήνα χ.χρ..
- Η Παλαιά Διαθήκη κατά τούς Ο'. Κείμενον, Έρμηνευτική παράφρασις-Σχόλια άρχιμ. Ίωήλ Γιαννακοπούλου, τ. Α' -ΚΣΤ', Θεσσαλονίκη ⁴1986.
- Η Καινή Διαθήκη, έκδ. Αποστολικής Διακονίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, Αθήνα χ.χρ..
- Tischendorf, *Apocalypses Apocryphae Mosis, Esdrae, Pauli, Ioannis, item Mariae Dormitio, additis evangeliorum et actuum apocryphorum supplementis*, Lipsiae 1876.

Λειτουργικά κείμενα

- Μέγα Εύχολόγιον, έκδ. Παπαδημητρίου, Αθήνα ²2021.
- Θεοτοκάριον Άγαπίου μοναχού του Κρητός, έκδ. Ί. Μονής Παναγίας Τατάρνης, Αθήνα 2002.
- Θεοτοκάριον Νικοδήμου Άγιορείτου, έκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1997.
- Παρακλητική, έκδ. Αποστολικής Διακονίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, Αθήνα ⁵2004.
- Ωρολόγιον τό Μέγα, έκδ. Αποστολικής Διακονίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, Αθήνα ¹⁹2015.

Πατερικά κείμενα

- Άβραμίου Έφέσου, «Όμιλία εις τόν

Ευαγγελισμόν», Jugie, «Homelies mariales byzantines», *PO* 16 (3), σ. 442-447.

- Άγαπίου ιερομονάχου καί Νικοδήμου μοναχού, *Πηδάλιον*, έκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1982.
- Άθανασίου του Μεγάλου, «Επιστολή προς Έπίκτητον Κορίνθου», *PG* 26, 1049-1069.
- Άναστασίου Άντιοχείας, «Όμιλία Β': Εις τόν Ευαγγελισμόν τής παναχράντου καί Θεοτόκου Μαρίας», *PG* 89, στ. 1376-1385.
- «Λόγος Γ': Εις τόν Ευαγγελισμόν τής πανυμνήτου Δεσποίνης ήμών τής Θεοτόκου», *PG* 89, στ. 1385-1389.
- Άνδρέου Κρήτης, «Λόγος Α': Έγκώμιον εις τό Γενέθλιον τής Ύπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 97, 805-820.
- «Λόγος Γ': Εις τήν Γενέθλιον ήμέραν τής παναμώνου Δεσποίνης ήμών Θεοτόκου καί άειπαρθένου Μαρίας, καί απόδειξις έκ Παλαιās ιστορίας καί διαφόρων μαρτυριών ότι έκ σπέρματος κατάγεται του Δαβίδ», *PG* 97, 844-861.
- «Λόγος Ε': Εις τόν Ευαγγελισμόν τής ύπεραγίας Δεσποίνης ήμών Θεοτόκου», *PG* 97, στ. 881-913.
- «Λόγος ΙΒ': Εις τήν Κοίμησιν τής Ύπεραγίας Δεσποίνης ήμών Θεοτόκου», *PG* 97, στ. 1045-1072.

- Βασιλείου του Μεγάλου, «Περί του Άγιου Πνεύματος, Προς τόν Άμφιλό-

- χιον, Ἐπίσκοπον Ἰκονίου», *Ε.Π.Ε.* 10, σ. 278-502.
- «Ὁμιλία εἰς τοὺς μ' μάρτυρας», *PG* 31, 508-525.
- Βασιλείου Σελευκείας, Λόγος ΛΘ': «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς παναγίας Θεοτόκου», *PG* 85, στ. 425-452.
- Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως Α', «Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 98, στ. 292-319.
- Λόγος Ε': «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», *PG* 98, στ. 320-340.
- «Εἰς τὴν ἁγίαν Κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας», Λόγος Β', *PG* 98, 348-357.
- Ἱστορία Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Μυστικὴ Θεωρία, *PG* 98, 384-453.
- Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως Β', Ὁμιλία ς': «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν», *PG* 140, στ. 677-735.
- Γεωργίου Νικομηδείας, Λόγος Α': «Εἰς τὸν χρηματισμόν τῆς συλλήψεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου», *PG* 100, 1336-1399.
- Γεωργίου Μοναχοῦ, Λόγος Ε': «Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ ναῷ καὶ ἀφιέρωσιν τῷ Θεῷ κατὰ τὴν ἰστορίαν», *PG* 100, στ. 1401-1456.
- Γρηγορίου πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας, Εἰς τὸ «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα», *PG* 88, 1872-1884.
- Γρηγορίου Θεολόγου, «Ἐπιστολὴ ΡΑ'» (Πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον κατὰ Ἀπολλινάριον), *Ε.Π.Ε.* 84, σ. 176-194.
- Λόγος ΛΒ' (Θεολογικός Ε'), «Περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντός ἀνθρώπου, οὔτε παντός καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι», *PG* 36, 173-212.
- «Λόγος ΜΕ': Εἰς τὸ Πάσχα», *Ε.Π.Ε.* 27, σ. 152-216.
- Γρηγορίου Νεοκαισαρείας, «Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν» Λόγοι τρεῖς, *PG* 10, στ. 1145-1177.
- Γρηγορίου Παλαμᾶ, «Ὁμιλία ΙΔ': Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας», *Ε.Π.Ε.* 72, σ. 374-395.
- «Ὁμιλία ΛΖ': Εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας», *Ε.Π.Ε.* 76, σ. 436-462.
- «Ὁμιλία ΝΓ': Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας», *Ε.Π.Ε.* 79, σ. 260-346.
- Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, «Περὶ θείων ὀνομάτων», *PG* 3, 585-996.
- Ἐπιφανίου Κύπρου, «Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον», *PG* 43, 485-591.
- Ἐπιφανίου Μοναχοῦ, «Λόγος περὶ τοῦ βίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν τῆς αὐτῆς χρόνων», *PG* 120, στ. 185-216.
- Θεοδότου Ἀγκύρας, «Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου», *Jugie*, «Homelies mariales byzantines», *PO* 16 (3), σ. 318-335.
- Θεοφυλάκτου, Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, «Λόγος εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ὅτε προσηνέχθη τῷ ναῷ παρά τῶν γεννητόρων αὐτῆς», *PG* 126, στ. 129-144.

- *Ἰακώβου Μοναχοῦ Κοκκινοβαφίτου*, «*Λόγος Α΄: Εἰς τὴν σύλληψιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκλεγείς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν· καὶ περὶ τοῦ ἐν ἱστορίαις τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ*», PG 127, στ. 544-568.
- *Ἰακώβου Μοναχοῦ Κοκκινοβαφίτου*, «*Λόγος Β΄: Εἰς τὴν γέννησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου*», PG 127, στ. 568-600.
- *Ἰακώβου Μοναχοῦ Κοκκινοβαφίτου*, «*Λόγος Γ΄, Ἐκλεγείς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν εἰς τὸ Ἐγένετο τριετῆς ἡ παῖς*», PG 127, στ. 600-631.
- *Ἰακώβου Μοναχοῦ καὶ Πρεσβυτέρου Εὐβοίας*, «*Λόγος Δ΄: Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκλεγείς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν*», PG 127, στ. 632-660.
- *Ἰσιδώρου Θεσσαλονίκης*, «*Λόγος Α΄: Εἰς τὴν γέννησιν τῆς πανυπεράγνου καὶ Θεομήτορος καὶ Δεσποίνης ἡμῶν ἀειπαρθένου Μαρίας*», PG 139, στ. 12-40.
- «*Λόγος Β΄: Εἰς τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἴσοδον τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας*», PG 139, στ. 40-69.
- «*Λόγος Γ΄: Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς πανυπερενδόξου καὶ κεχαριτωμένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας*», PG 139, 72-117.
- *Ἰωάννου Γεωμέτρου*, «*Λόγος προσφωνητικός ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου*», PG 106, στ. 812-847.
- *Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ*, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, ΕΠΕ 19.
- «*Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν*
- τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου», PG 96, στ. 648-661 Ἐ.Π.Ε. 110, σ. 154-178.
- «*Λόγος εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας*», Ε.Π.Ε. 110, σ. 180-236.
- «*Ἐγκώμιον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς πανυμνήτου καὶ ὑπερενδόξου εὐλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας*», Ε.Π.Ε. 110, σ. 238-270.
- «*Ἐγκώμιον δεύτερον εἰς τὴν ἔνδοξον Κοίμησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας*», Ε.Π.Ε. 110, σ. 272-316.
- «*Λόγος τρίτος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου*», Ε.Π.Ε. 110, σ. 318-332.
- «*Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας Λόγοι τρεῖς*», PG 94, 1232-1420.
- *Ἰωάννου Μοναχοῦ καὶ Πρεσβυτέρου Εὐβοίας*, «*Λόγος εἰς τὴν σύλληψιν τῆς ἁγίας Θεοτόκου*», PG 96, στ. 1459-1500.
- *Ἰωάννου Χρυσοστόμου*, «*Περὶ τῆς Ἰούδα προδοσίας ὁμιλία α΄*», PG 49, 373-382.
- «*Ὁμιλία πρό τῆς ἐξορίας*», PG 52, 427-432.
- Ἐπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν εἰς ὁμιλίας Γα΄, PG 57-58.
- *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, «*Ἐπιστολή ΛΗ΄*», PG 77, 169-173.
- *Λέοντος τοῦ Σοφοῦ*, «*Λόγος Β΄: Εἰς τὴν ἐκ στερητικῶν λαγόνων προσαγομένην εἰς τὰ Ἅγια ἁγίαν γονὴν, τὴν ἀειπάρθενον τοῦ Θεοῦ Μητέρα*», PG 107, στ. 12-21.

- «Λόγος Γ': *Eis tón Eúaggelismón, óte charán eúaggelísthē Parthénos, kaí h̄ ár̄a katelúthē*», PG 107, στ. 21-28.
- Μανουήλ Κομνηνός, «*Περί τῶν ἡμερῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ*», PG 133, στ. 749-761.
- Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Ὁ βίος τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, μεταφρασθεῖς στήν γεωργιανήν γλῶσσα τόν 10ον αἰῶνα ἀπό τόν ἅγιον Εὐθύμιον τόν Ἰβηρίτην. Μετάφρασις στήν ἑλληνικήν-ἐπιμέλεια Ἰ.Κελλίων Ἁγ. Νικολάου Μπουραζέρη, Ἅγιον Ὅρος 2010.
- Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Πρός Θαλάσσιον περὶ ἀποριῶν, Ε.Π.Ε. Φιλοκαλία 14Β.
- Μιχαήλ Ψελλοῦ, «Ὁμιλία εἰς τόν Εὐαγγελισμόν», Jugie, «*Homelies mariales byzantines*», PO 16 (3), σ. 517-525.
- Μοδέστου, Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων, «Ἐγκώμιον εἰς τήν Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας», PG 86B, 3277-3312.
- Νεοφύτου Ἐγκλειστοῦ, «Λόγος εἰς τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου», Jugie, «*Homelies mariales byzantines*», PO 16 (3), σ. 528-532.
- «Λόγος εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου». Jugie, «*Homelies mariales byzantines*», PO 16 (3), σ. 533-538.
- Νικήτα Παφλαγόνος, «Λόγος Α': Εἰς τό γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου», PG 105, στ. 16-28.
- Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, PG 145, στ. 604-147, στ. 448.
- Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ-Νικοδήμου Ἁγιορείτου, Ἑρμηνεία εἰς τούς ΡΝ΄ Ψαλμούς τοῦ Προφητάνακτος Δαβίδ, τ. Α'-Γ', ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη, χ.χρ..
- Νικοδήμου Ἁγιορείτου, Ἀόρατος Πόλεμος, ἐκδ. «Φῶς», Ἀθήνα 1991.
- Ἑορτοδρόμιον, τ. Α'-Γ', ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1987.
- Νικολάου Καβάσιλα, Ἡ Θεομήτωρ. Τρεῖς Θεομητορικές Ὁμιλίες. Κείμενο-Μετάφραση-Εἰσαγωγή-Σχόλια Παναγιώτη Νέλλα, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1989.
- Εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν, SC 4bis, 104 (10)
- «Ὁμιλία εἰς τήν ὑπερένδοξον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου Γέννησιν», Jugie, «*Homelies mariales byzantines*», PO 18 (2), σ. 465-484.
- «Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας», Jugie, «*Homelies mariales byzantines*», PO 19 (2), σ. 484-495.
- Συμεών Θεσσαλονίκης, «Περί τῆς ἱερᾶς Λειτουργίας», ΓΔ', PG 155, σ. 253-304.
- Συμεών Μεταφραστοῦ, «Εὐχή Α'» PG 114, 220.
- Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγος εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου», PG 98, στ. 1481-1500.
- Φωτίου τοῦ Μεγάλου, «Ὁμιλία Ζ'. Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Ὁμιλία Β'», ΕΠΕ 139, σ. 208-230.
- Φωτίου τοῦ Μεγάλου, «Ὁμιλία Θ'. Εἰς

τό Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου», ΕΠΕ 139, σ. 248-272· ΡG 102, στ. 548-561.

Βοηθήματα

Ἐγκυκλοπαιδικά ἔργα

- Ὀρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία (ΘΗΕ), Ἀθ. Μαρτίνοσ, Ἀθήνα 1962 κ.έξ, τόμοι 12.
- Μεγάλη Ὁρθόδοξη Χριστιανική Ἐγκυκλοπαιδεία (ΜΟΧΕ), Στρατηγικές Ἐκδόσεις, Ἀθήνα 2010 κ.έξ., τόμοι 12.

Μελέτες

- Ἀναστασίου Ἰωάννου, Τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἱστορία, ἡ Εἰκονογραφία καί ἡ Ὑμνογραφία τῆς ἑορτῆς, ἐν Θεσσαλονίκη 1959.
- Βεργωτῆ Γεωργίου, «Ἡ Θεομητορική λατρεία καί τὰ Ἀπόκρυφα», Γρηγόριος Παλαμαῆς 80 (1997), 197-207.
- Γεδεῶν Μανουήλ Ἰω., Βυζαντινόν Ἑορτολόγιον. Μνήμαι τῶν ἀπό τοῦ δ' μέχρι μέσων τοῦ ιε' αἰῶνος ἑορταζομένων ἁγίων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Κωνσταντινουπόλει, αωGθ' (1899).
- Γιούλτση Βασιλείου, Πνευματικότητα καί κοινωνικότητα, Θεσσαλονίκη Χ.ΧΡ..
- Γιούλτση Εὐτυχίας, Ἡ Παναγία πρότυπο πνευματικῆς τελειώσεως, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2001.
- Δρανδάκη Νικολάου, «Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ναοῦ τῆς Νάξου Ἑπετηρίς Βυζαντινῶν Σπουδῶν ΛΓ' (1964), σ. 258-269.
- Ἐγκόλιον Ἡμερολόγιον Ἱεράς

Μητροπόλεως Σερρῶν & Νιγρίτης 2008.

- Ἐγκόλιον Ἡμερολόγιον Ἱεράς Μητροπόλεως Σερρῶν & Νιγρίτης 2016.
- Ζησίδη Παναγιώτη, Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου στήν Ὁρθόδοξη Παράδοσις, Θεσσαλονίκη 2002, (διδακτορική διατριβή).
- Ν. Θεοδωρίδη - Παπατριανταφύλλου, «Ἡ χειρόγραφη παράδοσις τῶν ἔργων τοῦ Νικηφόρου Χούμνου (1250/55-1327)», ΕΕΦΣΠΘ 52 (1984), σ. 314-325.
- Καλαβρέζου Ἰόλης, «Ἡ Παναγία ὡς μητέρα», Μήτηρ Θεοῦ, ἀπεικονίσεις τῆς Παναγίας στή βυζαντινὴ τέχνη, Ἀθήνα 2000.
- Καλογήρου Ἰωάννου, Μαρία ἡ ἀειπάρθενοσ Θεοτόκοσ κατὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, Θεσσαλονίκη 1957.
- «Μαρία», ΘΗΕ 8 (1965), στ. 663.
- Καλοκύρη Κωνσταντίνου, Ἡ Θεοτόκοσ εἰσ τὴν εἰκονογραφίαν Ἀνατολῆσ καί Δύσεωσ, Θεσσαλονίκη 1972.
- Καραβιδόπουλου Ἰωάννου, «Οἱ πληροφορίες τῶν Ἀπόκρυφων Εὐαγγελίων γιά τὴν Παναγία», Μήτηρ Θεοῦ, ἀπεικονίσεις τῆς Παναγίας στή βυζαντινὴ τέχνη, Ἀθήνα 2000.
- Καρμίρη Ἰωάννου, Τὰ Δογματικά καί Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (ΔΣΜ), τόμ. Α' - Β', Ἀθήνα 1952-1953.
- Καφταντζῆ Γιώργου, Ὁ Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν (Παλιὰ Μητρόπολις), ἐκδ. Ἰ. Μητροπόλεωσ Σερρῶν καί Νιγρίτης 1993.
- Λαμπάκη Γεωργίου, «Περιηγήσεις», ΔΧΑΕ, 5 (1905).

- Λεβέντη Ἀντωνίου Χ., «Οἱ μαρμάρινες εἰκόνες καί τό τέμπλο τῆς παλαιᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν», Δέκατο ἔβδομο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1997.
- Μπαλτογιάννη Χρυσάνθης, Εἰκόνες Μήτηρ Θεοῦ, ἐκδ. «Ἀδάμ», Ἀθήνα 1994.
- Ευγγοπούλου Ἀνδρέου, «Τά βυζαντινά μνημεῖα τῶν Σερρῶν», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 3 (1919), σ. 912-917.
- Ὁ Ἅγιος Νικήτας, τεῦχος 196, Μάρτιος 2007.
- Οὐσπένσκυ Λεωνίδα, Ἡ θεολογία τῆς εἰκόνας, Ἀθήνα 1993.
- Παπαδοπούλου Ἀντωνίου, Ἀγιολογία. Θέματα Γενικά, Εἰδικά καί Ἑορτολογίου Ι, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1996.
- Παπαγεωργίου Πέτρου, «Αἱ Σέρραι καί τά προάστεια τά περί τās Σέρρας καί ἡ μονή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου», Byzantinische Zeitschrift 3 (1894), σ. 225-329 (καί φωτ. ἀνατ. ἀπό τῆς Δημόσια Κεντρικῆ Βιβλιοθήκης Σερρῶν, ἀρ. 1, Θεσσαλονίκη 1988).
- Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, Περί τοῦ τόπου Κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου, (Ἱστορικόν Σημεῖωμα), ἐν Ἱεροσολύμοις 1896.
- Πασχαλίδη Συμεών Ἀ., «Μία “χαμένη” βυζαντινὴ εἰκόνα ἀπὸ τῆς Σέρρες· ἐντοπισμὸς τῆς ἀνάγλυφης εἰκόνας τῆς Θεοτόκου Πονολυτρίας», Ἐν Ἁγίοις. Εἰδικὰ Θέματα Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀγιολογίας, τ. Α', ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 313-334.
- Πέννα Βασιλικῆς, «Οἱ Σέρρες καί ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ἱστορικά καί ἀρχαιολογικά τεκμήρια (4^{ος} - 12^{ος} αἰώνας)», Ναὸς Περικαλλῆς, Ψηφίδες ἱστορίας καί ταυτότητας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν, ἐκδ. Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν καί Νιγρίτης, Σέρρες 2013, σ. 107-124.
- Πέννα Χαραλάμπους, «Ἡ μαρμάρινη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ Εὐεργέτη», Ναὸς περικαλλῆς. Ψηφίδες ἱστορίας καί ταυτότητας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν, Ἐπιμέλεια Βασιλικῆς Πέννα, Σέρρες, 2013, σ. 247-254.
- Ράμφου, Ἰωάννου Σπ., Ἀγιολογικά Μελετήματα, Η', Ἀθήναι 1987.
- Σαμσάρη Πέτρου Κ., Ὁ Ἱερός Καθεδρικός Ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν (Παλαιὰ Μητρόπολη), Σέρρες 2016.
- Σιώτη Μάρκου, Ἡ ἐμφάνισις τῆς λατρείας τῆς Θεοτόκου καί ἡ ἐπὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμῆσεως ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, Θεσσαλονίκη 1950.
- Σκαλτσῆ Παναγιώτη, «Ἡ Θεοτόκος στῆ Θεία Λειτουργία», Ἱερούργοι καί Φιλοθεάμονες. Κεφάλαια Ἱστορίας καί Θεολογίας τῆς Λατρείας [Λειτουργικά καί Ὑμνολογικά Παράλληλα – 1], ἐκδ. Δέσποινας Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2014.
- Σπουρλάκου-Εὐτυχιάδου Ἀμαλίας, Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικῆς ἀγιότητος, Ἀθήναι 1990.
- Σταμούλη Χρυσοστόμου, Θεοτόκος καί ὀρθόδοξο δόγμα. Σπουδὴ στῆ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας [Λειμών ἀμφιλαφῆς 1], ἐκδ. «Τὸ Παλίμψηστον», Θεσσαλονίκη 1996.
- Εὐαγγέλου Στράτη, «Διασωθεῖσαι χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες Σερρῶν», ΔΧΑΕ, περ. Β', τ. Α' (1924).

- Τριβυζαδάκη Άγγελικῆς, Θεομητορική εἰκονογραφία. Ἡ Παιδική Ἡλικία, Θεσσαλονίκη 2005. siège de Constantinople et le patriarcat oecumenique, III : *Les églises et les monastères*, Paris ²1969.
- Τσάμη Δημητρίου, Ἀγιολογία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1999. ----- *Les églises et les monastères des grands centres byzantins*, Paris 1975.
- Φίλια Γεωργίου Ν., Οἱ Θεομητορικές ἑορτές στή Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2002. - Perdrizet, Paul- Chesnay, Léon, “La Métropole de Serrès”, *Monuments Piot* X (1904).
- Φουντούλη Ἰωάννου, «Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου, ἑορτή», ΘΗΕ 5 (1964), στ. 980-982. - Preger Th., *Scriptores Originum Constantinopolitanum*, N. York 1975.
- Janin Raymond, *La géographie ecclésiastique de l'empire Byzantin*, I: Le - Talbot Rice David, *Byzantine Painting of Trepizond*, London 1936.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ

Ο ΛΟΓΙΚΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ,
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ ΤΟΥ 2024 ΣΕ 1000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ,
ΑΠΟ ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
"THE WORKSHOP"
ΑΦΟΙ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ Ο.Ε.
ΣΤΙΣ ΣΕΡΡΕΣ

ISBN: 978-618-86115-3-5